

Літаратура і Мастацтва

ВЫДАЕЦА
3 1932 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

№ 30 (2712)

Пятніца, 26 ліпеня 1974 года

Цана 8 кап.

Шуміць буйным коласам збожжавае поле рэспублікі. Не сёння — заўтра агалосіцца яно грукатам камбайнаў, пабягуць па палявых дарогах машыны са збожжам новага ўраджаю.

Шмат гадоў ужо выводзіць свой камбайн на палеткі калгаса «Кастрычнік» Хойніцкага раёна знатны механізатар рэспублікі, Герой Сацыялістычнай Працы Люцыян Васільевіч Сакоўскі. Летась ён убраў 231 гектар збожжавых і намалаціў 719 тон зерня. Сёлета Люцыян Васільевіч узяў абавязацельства ўбраць не менш як 300 гектараў. Жніво ён будзе весці на тых участках, якія сам і засеяў.

Другі здымак зроблены ў калгасе «Беларусь» Камянецкага раёна. Тут сёлета добра ўрадзілі травы. Цяпер калгаснікі поўным ходам вядуць нарыхтоўку кармоў. Хлебаробы сельгасарцелі вырашылі закласці звыш 10 тысяч тон сенажу і сіласу.

Фота Ч. МЕЗІНА І В. ГЕРМАНА.
(БЕЛТА).

ІНФАРМАЦЫЙНАЕ ПАВЕДАМЛЕННЕ аб Пленуме Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза

24 ліпеня 1974 года адбыўся Пленум Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

На Пленуме выступіў Генеральны сакратар ЦК КПСС тав. Л. І. Брэжнеў.

Пленум разгледзеў пытанні першай сесіі Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання і прыняў адпаведную пастанову.

Сесія Вярхоўнага Савета СССР

У Маскве 25 ліпеня пачала работу першая сесія Вярхоўнага Савета СССР дзевятага склікання.

У 10 гадзін раніцы ў Крамлі, у зале пасяджэнняў палат Вярхоўнага Савета СССР, адкрылася пасяджэнне Савета Нацыянальнасцей.

Дэпутаты і шматлікія госці цёпла сустрэлі таварышаў А. М. Касыгіна, А. Я. Пельшэ, Д. С. Палянскага, А. М. Шалепіна, П. М. Машэрава, Б. М. Панамарова, Ш. Р. Рашыдава, Д. Ф. Усцінава.

Па даручэнню Савета старэйшын дэпутат І. С. Грушэцкі дае слова для адкрыцця сесіі аднаму са старэйшых дэпутатаў А. Ф. Фёдараву.

Пасля выступлення А. Ф. Фёдарова былі выбраны Старшыня Савета Нацыянальнасцей і яго намеснікі. Старшыней Савета Нацыянальнасцей аднагалосна выбран дэпутат В. П. Рубен.

Затым былі разгледжаны рэгламент работы і парадак дня сесіі. На сесію ўнесены наступныя пытанні:

1. Выбранне мандатнай камісіі Савета Нацыянальнасцей.
  2. Аб утварэнні пастаянных камісій Савета Нацыянальнасцей.
  3. Выбранне Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.
  4. Аб зацвярджэнні ўказаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.
  5. Утварэнне ўрада СССР — Савета Міністраў СССР.
  6. Назначэнне Генеральнага пракурора СССР.
- Савет Нацыянальнасцей аднагалосна зацвердзіў парадак дня і парадак разгляду пытанняў. Дэпутаты выбралі мандатную камісію палаты ў саставе 35 чалавек. Старшыней камісіі выбран дэпутат Э. А. Шварднадзе (Грузінская ССР). На гэтым першае пасяджэнне Савета Нацыянальнасцей Вярхоўнага Савета СССР закрылася.

У 12 гадзін дня 25 ліпеня ў зале пасяджэнняў палат Вярхоўнага Савета СССР у Крамлі пачалося пасяджэнне Савета Саюза.

Гарачымі апладысмантамі прысутныя сустрэлі таварышаў Л. І. Брэжнева, Ю. У. Андропова, А. А. Грэчку, В. В. Грышына, А. А. Грамыку, А. П. Кірыленку, Ф. Д. Кулакова, М. В. Падгорнага, М. А. Суслана, У. В. Шчарбіцкага, П. Н. Дземічава, Г. В. Раманава, М. С. Саломенцава, У. І. Далгіх, І. В. Капітонава, К. Ф. Катушава.

Па даручэнню Савета старэйшын дэпутат Н. Г. Басаў прапанаваў адкрыць сесію аднаму са старэйшых дэпутатаў П. П. Лабанаву.

Удзельнікі пасяджэння выбралі Старшыню Савета Саюза і яго намеснікаў. Старшыней Савета Саюза зноў аднагалосна выбран дэпутат А. П. Шыцікаў.

Затым былі разгледжаны рэгламент работы і парадак дня сесіі. Унесены наступныя пытанні:

1. Выбранне мандатнай камісіі Савета Саюза.
  2. Аб утварэнні пастаянных камісій Савета Саюза.
  3. Выбранне Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.
  4. Аб зацвярджэнні ўказаў Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР.
  5. Утварэнне ўрада СССР — Савета Міністраў СССР.
  6. Назначэнне Генеральнага пракурора СССР.
- Парадак дня сесіі і парадак разгляду пытанняў аднагалосна зацвярджаліся. Дэпутаты выбралі мандатную камісію Савета Саюза ў саставе 35 чалавек. Старшыней камісіі выбран дэпутат В. К. Месяі (Казахская ССР). На гэтым першае пасяджэнне Савета Саюза закончылася.

ТАСС.

У МИНИСТЕРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

НАСУСТРАЧ АГЛЯДУ НАРОДНЫХ ТАЛЕНТАЎ

Адбылося пасяджэнне Рэспубліканскага арганізацыйнага камітэта па правядзенню агляду сельскай мастацкай самадзейнасці, на якім было абмеркавана пытанне аб рабоце ўстаноў культуры Віцебскай вобласці па падрыхтоўцы да рэспубліканскага агляду народных талентаў.

У Віцебскай вобласці праведзена значная арганізатарская і метадычная работа па падрыхтоўцы да гэтага важнага мерапрыемства: створаны абласны і раённыя аргкамітэты, праведзены семінары кіраўнікоў калектываў па розных жанрах самадзейнага мастацтва, распрацаваны рэкамендацыйныя спісы твораў, прымаюцца меры па паліпшэнню матэрыяльнай базы культасветустановаў. Разам з тым, як паказала правёрка,

у ходзе падрыхтоўкі да агляду выяўлены істотныя недахопы. У некаторых раёнах не зацверджаны планы работы аргкамітэтаў, не наладжана як след творчая дапамога сельскім калектывам з боку раённых дамоў культуры.

Прынята адпаведная пастанова, накіраваная на ліквідацыю адзначаных недахопаў, павышэнне ідэйна-мастацкага ўзроўню рэпертуару і выхнаўчага майстэрства самадзейных калектываў.

На пасяджэнні таксама заслухана паведамленне дырэктара Рэспубліканскага дома народнай творчасці Г. М. Талчынскай аб падрыхтоўцы рэпертуару ў дапамогу сельскім мастацкім калектывам і аб замацаванні для пастаяннага шэфства над імі майстэрства прафесійнага мастацтва.

ФОТАРАСКАЗ ПРА РАБОЧЫ КЛАС ЮГАСЛАВІІ

Больш чым 160 фатаграфій і копій документаў прадстаўлена на тэматычнай фотавыстаўцы «Рэвалюцыйны шлях рабочага класа Югаславіі», якая адкрылася 23 ліпеня ў Палацы культуры Беларускай ССР.

Экспазіцыя прасочвае шлях развалюцыйнай барацьбы рабочага класа брэцкай краіны і яго партыі — Саюза камуністаў Югаславіі. Прадстаўлены на выстаўцы здымкі, расказваюць аб першым з'ездзе партыі, вядомых дзеячах рабочага руху, аб барацьбе народаў Югаславіі супраць самадзяржаў, за вызваленне сваёй радзімы ад фашысцкіх захопнікаў, аб стварэнні Сацыяліс-

тычнай Федэратыўнай Рэспублікі Югаславіі.

Асаблівае месца ў экспазіцыі занялі гістарычныя падзеі — падпісанне Дагавору аб дружбе паміж СССР і Югаславіяй у 1945 годзе, узамемныя відзіты Генеральнага сакратара ЦК КПСС Л. І. Брэжнева і Старшыні СКЮ, Прэзідэнта СФРЮ Іосіпа Броз Ціта.

На адкрыцці выстаўкі перад прадстаўнікамі грамадскай выставілі першы намеснік міністра культуры БССР А. І. Ульяновіч і савецкі пасольства Сацыялістычнай Федэратыўнай Рэспублікі ў СССР Барыслаў Мілашавіч.

БЕЛТА.

СВЯТА СЯБРОЎ

Як сваё свята, адзначылі працоўныя нашай рэспублікі Дзень абраджэння Польшчы. У гарадах і вёсках адбыліся шматлікія сходы, мітынгі і вечары, на якіх зноў і зноў падкрэсліваліся савецка-польскае братэрства ў ваенны і мірны час. Вялікім поспехам карыстаюцца ў беларускай гледача польскія фільмы, прагляд якіх наладжаны ў гэтыя дні.

У сталіцы рэспублікі, у памяшканні Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з зарубезнымі краінамі адкрылася дэкада кнігі Польскай Народнай Рэспублікі арганізаваная Дзяржаўным камітэтам Савета Міністраў БССР па справах выдвецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю і беларускім аддзяленнем Таварыства савецка-польскай дружбы. Дэкада працянецца да 28 ліпеня. У кнігарні «Дружба» аматары польскай кнігі могуць набыць творы вядомых пісьменнікаў братняй краіны, навуковую, спецыяльную літаратуру.

ЧАЦВЁРТЫ, ВЫЗНАЧАЛЬНЫ НА МАРШЫ

Паведамленне ЦСУ БССР аб выніках выканання Дзяржаўнага плана развіцця Беларускай ССР у першым

аб выніках выканання народнай гаспадаркі паўгоддзі 1974 года.

Ажыццяўляючы рашэнні XXIV з'езда КПСС, снежаньскага (1973 г.) Пленума ЦК КПСС, працоўныя рэспублікі шырока разгарнулі сацыялістычнае спорніцтва за дэterminовае выкананне плана чацвёртага, вызначальнага года дзевятай пяцігодкі.

План першага паўгоддзя 1974 года па рэалізацыі прамысловай прадукцыі выкананы на 103 працэнты. У параўнанні з першым паўгоддзем мінулага года аб'ём прамысловай вытворчасці павялічыўся на 10,5 працэнта пры гадавым плане 8 працэнтаў. Прадукцыйнасць працы ўзрасла на 8,4 працэнта пры плане на год 6,5 працэнта. За кошт павышэння прадукцыйнасці працы атрымана 62 працэнты прыросту прадукцыі.

Работнікі сельскай гаспадаркі ў складаных умовах сёлетняй вясны паказалі высокую арганізаванасць і ўменне, прыклалі шмат намаганняў, каб забяспечыць далейшы рост вытворчасці і выкананне планаў дзяржаўных закупаў прадуктаў сельскай гаспадаркі.

Калгаснікі і работнікі саўгасаў арганізавана правялі веснавыя палявыя работы. У калгасах і дзяржаўных гаспадарках выкананы план веснавой сяўбы. Больш, чым намчалася, пасеяна ячменю, аўса і зернебабовых культур. Вытворчасць прадуктаў жывёлагадоўлі ў калгасах і

саўгасах у параўнанні з першым паўгоддзем мінулага года ўзрасла: малака — на 8 працэнтаў, яек — на 14 працэнтаў, а вытворчасць мяса некалькі зменшылася.

У Камуністычнай партыі, савецкай дзяржавы нягма больш важнага клопату, чым павышэнне матэрыяльнага дабрабыту і культурнага ўзроўню народа.

Сярэднемесячная грашова заробная плата рабочых і служачых складала звыш 122 рублёў і павялічылася ў параўнанні з першым паўгоддзем 1973 года на 3,5 працэнта. Заробная плата з дабаўленнем вышлат і льгот з грамадскіх фондаў спажывання складала прыкладна 165

рублёў і павялічылася на 3 працэнты. Аплата працы калгаснікаў павысілася на 4,4 працэнта.

У першым паўгоддзі дзяржаўнымі прадпрыемствамі і арганізацыямі і жыллёва-будуўнічымі кааператывамі ўведзена ў эксплуатацыю 24,4 тысячы новых добраўладкаваных кватэр агульнай (карыснай) плошчай 1 мільён 130 тысяч квадратных метраў.

Дасягнуты далейшыя поспехі ў развіцці народнай асветы і культуры.

Палепшылася медыцынская дапамога і арганізаваны адпачынак насельніцтва.

Агульная колькасць насельніцтва Беларускай ССР на 1 ліпеня 1974 года складала 9,3 мільёна чалавек.

ВЫСОКІЯ ЎЗНАГАРОДЫ РАДЗІМЫ

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР Ф. А. Сурганаў ад імя Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР 22 ліпеня г. г. уручыў ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі народнай артыстыцы СССР Л. П. Александровскай, узнагароджанай за вялікія заслугі ў развіцці савецкага музычнага мастацтва і ў сувязі з сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння і ордэн Працоўнага Чырвонага Сцяга пісьменніку В. У. Быкаву.

узнагароджанаму за заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і ў сувязі з пяцідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Ф. А. Сурганаў цёпла і сардэчна павіншаваў Л. П. Александровскую і В. У. Быкава з высокімі ўзнагародамі, нажадаў ім здароўя, шчасця і творчых поспехаў.

У гэты ж дзень Ф. А. Сурганаў уручыў ордэны і медалі гродзе работнікаў, узнагароджаных за працоўныя поспехі ў розных галінах народнай гаспадаркі.

БЕЛТА.

ВІТАЛЬНАЯ ПЕСНЯ 3-ЗА БУГА

Арнольд СЛУЦКІ

МІНСКАЕ МОРА

Наўжо свіцязянскаю хваляй пагоднай
балада Міцкевічава звінела!

Чый хвалі вывеў магутны подых
на сонца, дзе глыб шуміць астрашэла,
нібы пад ёй прысак сіпіць, як порак!

Пада мной зашумела Мінскае мора.
Не рыбак вуду ў рэчку закінуў далёка—
інжынер беларус, селянін учарашні,
на мора зірнуў і, прыжмурыўшы вока,
мару на кілаваты пераводзіць нанова,
а з зялёнае Свіслачы бліснула зырка
святло Ільчыова.

На мосце стаю,
праціраю вочы:
пагоркі, нібы разывакі, у згодзе
приселі — іх хваля яшчэ не лізнула.
Шумяць чараты па-рачному працула.
Тут сёння пагорак, а заўтра — востраў
на моры, якога на карце не знойдзеш...

ПАШТОУКА З МІНСКА

Пабачыў горад белы...
Каменным пярсцёнкам
ляцела зорка,
зіхцела —
і лес адскочыў,
месца ўступіўшы звонкай.
Ішлі палкі наўпрасткі. І зорка-такі не
збочыла.
Стаіць прадмесце рабочае...

І дзве сасны тут, пры фабрычнай браме.
Чарнее горкая ў чубах іх памяць —
і хроніка, і сведкі, дзве сяброўкі,
арэлі нехта прывязаў вярхоўкай.
І сярод іх хлапчук блакітнавокі,
калі ўгару ляціць — відаць у вокнах:
дзіць і дзве сасны,
дзіць і дзве сасны...
Пейзаж фабрычна-лясны...

Ігар СІКІРЫЦКІ

ПЕСНЯ

Калыхала маці, калыхала сына
І спявала: — Люлі, люлі, сынку, люлі.
— Засні, сынку любы, — шуміць
чараціна—
Не ад калыханкі, ад жалезнай кулі.

Калыхала маці, сына калыхала
І казала ціха:— Спі, бо позна надта.
— Засні, сынку любы,—варба
зашаптала—
Спаць не ноч уложыць, лютая граната.

Калыхала сына, маці калыхала,
Бо не ўмела песні аніводнай болей.
З вярбой чараціна ціха зашпталала:
— Ясь з вайны не прыйдзе, не прыйдзе
ніколі...

З польскай перакладу Рыгор
БАРАДУЛІН.

ДЗЯУЧЫНА З НУТРА СКРЫПКІ

Цяпер жывеш ты
У нутры самой скрыпкі.
Часам бачу твае дробныя сляды
Пад струнамі на серабрыстым пыле,
Такія самыя сляды,
Як на лупіныцы спелых сліў.
Часамі чую,
Як ступнямі дакрапаешся да струн
Іх пераскокваючы боса,
Або цябе бачу

На чорнай сцэжцы грыфу,
Што раптам замяняецца ў гандолу,
Якая нікуды не адплывае,
Бо гандальер таксама расстраляны,
А з нутра скрыпкі ўжо няма звароту,
Як і з-за чорнай струны Сцікса.

ГАГАРЫН

Ён першы перайшоў
За небасхілы ўсе
І наслядуючы міф пра хлопца,
Што воскам змацаваныя меў крылы,
Снарадам рынуў
У ядро Зямлі,
Каб даказаць багам,
Што ён і надалей
Застаўся звычайным чалавекам.

РАКУШКА

Шкатулка гукаў, самацветаў —
Ракушка з непаўторным ззяннем,
Які карсар знайшоў цябе там
Дзяўчыне смуглай на расстанні.

Ці крылы чорнай навальніцы
Цябе з глыбінь на жвір прыбілі,
Калі шалелі бліскавіцы
І вёслы рыбаку крышылі.

Што, златавусная, ты хочаш
Сказаць пра тайны хвалям гэтым,
Што каля берагу ракоцаць,
Дзе вінаграднікі пад цветам.

А мо цябе з бяздоннай тоні
На бераг, што смугой спавіты,
У вільготнай вынесла далоні
Сама багіня Афрадыта!

НА СМЕРЦЬ ЗНАЁМАЙ САСНЫ

Вось цяжкая сякера
У тваё ўпілася цела.
І запахла жывіцай
Кара, пачырванела,
Абярнулася неба,
Захістаўся свет цэлы,
Калі ствол пакланіўся
Лясным сцэжкам амшэлым.
Логла ў папараць сучча
Як ласіныя рогі,
Скрышаныя, калі той
Браў на плечы аблогі.
І без грукату грому,
Водбліскаў бліскавіцы,
Як забітае, дрэва
На мурог легла ніцма.
Толькі крык працяў неба
І ў сусор'ях загінуў —
Гэта птах дзесь заплакаў,
Што згубіў свой прыпынак.

Эрнэст БРЫЛЬ

ЗАУСЁДЫ ТАКАЯ ЯРКАЯ

Заўсёды такая яркая восень у
нашым краі,
Нібыта сонца на пажарышчах паслося,
Што статкам хмар задымленых
брыдзе за намі.

Заўсёды верасень бывае ў нас пагожы
Як ачмурэлы з болю, што раптам
рассмяяўся
І ўвесь час смяецца... Заўсёды
гучная такая,
Такая весялосць у нас вясялая —
аж чуеш
Як супроць гэтага хіхікання
бунтуецца жыццё,
Што не патрафіць вытрымаць такога
Плану смеха...

Колькі гэтай восені
Яшчэ прад намі і колькі той зімы,

Пакуль з-пад снегу зноў мы
выставім галовы
На сонца лепшае.

Мар'ян КІБІЦКІ

СТАНЦЫЯ XXI

Голас маці,
Усмешкі,
Постаці
Не помню.

Вялікая горыч,
Жаль,

Яе імя
Для мяне
Найдаражэйшае.

З яе ценом
Муся і мушу
Ісці праз свет,
Знаючы, што была,
Верны
Яе імені,
Яе памяці.

Нясе мяне праз свет
Запеў мелодыі,
Аб якой гаварылі, што любіла:
«Краса маладая,
Куды забірае
цябе веснавая вада»...

О, Маці!

Мар'ян ГЖЭСЯК

І УСЁ Ж ЗАГІНУУ

І ўсё ж ён загінуў
Гэты крохкі хлопец у рукавіцах
навыраст,
Скамканых, як спалоханы вожык.

І ўсё ж ён адышоў
Гэты моцны мужчына з кулям і нагах,
Падобны да Ікара.

І ўсё ж ён не прапаў
Гэты ўзбунтаваны стары ў касцы
Чырвонай, як галавешка.

Так маці расказвае сыну, які марыць,
Ападае змрок, Струхлела памяць
жанчыны.
Нарэшце знаходзе плямку святла
ў змроку.
Хлопцу не хапае слоў. Хвіліну смутку
рассяваюць
Вулічныя музыкнты. Ніхто не сказаў,
Што здарылася. А нешта ж здарылася,
Бо яна плача, а потым гаворыць:
«Нічога, нічога»...

Казімера ІЛЛАКОВІЧ

УСМЕШКА

Лягчэй усміхацца вуснам, калі будуць
згашаны вочы...

Вазьмі залацістую муху і думка
за ёю хай сочыць,
І толькі паслухай, паслухай, як крылы
яе фуркачучь.

Лягчэй усміхацца вуснам, калі святло
лямпы загіне,

Ступні ног упруцца ў камень,
а рукі спакойна застынуць,
Захіцлае сэрца, як лямба,
якую святло пакіне.

Лягчэй усміхацца вуснам,
калі будуць згашаны вочы.

Генрык ГАЛА

ЛЕГЕНДА

Ёсць недзе такая трава,
Якая не расце на безыменнай магіле,
І дрэва без вісельніка.
Ёсць мур, пад якім не ставілі
расстрэльваць.

Ёсць у нас дом стары,
Неапалены, не разбіты снарадам
І возера без тапельцаў.
Ёсць лес, якога не паранілі
Ні нажом, ні сякерай.

Ёсць такі край, такая Польшча
У сні ўсіх закатаваных.

ЁСЦЬ ГЭТКІ БЛАКІТ

Ёсць гэтакі блакіт—але яго нават не бачу,
не чую;
Ёсць гэтка зорка—але на незнаёмай
арбіце шыбуе:

Ёсць гэтае полымя—але адзін раз гарыць
на пакаванні
Ёсць гэткае шчасце—але ад уласнага
нават знікае дыхання.

З польскай перакладу Максім
ТАНК.

У працы і літаратуры

МНЕ ЗАУСЕДЫ бывае крўдзіна, калі тэатразнаўцы і літаратуразнаўцы пачынаюць разглядаць вартасці і недахопы твора драматургіі ў адрыве ад тэатра. Але ж п'еса пішацца не для чытання, а для сцэны. Са сцэны яна пачынае сваё знаёмства з глядачом, на сцэне яна становіцца мастацкім творам. Аднак, калі літаратуразнаўцы пішуць аб драматургіі, яны часцей за ўсё не ўлічваюць вопыту тэатра. А мы, тэатральныя крытыкі, гаворым пра п'есу скарагаворкай, дэманструючы дрэннае веданне літаратуразнаўчай тэрміналогіі. Мы заўсёды ў нейкіх супрацьлеглых альбо, дакладней кажучы, на паралельных і самастойных пазіцыях, у той час, як павінны працаваць плячо ў плячо.

Зараз, бадай, што ні пра каго з драматургаў не спрачаюцца так, як пра Макаёнка. Яго апошнія п'есы зацікавілі і літаратуразнаўцаў і тэатральных крытыкаў. У друку п'есы Макаёнка з'явіліся пасля таго, як прайшлі прэм'еры ў тэатрах. І ў глядачоў, і ў тэатральнай грамадчасці, і ў крытыкаў уаўненне пра тое што напісаў Макаёнка, фарміравалася неадрыўна ад канкрэтных спектакляў — тэатра Янкі Купалы, Маскоўскага тэатра сатыры альбо Іншы. Толькі потым мы параўноўвалі свае ўражання з літаратурным тэкстам. А між тым, тэатр зрабіў сваю справу — ён нешта ілёмольна адрэдагаваў у п'есах. І ў першую чаргу, на мой погляд, ён па-свойму вызначыў жанр. Вось пра гэта я паспрабую пагаварыць падрабязней.

«Зацюрканы апостат», «Трыбунал», «Таблетку пад язык» — увогуле яны вядомыя як камедыі. Але паспрабуйце прыкласці да іх строгія літаратуразнаўчыя фармулёўкі? Нечым не падыдуць. І гэта не таму, што аўтар не ў ладах з класічнымі законамі літаратуры, а таму, што само жыццё патрабуе нейкага новага аўтарскага погляду. Рэчаіснасць, якую бачыць камедыёграф, быццам наўмысна паварочваецца то сваймі камічным, то трагічным бо-

кам, яна водзіць драматурга па розных узгорках і выбойках, і, хаця ён узброены законам, не можа ўтрымаць сябе ў іх пэсных рамках. Зараз мы гаворым пра тое, што увогуле сучасная драма парушыла ўсе традыцыйныя ўяўленні аб жанры. Тое ж самае адбываецца, відаць, і з кожным жанрам драматургіі. Нейкі час крытыкі горача спрачаліся аб тым, ці могуць у камедыі існаваць добра выпісаныя станоўчыя героі. І ці патрэбны яны наогул. Суадносіны станоўчага і адмоўчага ў камедыі цяпер ні ў каго не выклікаюць прэчанняў. Макаёнка кожнай сваёй п'е-

батлейка! Гэта трагічны паядынак, які, напрыклад, у тэатры Імя Янкі Купалы набывае сімвалічнае філасофскае абагульненне — гэта гвалт над роднай зямлёй, над Радзімай. А той жа Камендант у купалаўцаў сыграны П. Дубашынскім па ўсіх законах псіхалагічнага тэатра. Трагікамедыя — гэта, на мой погляд, сёння вельмі сучасны і вельмі ўдзячны жанр. Ён дазваляе шмат пра што гаварыць. Ды і не толькі сёння. Дастаткова ўспомніць п'есы Горкага і Чэхава. У якіх жанр вызначаны менш выразна на тытуле — проста камедыя. Калі тэатр разумее

тых падзей. Рэпартаж не бывае без дынамікі. І гэта робіць яго сваяком драматургіі. Для рэпартажу падбіраюцца тэмы грамадзянскага і грамадскага гучання. Гэтага ж самага мы чакаем і ад сучаснай савецкай п'есы.

Ішчэ адна асаблівасць рэпартажу — «эфект прысутнасці». У гэтым асноўная сіла яго ўздзеяння на чытача. Аднак і пісьменнік, які бяроцца за значную і новую праблему, гаворыць пра яе страсна, зацікаўлена, таксама нібы прысутнічае на месцы падзеі. І ішчэ, рэпартаж — сродак барацьбы за пераўтварэнне рэчаіснасці. Вось ва ўсім гэтым і ёсць самае галоўнае лабенства рэпартажу і сучаснай п'есы.

Але пра рэпартаж нездарма гавораць як пра «небяспечны» жанр. Ён патрабуе дакументальна дакладнага адлюстравання жыцця. Гэта не лярсы. У ім не павінна быць домyselу. Таму што ўсялякі адыход ад праўды можа парушыць давер да таго, пра што гаворыць аўтар-сведка.

А як жа п'еса? Гэта ж мастацкі твор і стопрацэнтная выдумка. Вядома, нельга ўсё

яму не зусім па душы. Яны ледзь не абыйшліся яму інфартам.

Моладзь кіруецца з калгаса ў горад. Добра гэта ці блага?

На сучасны пункт гледжання — так і павінна быць. Каравай гэта ведае, але душой, сэрцам не згодзен. Колькі бед звязана з міграцыйнай насельніцтва, колькі бяссонных начэй чакае старшынно. Гэта — смех праз слёзы. Трагікамедыя.

Калі камедыіны персанаж дзед Цыбулька размаўляе пра зямлю, яго маналог адначасна высокім драматызмам. Што гэта?

І зноў трагікамедыя.

Мабыць, «Таблетка» менш за Іншыя п'есы падыходзіць да жанру трагікамедыі, але яна, як і папярэднія дзве, напісана з улікам сучасных патрабаванняў.

Калі падвесці вярткі таку, што сказана, трэба ішчэ раз напамніць — сучаснасць сённяшняй драматургіі не толькі ў змесце, але і ў форме. Сучаснасць п'ес Андрэя Макаёнка не толькі ў надзённай тэме, але і ў тым, якімі сродкамі гэтая тема вырашана. Яго быццам бы экстравагантная форма тым не менш нацэлена на тое, каб сказаць добра пра чалавека, толькі праз чалавека і дзея чалавека.

Калі б Макаёнка адно толькі распрацоўваў у камедыі традыцый мінулага, яго героі былі б больш падобны на маскі. Наватарства драматурга ў тым, што ён парушае абмежаванасць жанру, яго героі — характары, разнастайныя, самабытныя. Мабыць таму ў тэатрах, якія ставяць яго п'есы, амаль што не бы-

НОВАГА

сай сцвярджае: «Станоўчыя героі неабходны камедыі, ды ішчэ які!» У «Таблетцы пад язык», напрыклад, бадай, што ўсе героі — станоўчыя, у адмоўных ёсць нейкія на тое апраўданні.

У тэатра свае правілы — у смешным шукаць сур'езнае, у драматычным — смешнае. Таму, мабыць, героі сучасных камедыяў, з якімі мы сустракаемся ў тэатры, гэта не абагульненыя сімвалы смеху, а часцей за ўсё жывыя людзі, чые сэрцы даволі лёгка раняць розныя супярэчлівасці жыцця.

Я згодна з М. Ярошам у тым, што Макаёнка вядзе неспакойны «пошук своеасаблівых жанрава-стылявых форм». Ён неспакойны, калі выбірае тэму камедыі, яе герою, неспакойны, калі п'еса напісана. Мне здаецца, што гэтыя непакоянны вырашэнні жанру — народны лубок, камедыя-рэпартаж — з'явіліся тады, калі п'есы былі ўжо напісаны. Макаёнка адчуваў, што ён напісаў камедыю «не па законах» і шукаў апраўданне. Але справа нават не ў гэтым, а ў тым, як адгукнецца на яе тэатр. Ці могуць, напрыклад, аднолькава існаваць трагікамедыя і народны лубок, як сказана гэта пра «Трыбунал»?

Калі, напрыклад, пагадзіцца з крытыкам М. Ярошам і яго вызначэннем жанравай формы народнага лубка як «наіўнага рэалізму і канцэнтраванай інтэнсіфікацыі фарбаў», то якраз гэтага і няма ў «Трыбунале» — спектаклі тэатра Імя Янкі Купалы. Дастаткова ўспомніць сцэну гвалту паліцэйскага Сырадова над нявесткай Калабка. Якая там лубочнасць, якая

яе, скажам, як трагікамедыю, спектакль набывае асабліва цікавае гучанне.

Вось чаму лёс п'есы кожны раз у непасрэднай залежнасці ад таго, што зробіць з ёю тэатр. З п'есамі Макаёнка тэатр абыходзіцца асцярожна, з клопатам, але форму народнага лубка альбо рэпартажу ён яўна не прыняў. Ва ўсякім разе на сцэне гэтая жанравая своеасаблівасць

ПАТРАБУЕ

п'есы (калі яна толькі існуе) аднаведнага тлумачэння не атрымала.

Мне даводзілася глядзець апошнія тры п'есы Макаёнка шмат у якіх тэатрах, і здаецца, што ў іх вырашэнні вызначылася пэўная заканамернасць. Добрыя спектаклі «Зацюканага апостала» і «Трыбунала» атрымліваюцца там, дзе тэатр працуе іх як трагікамедыі. Калі я спрабавала высветліць у рэжысёраў іх разуменне жанру лубка альбо рэпартажу, ніякага дакладнага адказу я не атрымлівала.

Дарэчы, аб апошняй п'есе — «Таблетку пад язык».

Да гэтага часу ў драматургіі з камедыяй-рэпартажам мы не сустракаліся. І калі драматург адважыўся ўзніць сабе ў саюзнікі журналістыку, трэба гэтую з'яву разглядаць больш уважліва.

Сёння рэпартаж у газеце вельмі папулярны. З дапамогай яго можна расказаць аб значных жыццёвых падзеях, ствараючы ўражанне, што з'яўляецца сведкам гэ-

разумень літаральна і нельга адны і тыя ж законы прыкладаць да журналістыкі і мастацтва тэатра. У кожнага свая спецыфіка, свая мэта. Але ўсё ж аўтар пазначыў: «камедыя-рэпартаж»!

Камедыя, як тлумачыць тэорыя, гэта від драмы, мэта якога ўзбуджаць смех. Смешным звычайна бывае ўсё тое, што з'яўляецца адыходам ад

ЖЫЦЦЁ

нормы, ад гістарычна склаўшыхся ідэалаў. Гэта і ёсць прырода камічнага. Дык прычым тут рэпартаж?

Савецкая камедыя высмейвае ўсё, што ўстарэла, што не суадносіцца з інтарэсамі грамадства. Героі п'есы «Таблетку пад язык» не вельмі весела развіваюцца са сваім мінулым. Ужо сама назва з'яўляецца сведкам таго, што Каравая, старшыні калгаса, нялёгка прымаць рашэнні, якія

вае асечак — нельга дрэнна сыграць Цярэшку, Паліну, Малыша, Каравая, Цыбульку і шмат каго Іншыя. Яны як бы нашы суседзі, нашы сябры, якіх мы добра ведаем, яны з плочі і крыві, і ці не ўсё роўна, як гэта завецца — герой камедыі, лубка, рэпартажу альбо трагікамедыі? А між тым, які ўсё-такі гэта жанр?

Таццяна АРЛОВА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

НЯХАЙ ГАДУЮЦА ТАЛЕНТЫ

Пра тое, што маладой паэзіі нестасе грамадзянскасці, гавораць часта. Перачытайце хаця б артыкул Я. Хвалевя ў гэтай дыскусіі «Што хвалюе цябе, паэт?»

Чаму ж нашай маладой паэзіі часам не хапае гэтай самай грамадзянскасці, чаму ў нашых творцаў праглядваецца кволасць парываніў? Часам невядома, дзе ля чаго заявіў аб сабе аўтар: ці ён прыйшоў, каб голасна, смела, адкрыта выказаць сваім дзейным вершам на балеле і такім чынам выказаць свой грамадзянскі абавязак, ці сказаць нешта сааджавае, дробенькае («Гурмой карабкаюцца сосны, Капаюць куры чарвякоў» — у У. Скарыніна)... Калі ў старэйшага пакалення ёсць суровы вопыт ба-

рацьбы, працы, за плячыма — школа жыцця з яе цяжкасцямі і нягодамі, то за плячыма маладзейшых — толькі школа або інстытут з іх класамі і калідорамі. А ці кожны юнак або дзяўчына навучыліся там грамадзянскасці? Ці кожны з іх умее і можа задзірыста (у самым добрым значэнні гэтага слова) умешвацца ў падзеі нашай рэчаіснасці?

Здавен даўна бацька вучыў сына весці плуг, круціць ганчарны круг, каваць адмысловыя рэчы... Сёння — патрэбы іншыя. Для паэта слова — і плуг, і наваляныя, і атамны рэактар. І, далібог, ёсць намнога выпэйшыя патрэбы, чым выдаткаваць гэтае слова на аписанні тыпу: «Хрумсціць ледзь чутна на зубах трава», — ці на

вершыкі пра драпікі ці пра ліверную каўбасу.

Дык як жа выяўляецца сёння верагодны паэт, у каго ён ходзіць у падмайстрах, хто і што дапамагае яму выкаваць свой першы радок? Школа? Літаб'яднанне прыраўняў? Далёка не заўсёды.

Хочацца мне з гэтай нагоды прывесці адзін сярэдзіты маналог звычайнай чытачкі, медыка па прафесіі.

— Вось мы пра кніжкі, пра паэтаў завялі, — гаварыла Ваяніціна Канус. — Я вельмі люблю нашу літаратуру, і мне балюча ад таго, што сённяшнія паэты не такія, якімі былі Купала, Колас, Багдановіч... Ехаць трэба ў сёлы, самыя далёкія, людзям паказацца. Каб пагаварыць з людзьмі — і не з трыбуны, а сеўшы побач. Людзі вам

скажуць, о, яны вам многа скажуць! Праўда, прыязджалі да нас некаторыя паэты, дык мне было сорамна за іх — не ўзіялі ніводнага пытання, якое закранула б людзей...

Пра зямлю нашу гавораць як пра край, «дзе растуць нібы грыбы, здаўна паэты». Гэта праўда. Значыць, добрая грыбніца не вырадзілася. Толькі ж грамадзянскасць з малаком маці не перадаецца, яе трэба выхоўваць. А пры здаровым карані і камень — ушыркі.

Без духоўнага спараднення з тымі, для каго пішуча вершы, нельга чакаць поспеху. Калісьці майстры выносілі свае паякты на пляч кірмаша і там, па вачах людзей, стваралі неабходныя рэчы. Паэт, ды ішчэ сёння — так не можа. Але супрычасце народа ў кожную хвіліну работы паэт павінен адчуваць.

Успомнілася адна сустрэ-

ча творчай моладзі з будаўнікамі. Сышліся ў час перапынку загарэлыя, абветраныя, шыракалечыя, з цяжкімі рукамі людзі. Селі, паглядаюць. І такімі квольнікімі перад імі здаліся тыя, хто выступіў са сваімі вершамі-піскляткамі. Не было ў іх такога слова, каб узрушыць працоўнага чалавека, нешта дадаць да яго жыццёвай мудрасці, спакойнай упэўненасці ў праўдзе сваёй.

Паэт не толькі першым адчувае адкрыццё прыгожага, ён павінен быць адным з першых сярод тых, хто становіцца барацьбітом у поспе грамадства да новага.

Вось дарога для творчай моладзі. А зарукай поспеху — наша савецкая рэчаіснасць, усведамленне таго, што і паэзія — дзяржаўная справа, што і яна служыць для ўзвелічэння нашай вялікай бацькаўшчыны.

Таму — няхай гадуюцца таленты! Час патрабве іх.
Сяргей ПАНІЗНІК.

У ПОЛЬСКАЙ мове сло-
ву «подзвіг» аднава-
дае не менш узнёс-
лае і важнае — «чын ба-
гатэрскі», альбо літараль-
на па-беларуску — гераічнае
дзеянне. Так называюць
дзеянсць Казімежа Анджэй
Яворскага. Здавалася б, зус-
сім звычайны і сціплы чала-
век, які большую палову
жыцця аддаў настаўніцкай
працы, ён сёння ўяўляецца
нам паэтам-грамадзянінам,
перакладчыкам, які здзей-
сніў подзвіг.

Казімеж Анджэй Яворскі
яшчэ ў змрочныя часы нацы-
яналістычнага разгула ў бур-
жуазнай Польшчы зрадуе, што
неабходна ўмацоўваць
славянскую еднасць, што
ўзаемаразуменне і збліжэнне
паміж народамі немагчыма
без ўзаемаабмену духоўнымі
набыткамі, без знаёмства з
літаратурай сваіх блізкіх су-
седзяў. І гэту сваю задуму
ён здзейсніў.

Нялёгкім быў жыццёвы шлях
паэта-грамадзяніна. Нарadzіўся
К. А. Яворскі 27 лістапада 1897 г.
у Седліцы Хэлмскага павета,
у інтэлігентнай сям'і. Юнацтва
прайшло на Украіне, у 1916 г.
ён скончыў гімназію, а затым
два гады вучыўся ў Харкаўскім
універсітэце на медыцынскім
факультэце. З юнацкіх гадоў
на ўсё жыццё ў яго засталася
замяланне да чароўнай укра-
інскай мовы, да багатай пазіі
Украінскага народа, яго свядо-
масць увабрала і вялікі гумані-
стычны дух рускай літаратуры —
гэтай крыніцы высокіх ідэй і
глыбокай чалавечнасці.

У 1923 г. Яворскі закончыў
гуманітарнае аддзяленне Вар-
шаўскага універсітэта. У 1924 г.
дэбютаваў зборнікам вершаў

«Чырвонай і белай наханцы»,
прывечаных радзіме. З 1921 г.
па 1939 г. працаваў выкладчы-
кам польскай мовы ў Хэлме,
настаўнічаў і пасля вайны, па-
кінуўшы пра сябе памяць як
пра выдатнага педагога. У
1933 г. заснаваў разам з маста-
ком З. Васьюнскім і пры ўдзеле
таленавітага паэта Чэховіча ча-

падпольную школу, дзе навучаў
дзяцей не толькі роднай мо-
ве, але і нянавісці да крыва-
жэрнага фашызму, верыў, што
польскі народ перажыве змроч-
ныя часы, акрыліў сваіх вы-
хаванцаў надзеяй і верай ў бу-
дучыню. Пазней ён раскажа пра
гэту ў сваёй мужнай кнізе
«Сэрца за дротам».

«ЧЫН БАГАТЭРСКІ» ПЕРАКЛАДЧЫКА

сopіс «Камэна». Рэдагаваў яго
да самай вераснёўскай катаст-
рофы 1939 г., трагізм якой вы-
ключна моцна перадаў У. Бра-
неўскі вершаванымі радкамі:
«верасень прапоўз нямецкім
танкам праз цела Польшчы».
Ужо ў пачатку фашысцкай аку-
пацыі Яворскі быў арыштаваны
ў Любліне і вывезены ў канцэн-
трацыйны лагер, дзе знахо-
дзіўся да 1942 г. Пасля звароту
адтуль арганізаваў у вёсцы

Пасля перамогі над фашыз-
мам Яворскі зноў працуе на-
стаўнікам, аддае шмат сіл твор-
чай і рэдакцыйна-выдавецкай
справе. З 1945 г. ён аднаўляе
выданне «Камэны», узначаліў-
шы яе як рэдактар (да 1949 г.),
а затым становіцца членам рэ-
дакцыйнага камітэта. У 1949 г.
ён атрымаў узнагароды —
польскую і чэшскую — за пера-
клады чэшскай пазіі, у 1957 г.
— узнагароду горада Любліна
за пераклады савецкай пазіі, а
затым у 1960 г. — за ўсю твор-
чую працу паэта, перакладчы-
ка, празаіка.

Гэты сціплы і працавіты
чалавек праз усё жыццё,
якое абарвалася 6 верасня
1973 г., набліжаў да польска-
га чытача пазію славянскіх
народаў, шырока адчыняў
дзверы беларускай пазіі, з
любоўю называў імя Максі-
ма Танка ў ліку сваіх сяброў.

Яго «Камэна» з першых
крокаў арыентавалася на ко-
лы прагрэсіўнай інтэліген-
цыі, на яе старонках шырока
была прадстаўлена, насупер-
ак санацыйнай палітыцы,
савецкай пазіі — рускай,
беларускай, украінскай. Так,
у 1935 г. у часопісе быў
змяшчаны артыкул Бруна
Ясенскага «Пра беларускіх
паэтаў» (№ 7). Ідэйна ак-
рэслення і эстэтычна выра-
зняы характарыстыкі белару-
скіх паэтаў давалі ўяўленне
аб вялікіх зрухах у белару-
скім сацыялістычным грамад-
стве. Вялікая літаратура, но-
выя людзі, новая рэчаі-

насць — вось што паўстава-
ла з артыкула Ясенскага.
Тут жа былі змяшчаны пера-
клады К. Яворскага: урывак
з пазмы М. Чарота «Босыя
на вогнішчы», урывак з па-
мы П. Труса «Дзесяты пад-
мурак» і верш А. Александр-
овіча «Плылі гады». Пера-
кладчык даволі трапна вы-
браў светлыя, гучныя творы
новага пакалення беларускіх
паэтаў, якія рамантычна-ўз-
нёсла ўслаўляюць завабвы
рэвалюцыі. Шчыры лірызм,
народна-песенныя рытмы
П. Труса і рамантычны па-
фас М. Чарота добра былі
ўзноўлены ў перакладзе.

Больш грунтоўна польскі
паэт зацікавіўся беларускай
пазіяй у 1938 г., пасля
знаёмства з творамі Максіма
Танка. Яворскі прызнаваўся,
што меў у той час пэўныя
цяжкасці з беларускай мо-
вай. Польскаму перакладчы-
ку Танка ў расшыфроўцы
значэння незразумелых слоў
дапамагаў аўтар. Неўзабаве
на старонках «Камэны» быў
змяшчаны пераклад аднаго з
лепшых давераснёўскіх вер-
шаў Танка «Над калыскай».
Аб'ёмнасць вобразаў, знач-
насць сацыяльных абагуль-
ненняў, подых дэплага лірыз-
му і жыццялюбства пера-
кладчык любоўна захаваў.
Наватарская па зместу і фор-
ме пазіі Танка, якая высокая
ўзнялася над масавай заход-
небеларускай пазіяй, са-
дзейнічала выпрацоўцы нова-
га погляду ў польскім гра-
мадстве на беларускі літара-
турны рух. У яго вершах
30-х гадоў гучаў голас каму-
ністычнага падполля, адчу-
ваўся магутны рытм крокаў
Народнага фронту, натхнё-
ная і бяздомная, часцей за ўсё
турэмная, маладосць. «На
этапах», «Журавінавы двет»,
«Пад мачтай» — у гэтых па-
этычных зборніках маладо-
га Танка было прадчуванне
вялікага вызвалення. Яно ім-
панавала прагрэсіўным поль-
скім і украінскім літарата-
рам, што грунаваліся вакол
львоўскага камуністычнага
тыднёвіка «Сыгналы», які
застаўся ў канцы 30-х гадоў,
бадай, адзіным легальным
выданнем Народнага фронту
на тэрыторыі Заходняй Ук-
раіны і Заходняй Беларусі.
Было дамоўлена аб выпуску
спецыяльнага, прывечанага
Беларусі, нумара тыднёвіка.
«Сыгналы» выступалі за
ідэйна-мастацкую еднасць
рэвалюцыйных пісьменнікаў,

за марксісцкае вырашэнне
нацыянальных праблем.

15 жніўня 1939 г. выйшаў
беларускі нумар «Сыгналаў»,
у якім былі змяшчаны арты-
кулы Е. Пуцмана «Максім
Танк і беларуская пазіія»,
Р. Шырмы «Беларуская на-
родная песня» і інш. Імкну-
чыся да шматбаковага адлю-
стравання духоўнага жыцця
беларускай нацыі, «Сыгна-
лы» далі багатую падборку
перакладаў Яворскага і Вайн-
траўба з пазіі М. Танка. У
перакладзе Яворскага ўпер-
шыню на польскай мове пра-
гучаў ідэйна авостраны
верш Я. Пушчы «Да еўрапей-
скіх паэтаў». Гэта выступлен-
не «Сыгналаў» было апош-
нім.

У новых умовах Народнай
Польшчы, калі мастацкі пе-
раклад стаў часткай агульна-
культурнай дзяржаўнай спра-
вы, пераклады Яворскага з
беларускай пазіі часта з'яў-
ляліся ў перыядычным дру-
ку, ў шэрагу пасобных вы-
данняў. У 1962 г. выйшаў
зборнік Я. Купалы «Дзень
звычайны, убогі», дзе былі і
пераклады К. Яворскага. А
затым, у 1966 г., польскі чы-
тач атрымаў зборнік М. Танка
«На пляху дзікіх гусей», па-
дрыхтаваны калектывам пера-
кладчыкаў на чале з Яворскім.
І, нарэшце, у яго дванаціці-
томным «Зборы твораў» так-
сама значнае месца адведзена
беларускай пазіі. Трэці том
перакладаў, куды ўвайшла
беларуская пазіія побач з ук-
раінскай і творамі народаў
Каўказа, здзіўляе шырынёй
творчага дыяпазону пера-
кладчыка, удалым адборам
творчых індывідуальнасцей.
Беларуская пазіія тут прад-
стаўлена надзвычай шырока
— вершы Я. Купалы, Я. Ко-
ласа, М. Багдановіча,
А. Александровіча, П. Броў-
кі, А. Куляшова, М. Танка,
К. Кірэенкі, П. Гілевіча,
Хв. Жычкі, Р. Барадуліна,
Ю. Свіркі, Д. Бічэль-Загнета-
вай. Захапленне перакладчы-
ка духоўным багаццем паз-
іі Танка, яго сталай маста-
цкай культурай выявілася ў
тым, што ў трэці том уключа-
на семдзсят вершаў нашага
паэта.

Усёй перакладчыцкай спад-
чыне Яворскага ўласцівы тыя
рысы сапраўднай чалавечнас-
ці і інтэрнацыяналізму, якія
робяць яе народным набыт-
кам.

В. ГАПАВА,
кандыдат філасофскіх навук.

КНИГА НАШАГО СЯБРА

Белы каленкор, «золатам»
выциснутыя літары: «Яков
Хелемский». Гэта — вокладка
кнігі выбраных твораў шы-
рага сябра нашай літарату-
ры, перакладчыка многіх бе-
ларускіх паэтаў. Кніга вый-
шла нядаўна ў Маскве ў вы-
давецтве «Художественная
литература».

Аднатомнік аб'ядноўвае
лепшае, што напісана вядо-

мым паэтам за сорак гадоў
творчай працы. Змест яго
склалі вершы з многіх збор-
нікаў аўтара — ад першай кні-
гі, якая выйшла ў час вайны,
да апошняга па часу зборніка
«Ліства».

Матывы некаторых твораў
навеяны ўспамінамі аб нашай
рэспубліцы, уражаннямі ад
сустрэч з беларускімі пісь-
меннікамі.

У ЛІТАРАТУРНЫХ АБ'ЯДНАННЯХ

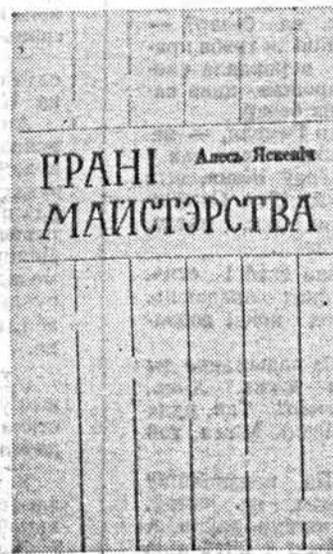
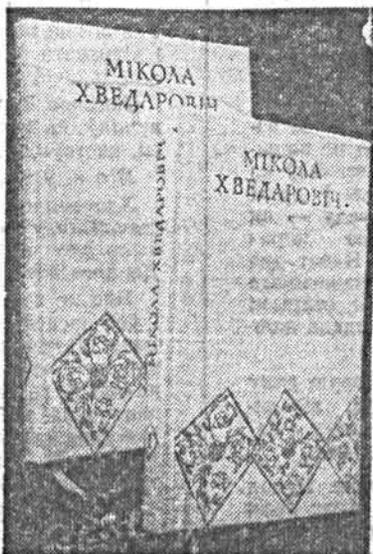
РЭЧЫЦКІЯ ГАЛАСЫ

«Прыдняпроўе» — так
назваецца літаратурнае аб'яд-
нанне, якое працуе пры рэ-
чыцкай аб'яднанай газеце
«Дняпровец». Членамі яго
з'яўляюцца дваццаць аўтараў.
Сярод іх рабочыя Пятро Ра-
бянок, Мікола Тудар, інжы-
нер-будаўнік Мікола Скідан,
настаўнік Вадым Пінчук,
Яўген Савіці, Іосіф Авецкі
і іншыя. Творы некаторых
пачаткоўцаў друкуюцца ў

абласной і рэспубліканскіх
газетах, а таксама ў часопі-
сах.

Пачаткоўцы — частыя гос-
ці на прамысловых прадпры-
емствах горада, у калгасах і
саўгасах раёна. Выступалі
яны і ў час святкавання
30-годдзя вызвалення Бела-
русі ад нямецка-фашысцкіх
захопнікаў.

П. КРУК,
старшыня літааб'яднання.

Вокладкі новых кніг, якія
выйшлі ў выдавецтве «Маста-
цкая літаратура»: «Выбраныя
творы» М. Хведаровіча ў 2 та-
мах (мастан Г. Малышаў),
«Бацькавічы» С. Кухарава (ма-
стан У. Даўганы), «Грані май-
стэрства» А. Яскевіча (мастан
А. Труханава), «Настрой» Хв.
Чэрні (мастан М. Казлоў).

Міхась
ДАНИЛЕНКА

СІНІЦА Ў РУЦЭ

АПАВЯДАННЕ

АНАНУ сніўся сон. Быццам прыйшоў ён у двор да малодшага брата Мікіты. А той — з медалямі на гімнасцёрцы, з ордэнам — залез на хлеў і здзірае са страхі салому. Адзін растрывбушаны кулёк паліцеў тарцом на Анана, ледзь не ў твар.

— Ты што, з глузду з'ехаў? — закрываў ён на брата. — Навошта раскрываеш?

Мікіта зірнуў на яго і — дзіўна — здаецца, то не Мікітавы вочы глядзелі з даху на Анана — столькі было ў іх скрухі, невыказнага болю. «Вожа, ён жа памёр даўно», — паспеў падумаць Анан. Мікіта тым часам пытаўся:

— А чым кароў карміць? Чым? Буду рэзку рэзаць, паранку даваць, — сяк-так пратрымаем жывёлу...

Анан расплюшчыў вочы. У перадсвятальных прыцемках значацца шыбы вонан, бялее печ. Кот саскочыў на запечак, выгнуў спіну, ціха патэпаў да дзвярэй, мяўкнуў — пачаў прасіцца на двор. Анан устаў з пасцелі, сунуў на босыя ногі стаптанія кэрзачы, накінуў на плечы ватоўку. Расчынуў дзверы, капянуў нагой дзівяга ката:

— Ідзі ты, ваўкараіна.

Вярнуўся, лёг. «Да чаго сон? — пакутліва думаў ён. — Чаму прывярзлося тое з Мікітам?». Ён успомніў, што і праўда — тады, у нялёгкай пасляваеннай гады, калі цяжка даводзілася з кармамі — дзівак Мікіта пад вясну заўсёды раскрываў уласны хлеў, каб карміць калгасных кароў.

Ён працаваў загадчыкам фермы. Праўда, брат не вельмі, каб быў грамадзей. Але ў вайну даслужыўся да старшыны, уступіў там у партыю і лічыўся, як тады казалі, у актыве. Паважалі яго людзі. Але Анан не разумее малодшага брата. Ды і жонка Палажка часта казала:

— Дурны твой Мікіта, як намазаны дзёгцем бот. З яго медалямі мог бы і лепшага чаго дабіцца ў цяперашні час, а не цягаць за хвасты кароў...

Збоку ля сцяны заварушылася Палажка. Пазахнула, аж кляпнулі сківіцы, прамовіла:

— Мабыць, віднець пачынае. Охо-хо... Можна, порацца час пачынаць.

З сцянец задрапаў лапамі кот, і Анан зноў нехаця падняўся і босы зашлёпаў да дзвярэй.

— Няма ўгамонку на цябе, — незадаволена прабурчаў ён, расчыніўшы дзверы. — Мышэй не ловіш, толькі дрыхнеш дзямі на печы.

Адчуў, як балюча заняла спіна. Што ж, гады прыгінаюць. Анан хадзіў напаяснутым, колькі гадоў, як быў на пенсіі, Але не ўломак быў яшчэ і з касой пахадзіць, калі трэба было атавы для свае каровы і цяліцы прыхапіць, і дроў, дзякаваць богу, не на адну зіму назапасіць. Паўз увесь трысцёнак знадворку ўклаў роўнымі рубанцамі. Няхай падсыхаюць на вецярку — ці мала што можна здарыцца...

Зноў паварушылася Палажка.

— То ці бо ты пойдзеш сёння на базар? — павярнулася яна да Анана. — Які ж трэба прадаць. Я іх яшчэ з вечара добра пераклала сцяном — каб не пабіліся. Сяння харошая цана павіна быць: з Гомеля панаедуць на базар.

— Чакай — прыедуць з твайго Гомеля, — незадаволена адказаў Анан. — Цяпер тых яек у кожным магазіне поўна. — Сямёнаў Жэня, шго афіцэрам быў, прыедзжаў, дык хваліўся. Сямёнаха яму наладжвала цэлы чамадан і яек, і масла, і мёду. Дык толькі слоік мёду і ўзяў...

— Не кажы, Ананка. Сваё, яно сваё і ёсць. Бачыла я твэй яіні, што ў магазінах прадаюць. Ці ж яго вып'еш? У яго і жаўток нейкі вадзяністы...

Анан прамаўчаў, падумаў: трэба падумаць ды абувацца. У Лоеве — базарны дзень. Хоць, праўду кажучы, які той цяпер базар? Так, адна назва толькі — не тое, што калісьці. Можна, той і патрэбы ў ім няма, як раней.

Падняўся, уключыў святло. На падаконніку ляжала раскрытая кніга — вечарам, як чытаў, так і пакінуў. Падахвоціўся ён чытаць даўно. А здарылася гэта так. Неяк прывезлі ў клуб нічо

«Ціхі Дон». Анан не вельмі каб хадзіў глядзець тое кіно, хоць да клуба з іхняй Багатай Грады зусім блізка. А то пацэцца.

— Куды ты, стары? — бурчала Палажка. — Травы лепей бы карове схадзіў па бульбянішчы нажынаў, чым вочы тарашчыць на тое кіно. Зноў зубаскалы будучы да паўночы, пад вокнамі таўкцяся ды глоткі драць.

Што праўда, то праўда. Калі прывозілі ў вёску кіно, падшыванцы, як замыкалі клуб, доўга штурхаліся то на калодах каля Ананавай хаты, то гойсалі па градах — маглі і «каляснікі» сланечніку пазразаць. Анан і калоды ў двор закаціў. А яны ўсё роўна, быццам ім хто нашэптаў, каб ішлі да Ананавага дворышча — позна снюдаліся перад хатай.

Тады Анан усё ж пайшоў у клуб. Купіў, як і ўсе добрыя людзі, білет — сінюю паперку, у якой кінамеханік Паўлюк не пісаў ні месца, ні рад...

А потым хадзіў кожны вечар, калі пракручвалі ішыы серыі карціны. Не зважаў на тое, як праклінала яго на ўсё двор жонка:

— Каб жа ты смалы лепей напіўся, чым тое кіно глядзеў! Жывёла вунь рыкае няпоеная, а ён, як маладзёнак, паплёўся ў клуб. Ці ж то для цябе, старога дурня, кіно гэтае?

Якраз у тых дні была ў іхнім клубе Клава, бібліятэкарка. Па нейкіх справах прыйшла яна ў Багатую Граду і пачавала колькі начэй у свайго дзядзькі Сямёна. Мусіць, яна пачула, як Анан гаварыў ля клуба, скручваючы здаравенную цыгарку:

— Скажы ты, усё яно, як і ўзапраўду бывала. І перажыў жа чалавек на сваім вяку. Жытка дык жытка ў таго Грышкі Мелехава была...

— Пра яго кніга ёсць, дзядзька Анан, — сказала яму Клава. — Так і называецца — «Ціхі Дон»... Хочаце, я вам прынесу? Бо калі вы ў Крупейкі выберацеся?

— Кніга? — перапытаў Анан. Пра кнігу ён, вядома, чуў. — А калі ж мне, дзетка, чытаць тую кнігу? Дзе ўжо мне? — ён нават сам сабе зсмяяўся. (Уявіў, як будзе сядзець пад лямпачкай з кнігай, а Палажка пачне знарок грукаць, бушаваць, крычаць на ўсю вуліцу — яна не дачувала). — Дзе ўжо мне, Клаўдзі?

Клава прынесла ўсё ж Анану кнігу. І дзівачыся сам сабе, стары асіліў і адну, і другую, і трэцюю... А Палажка перастаўляла на паліцы гаршкі, міскі, лаялася на чым свет стаіць:

— Пачакай, стары пень, можа аслепнеш ад кніжак!

Чытаць, вядома, даводзілася прыхалкамі: пры гэтым не вельмі будзе рассядзена над кнігамі. Але Анан усё ж прачытаў той «Ціхі Дон». Ён не паленаваўся, як выдалася вольная ад працы нядзеля, выбрацца ў Крупейкі. Доўга саскрабаў старой трафейнай брытвай, якая трапіла да Анана яшчэ з вайны, сіваю шчэць з упалых ішчок. А Палажка моўчкі зыркала на яго ад парога: глядзі ты, дзядзініца пачаў Анан на старасці, грэбліва падціскала тонкія губы.

Кніжкі ён акуратна абгарнуў газетнай. Палажка маўчала — чакала, што будзе далей. Узняў свой кій, старэнькую кашолку.

— Пайду. У Крупейкі прайдуся, — сказаў ён, павярнуўшыся ў чалеснік.

Твар у жонкі як запусаваў ад злосці. Яна кінулася на сярэдзінку пакоя, хацела схопіць кошык, куды Анан паклаў кнігі.

— А нідзе не хадзіў бы ты, стары ліхадзей! — узвіўся яе голас. — Свінні няжормленыя. У краму муку прывезлі — узяць бы які мяшок...

А ён прыгорбіўся ў новым пінжаку, ступіў за парог і шчыльна прычыніў за сабой дзверы. І Палажка адразу прымоўкла — ведала Ананаў характар: калі ўжо задумае што, дык назад не заверне, хоць кол на галаве чашы.

— От як яно, — толькі і сказаў Анан Клаве, калі перадаваў ёй кнігі.

Пасля таго і прыхвоціўся да іх. Чытаў успаміны розных военачальнікаў. Цяпер вольна на падаконніку ляжала кніжка маршала Ракасоўскага. Калі яе чытаў, дык часта гаварыў Палажцы:

— То ж войскі Ракасоўскага і Гомель ад фашыстаў ачышчалі. І я ў абозе ў яго часцах у апошнія ваенныя гады служыў.

Палажка мерыла Анана насмешлівым поглядам — у яе быў доўгі нос, лоб круты пад хусткай, якую яна развязвала толькі, калі клалася спаць — і зняважліва ківала галавой:

— Маўчаў бы, стары пень. Ён у Ракасоўскага служыў... Можна дзе круціць хвасты кабылам, ваяка. Калі б ваяваў, дык...

Анан адмоўчваўся. Што мала, то мала ён паваяваў. Як пачалася вайна, яго ўжо год не падыходзіў пад мабілізацыю. Ды і белы білет быў на руках: грыжа ў чалавека. І ўсё ж, калі ў другі раз праходзіў фронт паўз Багатую Граду — як напы пераправіліся пасля вялікага бою праз Дняпро — пайшоў і Анан абозным. Нават два медалі прынёс. Ляжаць яны на дне Палажчынага сундука разам з паперамі па страхоўцы, старымі аблігацямі, якія любіць часам пераглядаць жонка.

...Паднялася і Палажка. Анан на скорую руку выпіў кварту малака, з'еў кіслы агурок, які дадала жонка з кадаўца, што стаяў у сенцах, і падаўся ў дарогу: рассядзена не было калі.

У хатах дзе-нідзе ўжо святліліся вонны. Вакол электрычнага ліхтара, што вісеў на слупу каля кароўнікаў, бялела цёмная пляма: гусцеў туман. У цішыні глуха аддаваліся крокі. Дзесьці загаў-

каў сабака, чуўся бразгат бідонаў — відаць, дзяркі распачыналі ранішняю дойку. Анан кроць паўз плагы. За спіною адчуваў прыемную цяжкасць каробкі з яйкамі.

Не даходзячы кіламетры са тры да раённага гарадка, збочыў з добра ўтапанай сцежкі, прысеў перадыхнуць пад хвойкай. Хвойнік пасадзілі перад вайной, і цяпер дрэўцы вымахалі ўжо ладныя. Іх ніхто не церабіў: сухія галіны самі абламваліся, крышыліся і падалі на шыгалі. Анан падаслаў пад сябе старую цырату, якой Палажка прыкрыла яйкі, і прымасціўся пад калючымі запамі сасны. Выцягнуў натруджаныя ногі.

Неба з усходу паступова святлела. Бляклі зоркі. Падзьмуў перадсвятальны ветрык, піснула цераз дарогу сінічка. Анан успомніў, як дапамагаў некалі Таі лавіць у школьным пакоі такую воль сінічку.

Колькі ж гадоў — дай бог памяць — праляцела з таго дня? Цэлая вечнасць. Ён добра помніць, што тады стаяла цёплая восень, нізка праляталі над Багатай Градой у вырай дзікія гусі. А ён хадзіў тады па вечамах у школу: смешна сказаць — вучыўся. Маладзенькай Тацяня Іванаўна, вядома, не вельмі проста было з такімі байбусамі, як Анан. Пастрабуў научы, калі кожны стараецца быццам незнарок застацца сам-насам з настаўніцай, хоча правесці яе дадому.

Кватарвала яна на канцы вёскі ў старой Матруны — займала маленькі пакойчык. І воль неяк пад вечар, калі тыя, хто вучыўся, разбрыліся ўжо са школы, у пакой упырхнула сініца. Як яна залезла ў нападчыненую фортку, ні Тацяня Іванаўна, ні Анан не маглі зразумець.

Сініца спалохана піснула і ўзліцела на глобус, што стаяў на шафе.

— Андрывец! — паклікала настаўніца. — Лавіце!

Анан кінуўся да шафы. Сініца з разгону ўдарылася ў шыбну акна і звалілася на падлогу.

— Разаб'ецца, — перапалохалася Тацяня Іванаўна.

Анан пачаў падкрадвацца да сініцы. Вось-вось схопіць яе рукой.

— Дурненькая, чаго ты баішся? — угаворваў яе Анан.

Сініцу ўсё ж спаймаў: аглушаная, яна сядзела на яго агрубелай далоні, і Анан нібы адчуваў, як адчайна калюціцца яе малюсенькае сэрца.

— Давайце яе выпусцім на волю, — папрасіла Тацяня Іванаўна. — Няхай помніць нашу ласку. Ля майго дома і выпусцім.

Здавалася, Анан ніс тады ў жмені не малую птушку, а кавалачак свайго ішчасця, — аж да самай Матрунінай хаты. Воль і рабіны насупраць гародчыка. У тым гародчыку да позняй восені нілі вярціні, астры і бясемертнікі: Таніна з выгледу суровага гаспадыня любіла кветкі. А на галінах рабін аж ірдзелі буйныя гронкі ягад — у той год урадзіла і рабіна, і каліна.

Калі весніц Тацяня Іванаўна ўзяла з Ананавых рук сінічку.

— Давайце мне, Андрывец, — папрасіла. — Усё ж яна парушыла расклад нашых заняткаў, — і хігравата паглядзела на Анана. — Хай сабе ляціць...

Тацяня Іванаўна ніколі не называла іх, сваіх вучняў, па імя, відаць, лічыла, што так паміж ёй, настаўніцай, і імі будзе патрэбная дыстанцыя.

Яго ж ў той вечар упершыню назвала па імя. Хто ведае, можа, каб яно павярнулася неян іначай, быў бы ішчаслівым Анан? Можна, суджана было яму зведаць сапраўднае жаночае каханне? Ды воль лёс парашыў не так.

Яна не цуралася пасля гэтай сустрэчы Анана. І ўсё часцей ён засядзжаўся ў маленькім пакойчыку Матрунінага дома восеньскімі вечамамі: то накле ішчапы, каб гаспадыні лацвей было распальваць грубку, то кавалак блякі прыбе ля падувала, каб жар не сыпаўся на падлогу. Хоць Матруна і сурова глядзела на Анана — недалюблівала яна «ўхажора», усё роўна быццам магнітам цягнула яго да Таі.

Толькі ж праўду кажучы: бяда не прыходзіць адна. Раніш вясной, калі на Дняпры яшчэ не ўзламала лёд, загінуў Ананаў бацька. Вяртаўся з

Рэпак, куды хадзіў на насенне канюшыны — добрая канюшына радзіла з таго насення — прываліўся і пайшоў пад лёд. Толькі шапку-аблавушку і спаймалі рыбакі-крупейцы, цела прыбіла значна ніжэй. Прыціснуты горам, Анан перастаў на вечарах наведваць «лікбез»: не да школы было...

Аднойчы адвезлі Тацяну Іванаўну ў бальніцу ў Лоеў. Там і памёрла яна. Анан доўга успамінаў тоўстую русую касу, маленькую ружовую далонь і сніцу на ёй...

А Палажку ён ніколі і не любіў. Маці аднойчы сказала Анану:

— Бяры, сыноч, Адамаву Палажку. Хоць дапаможаш мне гэтую васьм араву выцягнуць.

Малых трэба было расціць. Мікіта, праўда, падмаўсць ўжо на свае ногі: то падпаскам хадзіў, то дапамагаў Анану ўпраўляцца ў агародзе. А сёстры былі яшчэ малечай. Што ты з іх возьмеш?

Так і пайшоў Анан у прымы да Палажкі. Хата з усім наізыткам, што сабрала Палажка за гады дзявоцтва, згарэла. Усчаўся аднойчы пажар. І ўсё прахам пайшло. Ледзь агоралі новую. Дзе ўжо казаць было пра помач сямі? Удалася, праўда, іншым разам патайкаю што перакінуць — абхірыць Палажку: то ласкавічочку сыру, то грудку масла ці кавалак жэўцэлага сала. Яно не пераводзілася ў кубле...

...На дарозе пачуўся лёска колі. Цьмяна вырысоўвалася падвода — нехта ехаў. Анан падхапіў каробку, накрэўваючы падняўся, ступіў на сцэжку.

— Но, паспянайся, ледзь ногі валачэш, — пачуўся голас.

Анан пазнаў: ехаў кінамаханік Паўлюк. Адна нага яго была карацейшая: малы некалі зваліўся з дуба, як жалуды абцярушваў. У армію яго не бралі, дык ён і прыкніўся ў гэтых вёсках: часта паказваў такім старым, як Анан, кіно.

Анан прыгледзеўся. Паўлюк сядзеў, звесцішы з драбінаў ногі. Ён нараўняўся з Ананам і спыніўся каля. Доўга ўглядаўся ў прыгорбленую постаць з карабам за спіною — пазнаў.

— Ці не дзядзька Анан з Грады? — падаў голас. — Куды гэта вы ў такую рань выбраліся? Садзіцеся — падвезу.

Конь трухаў пясчанай дарогай, колы парывалі ў глыбокіх калінах. А Анан глядзеў, як на абодва бакі ад дарогі высіўся тонкі хвойнік, і думаў пра Таню. Кароткім было іхняе шчасце. Ды ці і было яно? Цяпер усё ўспамінаецца, як той сённяшні сон пра Мікіту.

Гаваркі Паўлюк разважыў:

— Ні свет, ні зара, прабацьце, цягнецеся вы, дзядзька Анан, у такую далеч, каб прадаць якэс курчо ці яйкі. А навошта?

— Як — навошта? — здзіўіўся Анан.

— Грошы ж у вас ёсць, — працягваў Паўлюк. — Куды вы іх? У панчоуху?

Анан незадаволена і завучана адказаў:

— Грашам заўсёды дзірка знойдзецца. Вунь хату даўно трэба перакрыць. А шыфер — чужы мо? — дарагі вельмі. Ды і дастаць паспрабуў яго. Грыня Карась не выпіцца. Дровы беззапілой трэба парэзаць...

Паўлюк прысвіснуў.

— Не прыбядняйцеся, дзядзька Анан. У вас хопіць грошай на адну хату перакрыць шыферам...

Пакрыўджаны Анан маўчаў. Грошы і праўда ў іх вадзіліся. Але, калі казаць шыфера, дык ніколі вельмі не быў да іх ён прагны. Палажка тая, праўда — з жмінда жмінда: усё адкладвае на чорны дзень. Хавала ў драўляную скрынчачку — у тую, куды яшчэ некалі яе бацька Адам хававі і царскія, і керэнікі. Скрынчачку Палажка трымала ў скрыні свайго пасагу. Скрыня мо толькі адна і ўцалела, як бушаваў пажар, калі гарэла Адамава котлішча...

— Не разумею тых людзей, што — калочыцца над рублём, — гаварыў Паўлюк. — Ну, ёсць што апрануць, абуть, ёсць што з'есці... Вы хочы, дзядзька Анан, у нашым рэстаране былі калі-небудзь? На свята? — раптам павярнуў ён гаворку ў іншы, вясёлы кірунак.

— У тым, што над Дняпром? — Анан падумаў. — Чаго мне туды без патрэбы ісці?

— От бацьце, — чамусьці абрадаваўся Паўлюк і засмяяўся.

Анан падумаў: і праўда, колькі разоў ён праходзіў паўз той двухпавярховы дом, што над ракой, а зазірнуць так і не адважыўся. Не таму, што шкадаваў грошай: ліха з імі, з грашмі. Проста няёмка было са свай ляснай, непаголенаму ўвальвацца ў рэстаран. Ён, калі збіраўся і да бібліятэкаркі Клавы ў Крупейні, каб кнігу памяняць, дык ніякавата сябе адчуваў. А тут — рэстаран. Анан пакруціў галавой і сам сабе ўсміхнуўся.

Развіднялася. Па ўсяму відаць, добры дзень павінен быў разгледзецца: яснае неба, і ў тым баку, дзе павінна ўзыходзіць сонца, чырвань ахотліва небасхіл. На дубах, што раслі каля лоеўскіх могілак, вераіхалі сойкі. Сарока пераліццела дарогу і знікла ў гушчары сасонніку.

Гарадок за апошнія гады разбудоваўся. Цягельны завод, кантора «Заготжывёлы», розныя базы і склады даўно перабраліся за гарадскую мяжу — захапілі пясчаныя выспы сюды, у бок Крупеек. Каля кірмашовага пляца вырас будынак з бетону і шкла — там можна было і гадзінік адрамантаваць, і падстрыгчыся, і гарнітур заказаць. Аднак, вядома, туды не заглядаў: навошта яму, старому, той гарнітур? А падстрыжэ яго машынкай Сямёнаў Жэня, які часцяком наезджае з Гомеля да бацькі...

Людзей на кірмашы было мала. Стаяла грузавая машына. З яе кузава згрузілі скрынкі з парсюкамі — відаць, прыехалі аж з-за Брагіншчыны, з бязлеса. Анан прыпыніўся — ніштаватыя свінкі і пана сходная. Каб кабанчыні былі, можна б і яму купіць аднаго — хай бы рос...

Анан расклаў дзесяць яек (няўключна Палажка так і не здагадалася выцерці кожнае мокрай

анучкай) на чыстую хустінку і азірнуўся. Злева ад яго тоўстая кабета прадавала яблыкі. Яна іх перакладвала і так, і гэтак, і з-пад ябба незадаволена зыркала на Анана. «Бач, глядзіць, як нячысты дух, — падумаў ён. — Ці ж я тваё месца заняў?»

Па правую руку дзядок выставіў каструлю з мёдам. Ён неяк звыска паглядваў вакол сябе: ведаў, што назад не павязе мёд — пакупнікі заўсёды знойдуцца. Драўляны чарпачок, які тырчаў у каструлі, дзед часта выпягваў, прыдзірліва аглядаў яго і потым зноў ставіў назад. Духавіта запахла краскам, мёдам, і Анан падумаў, што даўненька яго не каштаваў... Можна варта купіць у суседа які кілаграм? Толькі ў чым панясе ён дадому той мёд. Ды яшчэ тая Палажка бурчэць пачне раптам...

Першыя тры дзесяткі яек у Анана купіла прыгожая жанчына ў модным паліто з каўнерыкам з дарагога футра. Яна прыдзірліва перабірала доўгімі далікатнымі пальцамі з нафарбаванымі пазногцямі кожнае яйка і ўсё перапытвала:

— Ці хаця яны свежыя?

— А чаму ім быць нясвежымі, грамадзянка? — пакрыўдзіўся Анан. — Запытайцеся ў любога: ужо і куры перастаюць несціся — зіма не за гарамі.

Жанчына не таргавалася. Заплаціла Анану, што прасіў, і асцярожна пераклала яйкі ў сумку на «маланках»... Анан выклаў на грылавак наступны дзесятак, сам сабе адзначыў, што тоўстая суседка з непрыхаванай варожасцю адсунулася ад яго. «Ліха з табою — падумаў ён. — Адоўвайся, Кому твае чарвівыя яблыкі трэба, расцярушанае ты капа?»

А потым насупроць Анана спыніліся дзве дзючыны — зусім яшчэ зялёныя — мусіць, вучацца ў педвучылішчы.

— Ой, дзядзечка! Як жа дарага вы просіце, — зашчэбятала адна. — Учора ў буфене нашай сталавой па дзевяноста капеек прадавалі.

— Дык чаго ж ты не купіла па дзевяноста капеек? — нахмурыўся Анан. — Хіба можна раўняць яйка да яйка? Гэтае вось вышчэ можна і разбіць на патэльню — хоць жаўтком скібку хлеба маж.

Дзючыткі трохі адышліся ад Анана і аб нечым пачалі перашэптывацца. І тут ён пачуў знаёмы голас:

— А і праўда дарагавата, дзядзька Анан, просіце.

Да яго падыйшла Клава з Крупеек. У руцэ бібліятэкарка трымала перавязаны іпагатам пакунак з кнігамі. Яна паклала кнігі каля Анана.

— Ох, упарылася зусім, пакуль кнігі гэтыя выбрала, — паскардзілася Клава.

— Чаго вы шэпчаецеся? — нечакана для сябе паклікаў Анан дзючыт. — Ідзіце, бярыце па сваёй цане. Не цягнуць жа мне на гарбу іх дадому...

Дзючыткі падыйшлі да Анана, а Клава здзіўлена паглядзела на яго вялікімі карымі вачыма. Нешта да болю знаёмае было ў яе поглядзе, у тым, як дрогка прыкрылі зрэнікі густыя, падобныя на крылі матыля, вейкі. У Анана ёкнула сэрца: то ж такія вочы былі ў Тані — Тацяны Іванаўны. І каса такая ж русая была, калі зразала яна пазіны вярціні ў Матруніным гародчыку. «Божа, як іншым часам могуць быць падобнымі людзі», — падумаў Анан. Колькі мінула гадоў, а вось жа ўспомнілася чамусьці сёння і Таня з яе ямачкамі на шчоках, і малышы, што раслі ў Матруніным гародчыку, і рабіны, ягадамі якой любілі ласаватца клясты.

Дзючыткі баязліва выбралі з сяброў пацярэхі яйкі, складалі іх у сетку. Анан памагаў.

— Вось і ладна, і добра, — сказаў ён і, не пералічваючы, схаваў у кішэню рублі, якімі раалічыліся будучыя настаўніцы, і павярнуўся да Клавы.

— Буду шукаць спадарожную машыну, — растлумачыла яна. — Ці ж данясеш гэты пакунак? Ледзь рукі не адарвала, пакуль з магазіна сюды прыцягнула.

— Давай падсаблю, — прапанаваў Анан. — Мне цяпер усё роўна рабіць няма чаго. Купілі толькі крэйд, каб старая не казалася, што бяліць няма чым, і паднясу кніжкі.

Ён лёгка падхапіў пачак, узяў свой караб, і яны падаліся з кірмашовай плошчы.

— Колькі б ні купляла кніжак, а ўсё роўна мала мне іх, — жартаўліва скардзілася Клава.

Яны звярнулі на цэнтральную вуліцу гарадка. Каля універмага стаяла вішнёвага колеру легкавушка. Не стары яшчэ чалавек у вылінялым камбінезоне корпаўся ў матары. Ён прыўзняў галаву, і Анан спыніўся: Сямёнаў Жэня.

— Куды вы? — запытаўся той. — Машыну шукаць? Зара паедзем. І кнігі адвезём, — павярнуўся ён да Клавы. — Я толькі масла трохі дабаўлю: жрэць, халера, як не ў сябе. Але ж і скорасць, скажу я вам: з Гомеля ўчора за мінут сэркак прытарабаніў.

Жэня даслужыўся да маёра. Цяпер — чуў Анан — жыў ён у абласным горадзе і нідзе не працаваў.

Неўзабаве яны выехалі. Анан сядзеў поруч з Жэнем, а Клава — на заднім сядзенні. Жэня заліхваціў пакручваў адной рукою абаранку руля.

Машына шпарка каціла бальшаком. Прамінулі сасоннік, дзе ранінай Анана дагнаў кінамаханік Паўлюк: уехалі ў Крупейні. Дамы амаль усе абшалаваны, пад шыферам, шмат якія новыя. «Добра народ заняў, — адзначыў сам сабе Анан. — І нам бы з Палажкі некалькі перайначвацца трэба... Толькі хіба ты перайначыш глухога чорта? Каля сельскага клуба высадзілі Клаву.

— Нічога не возьмеце новага з кніжак? — запыталася яна ў Анана.

— Не, дзюк, няма пакуль часу...

Калі праязджалі паўз могілкі, Анан папрасіў Жэню спыніць «Жыгулі»: даўно не быў тут...

(Заканчэнне на 15 стар.)

Яраслаў

ПАРХУТА

ЗДРУЖАНЫ ВОЧЫ

3 ВЯСЁЛЫМ БЛАКІТАМ

Я нарадзіўся парою такою,
Калі зацітае вярба над ракою
І загарэцца сонечна лотаць,
Маці бусліху вітае з прылётам...
Я нарадзіўся шчаслівай парою,
Парой абуджэння, парой неспакою,
Калі ўсё жывое ў вялікай надзеі,
Калі чалавек к чалавеку дэбрэе...
Я нарадзіўся з усмешкай вясною,
Можна таму я багат дабрыняю,
Здружаны вочы з вясёлым блакітам,
Сэрца для іншых заўсёды адкрыта.

Калі цяпер мне іншы раз не спіцца —
Не вінавачу ў гэтым Мілавіцу,
Перад вачыма бачу я сяброў,
Што не прыйшлі з дарог вайны дамоў.
І сэрца б'юцца болей стопудовым:
А як жа ім! А як сягоння ўдовам!
І як жа маці спаць спакойна можна,
Калі парожні бачыць сынаў пожан!

Бясліб'е адвеляі, нібы куколь,
І гасцю заўсёды падносім хлеб-соль,
Толькі цану яму не забываем,
Але і лустаю не папракаем.
Гэты мудрэшы сялянскі закон
Прапісан у матчынай хаце здаён.
Магу паклясціся на бохане хлеба:
Так яно будзе! Бо так яно трэба...

Аднойчы не падаў ты мне рукі,
Як расцаніць учынак твой такі!
Патрэбна ад цябе было не многа —
Нязначная мо нават дапамога,
А ты прайшоў... І не заўважыў быццам...
Падзенне тое мне начаі сніцца...
...А стрэнеш труднасць на сваім вяку —
Я першым працягну табе руку.

Калі б даваўся мне страціць вочы —
Добрае ўбачу і цёмнаю ноччу,
Страчу руку я — стрываю я такою!
Цябе абніму і адною рукою.
Адмыцца ногі — усё ж дабаруса
Да матчынай хаты на Белай Русі.
Толькі маю я свой лёс аб адзіным,
Каб аднаго не пазбавіў — Радзімы.

«Свет не сышоўся на тваім акне», —
Сказала прама ты аднойчы мне
І белай казкай знікла за дзвярыма...
А я застаўся з думамі сваімі.
Пэралапачаў год за годам я
І думалася: дзе віна мая!
Калі ступілі мы на раздарожжа!
Дзе тая нітка, што злучыць памога!
Няўжо даўно і ад мяне крадком
Ты паглядзела ў іншае акно!

Каторы год служыў гаспадару,
Быў у аглоблях вечна цягавітым,
А ў гэты раз калёсы пад гару
Ён не ўсцягнуў. І быў пужальнем біты.
А чалавек! У роздуме застыў.
Нібы ад болю, твар яго крывіўся...
А потым
Раптам
Да каня ступіў
І к галаве змакрэлай прыхіліўся.

Я кавалём хацеў бы сёння стаць,
На ўсе натыры Годнасць падкаваць.
Каб не магла ніколі спатыкнуцца
І на шляхах нялёгіх паслізнуцца.
Каб са сцяжыны Чалавек не збочыў
І мог адкрыта мне глядзець у вочы.

НАШЫ дзеці з неяр-пеннем чакаюць фільмаў «пра сябе» і сваіх аднагодкаў. «Вялікі трамплін» — адзін з такіх экранных твораў.

Сцэнарыст Л. Браслаўскі разам з рэжысёрам Л. Мартынюком зрабілі спробу мастацка даследаваць характар падлеткаў у пошуку імі свайго прызначэння.

Герой стужкі Саша Лаўроў з ліку тых, хто выступае сёння на вялікіх адказных спаборніцтвах, загартоўваецца, а ў недалёкай будучыні заваявае вяршыні на спартыўным Алімпіе. Добра, што аўтары адкрыта паказалі, як падлетку даводзіцца часам нешта пераадоляваць у самім сабе, шукаць унутраныя кантакты з сябрамі, з канкурэнтамі, з трэнерам. Дарэчы, ёсць у характары юнага героя штосьці ўласцівае нашаму разуменню спартыўнага таленту.

«Дзікун-сламаміст» Саша Лаўроў, які «лётаў» па некалькі гадзін у дзень з краю яра праз рэчку на другі бераг — сапраўдны знаходка для трэнера Жагланова. Неўзабаве ўсім робіцца зразумела, што маленькі лыжнік — будучы чэмпіён, бо жыць ён амаль фантастычным імкненнем быць першым: толькі атрымаўшы доступ да вялікага трампліна, Лаўроў без дазволу робіць з яго скачок 1... трапляе ў бальніцу.

Дакладна нельга сказаць, як завуць хлопчыка, што выступае ў ролі Сашы Лаўрова. У гэтым крыецца маленькі сакрэт фільма. Юнага

чэмпіёна ігралі браты-блізняты Саша і Андруша Будыхі. Парадаксальна, але з двух розных характараў на экране атрымаўся пэўны індывідуальны тып.

Саша Лаўроў знешне абаяльны, з даверлівым позіркам, здавалася б, павінен быць хлопчыкам памяркоўным. Але не варта давяраць знешняй мяккасці — гавораць

рабіць усё, каб гэтая аксіёма не «падрала крылы» такім, як Саша Лаўроў. Выхаваўчыя і дысцыплінарныя захады не заўсёды даюць плённыя вынікі. Караючы спартсмена, можна парушыць яго веру ў самога сябе, а гэта не пажадана... Тут патрэбен тонкі псіхалагічны падыход.

Значэнне трэнера, як псі-

ЗВІЛІСТЫЯ СЦЕЖКІ Ў ВЯЛІКІ СПОРТ

нам аўтары фільма, менавіта такіх збіць з занятых пазіцый нялёгка. А яна ў Лаўрова ўжо ёсць. І зусім не бяскрыўдная: «Апошнім я не буду ніколі!» Гэта — яго жыццёвае крэда. Шчыра яно прагучала ў эпізодзе ўрока фізкультуры, калі настаўнік прапанаваў Лаўрову заняць месца ў канцы шарэнгі. У адказ юны славалюб... пакінуў залу. Перажыўшы горкія расчараванні, прайшоўшы праз нялёгкую барацьбу з самім сабой, Саша ўсё ж вяртаецца.

І гэта перш за ўсё перамога трэнера Жагланова. У аснове яго ўзаемаадносін са здольным падлеткам-спартсменам — псіхалагічны ўплыў, шліфоўка характару, выхаванне «чэмпіёнскай свядомасці». Артыст Э. Вітарган раскрывае вобраз Жагланова як сучасны тып трэнера. Ён жа добра ведае, што спорт — гэта нялёгкае занятка, і трэба

холага і педагога ў жыцці пачынаючых спартсменаў — адна з праблем мастацкага асэнсавання ў фільме. Аўтары «Вялікага трампліна» раскавалі аб жыцці Сашы Лаўрова, яго ўзаемаадносін з трэнерам, маці, настаўнікамі, аднакласнікамі Нікай, дзецьмі-спартсменамі. Таму значэнне асобных эпізодаў стужкі вызначаецца не знешнім развіццём дзеяння, а глыбокім унутраным рухам сюжэта, які нібы аднаўляе душэўныя парыванні хлопчыка.

Аператар Д. Зайцаў эфектна зняў і натуру, і партрэты дзейных асоб. Праўда, «эфект» для яго не быў самамэтай — пералівы святла і ценяў, шырокая панарама і буйны план, імклівы рух камеры і яе «засяроджанасць» падначалены галоўнай мэце: раскрыць працэс станаўлення не толькі спартыўнага чэмпіёна, а і чала-

Кадр з фільма.

вечай душы. Мабыць, Саша Лаўроў будзе любімым пераснажам не аднаго юнага летуценніка, які марыць аб сваім «вялікім трампліне».

З цікавасцю глядзіцца фільм і дарослымі глядачамі. Аўтары як бы запрашаюць нас падумаць аб шляхах выхавання падлеткаў, якія, умоўна кажучы, «прэтэндуюць» на ролю чэмпіёнаў. Справа складаная, праблема няпростая, і мастацкі твор дае спажыву для абмеркавання выхаваўчых прыёмаў.

У творчым плане гэты фільм мае вялікае значэнне і для рэжысёра Л. Мартынюка, які пасля прыгодніцкай стужкі «Пяцёрка адваж-

ных», знятай па сцэнарыі А. Асіпенкі, набыў яшчэ адзін урок працы з юнымі выканаўцамі. Калі прыгадаць творчасць аднаго са старэйшых рэжысёраў студыі «Беларусьфільм» Л. Голуба ў галіне дзіцячага кіно, то «Вялікі трамплін» сведчыць, што ў яго ёсць цяпер вучань і паслядоўнік, здольны рабіць дынамічны і хвалюючы экранны твор аб дзецях і для дзяцей. Пракаты пспех у юнацкай аўдыторыі паўядае, што творчая спроба аўтараў гэтага фільма даць партрэт маленькага сучаснага героя — дасягнула мэты.

Э. ШАСТАКОВА.

З ДАЕЦЦА, гэтаму віду мастацтва хочацца засвоіць багаці і адкрыцці ўсіх асатніх. Мастацтва тэатра і кінарэпартаж, статыка жыцця і скульптуры, дынаміка хараграфіі — усё выкарыстоўваецца вынаходлівымі рэжысёрамі і аператарамі. Бывае, з густам і з адчуваннем жанравых асаблівасцей таго літаратурнага матэрыялу, што быў звычайным момантам відовішча; бывае, у эклектычным калейдаскопе губляецца рацыянальнае зерне задумы, нам дэманструюць адно ўмельства «смела» маніраваць студыйную сцэну і загада знятую стужку, «перакладаць» на мову «блакітнага экрана» прозу і драму, паэзію і публіцыстыку.

Да чаго бліжэй новы тэлевізійны спектакль Галоўнай рэдакцыі літаратурна-драматычных перадач Беларускага тэлебачання? Мабыць, катэгарычны адказ на гэтае пытанне і не патрэбны. Рэжысёр У. Траціцкаў напісаў сцэнарый паводле слаўтага, хрэстаматыйна вядомага твора. Зразумела, гэты эпічны твор гучыць праўдзіва, адлюстроўвае рэальнае жыццё, і шмат якія эпізоды «Новай зямлі» — гэта паэтычныя замалёўкі і абагульненні мастака, зробленыя ў адпаведнасці з тым, што і як было на самой справе. І ўсё ж гэта — не зарыфмаваная проза, гэта паэма.

Твор пабачы да сябе характэрна паэтычнай слоўдзі герояў. У паэме ззяе народнае слова, ёмістае і маляўнічае, багатае і на літаральны сэнс, і на метафарычнасць. Адвечна імкненне селяніна вызваліцца, набыць сабе грошы або як спадчыну зямлю, — дух і змест паэмы. Рэальна-аграрная рэчаіснасць у ёй безумоўна і дакладна. Калі хтосьці з чытачоў характарызуе «Новую зямлю» словамі: «Тут жыццё загаварыла зноў», — нічога прыблізнага або літучага ў тым вызначэнні не будзе.

І вось такую паэму робяць

тэлевізійным відовішчам. Зразумела, з яе бяруць сюжэтныя завершаныя лініі. Інсцэніруюцца не паэма, а частка яе. Тэлевізійны экран вымагае, каб на ім была гранічна набліжаная да бытавой праўды плынь жыцця, або, наадварот, каб умоўны прыём не маскіраваўся, а заставаўся б умоўным — па выяўленчых сродках, па інтанацыях дзейных асоб, па насычанасці экрана адкрыта кінематаграфічнымі эпізодамі.

Інсцэніроўшчык «Новай зямлі» У. Траціцкаў быў скаваны сваім уражаннем ад прачытанага і перачытанага — гэта рэальнасць. І ён перапісаў раздзелы і строфы паэмы ў форме драматычнай п'есы бытавога характару. Там, дзе ў Я. Коласа дыялог, там і дзейныя асобы тэле-спектакля вядуць размовы. Слухаюць адзін аднаго. Міхал — лядзёкку Антося, Ганна — Міхала, Устаўляюць рэплікі. Асабліва займацца бытавымі справамі ў хаце ці на прызбе ім нельга, бо тады мы, глядзчы, будзем сацьць за іх паводзінамі і не вельмі ўважліва слухаць паэтычны тэкст, які чытае так званы «Апавядальнік» (нарочны артыст БССР В. Тарасаў). Тым часам аўтарскі тэкст дасягае вялікага публіцыстычнага напалу, «трымаць» у кадры нават удалы буйны плач з тварам Міхала (заслужаны артыст БССР П. Дубашыньскі) больш нельга.

Што рабіць?

Рэжысёр звяртаецца да малюнкаў.

Затрымаем увагу і на іх. Умоўная форма літаратурнай перыфаразы — паэма — пабыла зноў жа ўмоўна да яе падыходзячую форму бытавой п'есы, што выконва-

ецца на фоне чытання «ад аўтара». Ілюстрацыйнасць ужо дастаткова ўмяшалася ў Коласаву паэтычную мову. І далей экран дае яшчэ адну ўмоўную форму паказу рэаліснасці — праз малюнак. Мужык на раллі. Хударлявы конь цягне саху...

Гэта — не Міхал і яго землякі. Гэта — абагульненне. Толькі мы прызвычаліся да

бытавога плана, і чытаць прыгожа вершы. А тут ім прапаноўваць адначасова рабіць і тое, і гэтае. Адсюль недарэчныя паўзы, нібы акцёр збіраецца падкрэсліць рыфму, потым гутарка-відзецца ў жанравым плане; вось выканаўца выбіўся на маналог, ды раптам яго перапыняе «апавядальнік»... Такім чынам, і характэрна мо-

ВЫДАТКІ НА БЛАКІТНЫМ ЭКРАНЕ ТВОРЧАГА ПОШУКУ

«НОВАЯ ЗЯМЛЯ» Я. КОЛАСА — ТЭЛЕВІЗІЙНЫ СПЕКТАКЛЬ БЕЛАРУСКАЙ СТУДЫІ ТЭЛЕБАЧАННЯ

такага разумення «малюнка» ў кантэксце перадачы, на экране зноў — хата Міхала, дзятва «штурмуе навукі». Ганна завіхаецца. Побит. Літаральны пераказ паэмы. Нібы аўтар схамянуўся, прыгадаўшы, што ставіць твор рэалістычны.

Вось і атрымаецца, што экран прыземлена ілюструе бытавыя эпізоды «хатнімі» сценамі, а на мастацкую абагульненую строфу «ад аўтара» — малюнкамі на фоне музыкі. Гэта пагаджае странатае ўражанне, перашкаджае на строфіца на паўную стылію «хвалю» тэлевізійнага твора.

Акрамя названых акцёраў у спектаклі заняты заслужаныя артысты БССР М. Захаравіч, Г. Гарбук, В. Лебедзеў, У. Говар, Бандарэнка, здольныя хлопчыкі-школьнікі. Яны ўмеюць і іграць ролі

на нашым кут, як ты мне мілы... — гучыць на пачатку спектакля. І здаецца, што В. Тарасаў цяпер расказвае, чаму ж «апавядальнік» наўперак многім адмоўным з'явам да яго, да гэтага кута, «у думках залітае» і там «душою спачывае». Не, гэтага не адбываецца. Чытальнік часам нават злучыцца на Міхала, нібы той павінен ведаць тое, што ведаем мы, і рабіць усё па адзіна правільных праг-

вы разбіваецца на невялікія дзіўна адасобленыя кавалачкі рознакаляровых шкельцаў.

Перадача была пабудавана так, што В. Тарасаў нібы з далёкай гадзі «паглядае» на Міхала і яго сямя, паблагліва наменшчыце іх жыццё і спробы знайсці разуменне выйсце з галечы і прыгнёт. Вядома, ілюстрацыйнасць і ў гэтым напрамку выходзіла з рэжысёрскай задумы, дыктуючы інтанацыі выканаўцу. Лямінае замалёванне, з яким Я. Колас апынаў вясковасе жыццё і працу, звычкі людзей і іх духоўнае характэрна, раптам набыла нейкую суровую афарбоўку, агідадальна-каментатарскі тон.

«Мой родны кут, як ты мне мілы...» — гучыць на пачатку спектакля. І здаецца, што В. Тарасаў цяпер расказвае, чаму ж «апавядальнік» наўперак многім адмоўным з'явам да яго, да гэтага кута, «у думках залітае» і там «душою спачывае». Не, гэтага не адбываецца. Чытальнік часам нават злучыцца на Міхала, нібы той павінен ведаць тое, што ведаем мы, і рабіць усё па адзіна правільных праг-

ноўх, а ён, Міхал, робіць усё «не так»...

На нашу думку, пралікі цяперашняй пастаноўкі ў тэле-тэатры інсцэніроўкі «Новай зямлі» тлумачацца павучнёўска раменніцым падыходам да ўвасаблення вядомага літаратурнага твора ў клімаце новага мастацтва. Аўтарскі калектыў і выканаўцы не адчулі спецыфічнага асэнсавання жыцця арсеналам пэўных мастацкіх сродкаў, і паспаліліся перавесці змест яе ў новы, як кажуць, «выяўленчы рад». Паколькі нормы і межы гэтага новага варыянта гучання паэмы не былі вызначаны строга, то і ўсе кампаненты спектакля складаюцца ў адно механічна.

Малюнак супярэчыць драматычнай сцэне-дыялогу; музыка ілюструе плынь аўтарскай мовы; рыфмоўка то падкрэсліваецца, то перакрэсліваецца; этнаграфічная скрупулёзнасць у касцюмах не аднавідае адкрыта студыйнаму дэкараванню «месца падзей»...

Ніхто, здаецца, не вядзе ўліку, наколькі ўзімаецца пасля такіх перадач цікавасць глядачоў да кнігі, якая стала матэрыялам інсцэніроўкі. Мне падалося, што даткі рэцэнзумага тэле-спектакля не спрыялі жаданню перачытаць паэму. Занадта ж звужана было яе значэнне — і сама «Новая зямля» выглядала на экране шэрагам слоўна-выяўленчых ілюстрацый да гістарычных падзей, замалёўкамі, зробленымі сучаснымі артыстамі на пэўную тэму — аб дарэвалюцыйным жыцці беларускага селяніна.

«Новая зямля» яшчэ чакае свайго рэжысёра-тлумачальніка, мастака, які адкрые ў формах сцэнічнага або экраннага мастацтва багацце зместу і характэрна гучання паэмы.

Барыс БУР'ЯН.

ГЭТА адбылося, як вядома, у Эфесе амаль дзве паловы тысячы гадоў да нашых дзён. Сівава мінучыня. І калі мастацтва зьяртаецца да яе, то гэта робіцца, каб сённяшні чалавек не пакінуў, а эмацыянальна ўспрыняў урокі мінулага. Імя Герастрата вельмі часта ўжываецца і ў афіцыйных прамовах, і ў артыкулах публіцыстаў, і ў штодзённай гаворцы. Кожны з нас уяўляе сабе, аб чым ідзе размова, калі чуе гэтае імя. У думках. Тэарэтычна. А мастацтва — асабліва сцэнічнае! — можа не толькі прыгадаць і прымусіць нас фантазіраваць, але і паказаць гэтага Герастрата ў бязлітасным святле рампы. Жывым. І надвесці да пэўных высноў, якія мы робім не тэарэтычна, а і ўзрушаным сэрцам.

Гамяльчане паставілі спектакль, прасякнуты актыўнай думкай нашых сучаснікаў. Рэжысёрская яго распрацоўка (В. Кручоў) суадная з акцёрскім выкананнем большасці ролей і з дэкаратыўным афармленнем (мастак А. Кляўзер).

Адзіраваецца заслона. Уваход у турэмную камеру. Далей — тры атланты сагнуліся пад цяжарам зямнога шара. Зямны шар потым не адзін раз будзе мяняць афарбоўку, на ім будуць паказаны і кадры кінахронікі, што зафіксавала справы пазнейшых Герастратаў, тых, хто паліць і знішчае, забівае змагароў за свабоду. І асацыятыўна ў глядачоў нараджаецца роздум пра Асвенцім і Хатынь, пра Хірасіму і Саігмі, пра нядаўнія падзеі ў Чылі... Забыць Герастрата — цяжка, немагчыма.

Сто дваццаць гадоў будаўся храм Арцэміды Эфескай, ён мог бы існаваць як!

да нашага часу. Гандляр па імені Герастрат знішчыў яго, каб... праславіцца ў вяках. І няма храма — будаўнічага шэдэўра, архітэктурнага помніка, плёну патхнёнай і пакутлівай працы не аднаго пакалення людзей. Затое і дагэтуль паўтараецца імя ганарлівага вар'ята.

Не, ён — не вар'ят. Есць у яго абліччы (артыст Я. Дашкоў)

чуццё гнева — то ад таго, што Кляон просіць яго спачатку падумаць, а потым дзейнічаць, то ад самааналізу, то ад прадчування праклёну з боку людзей... І гэтыя моманты жыцця ў ролі акцёр праводзіць перананаўча: Герастрат, як жужуць, губляе ўладу над сабой. Тады ён страшны.

Ён з тых людзей, у якіх прырода як бы даводзіць да мякка якую-небудзь рысу чалавечага характару. Гераст-

неўтаймаваная прагнасьць ліхвяра Крыспы (У. Драбышэўскі), драпежнасьць павяліцеля Эфеса Тысаферна (В. Касценка) і славалюбства яго жонкі Клеманціны (Л. Сіманоўская) — усе гэтыя тыпы дадзены акцёрамі тэатра ў зладжаным ансамблі. З яго неяк выбіваецца, бадай, толькі М. Карабчанская, якая не зусім перананаўча іграе ролю Эрыты, жрыцы храма Арцэміды. Рэжысёр, прытрымліваючыся аўтарскай канцэпцыі, дае гэтую панараму розных асоб, што ствараюць глебу, нават клімат, у якім Герастрат са злачыны ператвараецца амаль у фактычнага дыктатара. Толькі бескарыслівая аднасьць архонта Кляона (Ю. Шэфэр) законам справядлівасці і гуманізму паўстае перашкодаю на шляху Герастрата. Ды тыя перашкоды не стрымліваюць і не могуць стрымаць таго, хто ў сваіх уласных вачах ужо стаў «звышчалавекам». І вельмі ж моцная ў Эфесе ўлада грошай. Грошы, як насенне, кінутае ў глебу прыватнаўласніцкай псіхалогіі, даюць узвысці кветкам зла.

Рэжысёрская палітра спектакля «...Забыць Герастрата!» у Гомелі багатая. Глядачу даецца магчымасць адчуць і зразумець сутнасць амаль усіх праціўнікаў або саюзнікаў Герастрата. Такім чынам, побач з жывым уласабленнем пыхі і найвялікшага хамства набываюць канкрэтна ўвасоблены характар ірыдадушы і прыстасаванства, палахлівасці і дыпламатычнай нейтралітэ. Спрачаючыся з галоўнай дзеючай асобай або падтрымліваючы яе намеры і крокі, кожны з жыхароў горада сутыкаецца з пэўным чалавекам, з гандляр-ром Герастратам, які ўбіў сабе ў галаву «рознае». І ніхто з іх яшчэ не мае сілы духу, каб успрымаць яго сацыяльным злом, тыпам, народжаным гэ-

РАЗГАРНУЎШЫ СТАРОНКІ ГІСТОРЫІ...

П'ЕСА «ЗАБЫЦЬ ГЕРАСТРАТА!» Р. ГОРЫНА
У ГОМЕЛЬСКИМ АБЛАСНЫМ ДРАМАТЫЧНЫМ ТЭАТРЫ

нават нешта... сімпатычнае. Выканаўца ролі іграе чалавека, янога ніхто не назаве дурным або абмежаваным. Спрыты, дасціпны, жыццярэдасны кіраўнік з горада Эфеса. Праўда, яму добра знаёма музыка грошай, манет. Што ж, і гэта пакуль што не такая вялікая заганна. Герастрат на гомельскай сцэне выглядае дзёрзкім, яму хочацца нават з багамі паспаборнічаць. Што ж, і гэта па-чалавечы зразумела. Ды рэжысёр В. Кручоў і артыст Я. Дашкоў так будуюць усе сцэны і раскрываюць псіхалагічныя матывы паводзін персанажа, што глядачы пачынаюць адчуваць, як дзёрзасць ператвараецца ў нахабства, сіла — у деспатычную волю, красамоўства — у дэмагогію і балбатню, а разумне гонару — у пыху.

Больш таго, калі бачыш гэтыя метамарфозы з жывым чалавекам, нібы нанова з'яўляецца і такая думка: як многа залежыць у людскіх характарах ад мэты, што ставіцца імі перад сабой. Між тым, Герастрат Я. Дашкова перажывае і па-

рат — ігрок. Азартны ігрок. Ён хоча грошай — шмат і адразу. Калі б ён выйграў на баіх паміж звычайнымі пэўнямі, ён усё роўна не змог бы спыніцца і іграў бы да рэшт, апантана павялічваючы стаўкі. Але Герастрат няўдачнік. Ён праіграў усё. І праца шасці пакаленняў — цяпер яго апошняя стаўка, тады бессмяроцце — выйгрыш. Герастрат па ладу мыслення — дробны буржуа, які імкнецца для сябе штосьці захапіць і адчуць асалоду да гэтага «штосьці».

Спектакль раскрывае яшчэ і анатомяю працэсу — ад Герастрата распаўсюджваецца злавесная радыяцыя распаду: лёгкае ўзбагачэнне Турэмшчыка (арт. Э. Цурбакоў),

тым часам і гэтай грамадскай фармацыяй.

Злом і тыпам ён з'яўляецца для нас, сённяшніх глядачоў. Глыбей зразумець гэта памагае нам выканаўца ролі, якая называецца «Чалавек тэатра» (інакш кажучы — «Ад аўтара»), артыст В. Смірноў. Яго ацэнкі і рэплікі, спробы «ўмяшцаць» у хаду падзей у горадзе Эфесе, эмацыянальныя фарбы — усё гэта нібы «падхоплены» ў глядачоў, або, наадварот, адрасавана залу. І зала падзяляе пазіцыю і хваляванне гэтага персанажа, пасланца «ад нас» туды, у гісторыю.

Па-тэатральнаму выразна, па-акцёрску паслядоўна закранаюць гамяльчане пытанне аб ролі і адказнасці кожнага чалавека ў падтрымцы або ў рапучым пераадоленні герастратаўшчыны як з'явы. І таму, калі ў другой частцы ў дэкаратыўным фоне замест аднаго з атлантаў з'яўляецца муза гісторыі Кліо са згорнутым святкам у руцэ, узнікае ўнутранае, магчыма, нават тайнае хваляванне: якія ж радкі ў гэтым папірусе напісаны тваё жыццё, твая барацьба? Ці лягуць твае ўчышкі травой бессмяротнага забыцця, як тысяч і тысяч безымянных стваральнікаў цудоўнага храма, або пралёць вяду на кветкі зла і праклёну? Эмацыянальнае пачуццё агіды да Герастрата, які толькі што зрабіў свой «шлях» да «славы», падказвае адзіна правільны адказ на такія пытанні.

Аляксандр ДАБРАВольскі.

Г А С Т Р О Л Ь Н А Е Л Е Т А

Набліжаецца знамянальная дата ў гісторыі Брэсцкага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі. Ён быў створаны трыццаць гадоў назад. Яго труп сфарміраваў ішчэ тады, калі працягвалася вайна з выхаванцаў Маскоўскага гарадскога тэатральнага вучылішча.

У багатым рэпертуарным спісе брэсцкай трупы ёсць манументальны спектакль «Брэсцкая крэпасць» па п'есе К. Губарэвіча, творы аб гераічным камсамоле — «Маладая гвардыя» па раманах А. Фадзеева і «Як гартавалася сталь» па кнізе М. Астроўскага, «Мяшчане» М. Горькага і «Вей, ветрыні!» Я. Райніса, «Салавей» па апо-

весці Зм. Бядулі і «Зацюканы апостал» А. Макаёнка, «Атэла» Шэкспіра і «На кожнага мудраца хапае прастаты» А. Астроўскага. Сёлета тэатр імя Ленінскага камсамола Беларусі гастраліруе ў Віцебску, паказваючы жыхарам тысячагадовага горада лепшыя спектаклі апошніх гадоў. Сярод іх — «Беражыце белую птушку» М. Мірашнічэні, «Харантары» В. Шукшына, «Каварства і каханне» Ф. Шылера.

На адмыкку злева — сцэна са спектакля «Харантары». Народны артыст БССР А. Логінаў і акцёр В. Кастальцаў у ролях Науума Еўсцігнэвіча і Юрыя.

Фота В. ЧАБЕРКУСА.

Сёння ўвечары гэтыя артысты, апраўтыя ў цяжкіх і кваліфіцыраваных нацыёнальных іграючых «Цара Фёдара» — трагедыя з гісторыі станаўлення расійскай дзяржавы, знаёміць глядачоў з характарамі, буйнымі і гарачымі ў праявах гнева і любові. А заўтра на той жа сцэне і тыя ж самыя акцёры паглыбляюцца ў вяр забавных перыпетыяў адной з сучасных устаноў, дзе і адбываецца «Службовы раман» — і гэты спектакль гуцьвілі амаль вядоўлем (аўтары п'есы кінарэжысёр Э. Разанаў і драматург Э. Брагінескі). У наступны вечар тэатр пераносіць нас у палац даволі пераборлівай і, па сутнасці, зусім звычайнай маладой жанчыны, якая пакутуе, таму што кахае свайго сакра-

тара, «шлебея» па паходжанню (сцэнічнае ўвасобленне слаўтай «Сабані на сене» Лопэ дэ Вэга)...

Дарэчы, на адмыкку вы бачыце іх — графіню Дыяну (артыстка П. Шведова) і Тэадора (заслужаны артыст Марыйскай АССР П. Рап'ёў). Яны з цяжкасцю раўнуючы адзін аднаго, расстаўляючы розныя «пастві», пераадоляючы саслоўныя забавоны. Перамагае каханне! Так напісаў камедыю вялікі іспанскі драматург, так яе паставіў рэжысёр П. Рап'ёў у Рэспубліканскім рускім драматычным тэатры Марыйскай АССР, калегію якога ўпершыню гастраліруе сёлета ў Беларусі. Спектаклі яго адбыліся ў

Гродна і ў раённых гарадах Надзіямонія. У рэпертуары гэтай — «Ураган» і «Спадчына» А. Сафронава, «Памылка Ганімы» К. Фіна, «Пора» Г. Ібсена і вышэй названыя творы. У іх удзельнічаюць народныя артысты Марыйскай АССР і заслужаныя артысты РСФСР В. Прываліхіна і Н. Папова, заслужаны артыст РСФСР А. Сарскі, заслужаныя артысты Марыйскай АССР Л. Жырэнца, В. Турчанкоў і А. Мікаў, маладыя акцёры з ліку выхаванцаў тэатральнага вучылішча і студый і удзельнічаў самадзейнасці.

Гродзенцы цёпла сустрэлі гэтай з горада Іашкар-Алы.

Фота Ю. ТОКАВА.

ЦЭНТРЫ ГАРАДОЎ: ЯКІМІ ІМ БЫЦЬ?

Як мы паведамлялі, 16 ліпеня г. г. адбыўся пленум праўлення Саюза архітэктараў БССР. З дакладам «Эстэтычныя праблемы фарміравання цэнтраў гарадоў Беларусі» выступіў старшыня праўлення Саюза архітэктараў, намеснік старшыні Дзяржбуда БССР, галоўны архітэктар Мінска Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ. Ён сказаў:

— На сучасным этапе гарадабудаўніцтва Беларусі асаблівую актуальнасць набываюць праблемы далейшага развіцця і рэканструкцыі цэнтраў гарадоў. Будаўніцтва гарадоў уступае ў новы этап — пераход ад пераважнай забудовы перыферыяльных тэрыторый да планамернай перабудовы цэнтральных раёнаў. Рост эканомікі нашай рэспублікі і навукова-тэхнічны прагрэс, ствараючы трывалую базу для выважвання новых задач гарадабудаўніцтва на ўзроўні сучасных патрабаванняў. У ліку гэтых патрабаванняў важную ролю адыгрываюць задачы фарміравання архітэктурна-мастацкага аблічча нашых гарадоў, стварэння не толькі зручна арганізаваных, але і эстэтычна паўнаценных і непаўторных іх цэнтраў.

Пастаянную ўвагу фарміраванню архітэктурна-мастацкага аблічча гарадоў і іх цэнтраў надаюць нашы партыя і ўрад. У працове перад выбаршчыкамі Баўманскай выбарчай акругі г. Масквы 14 чэрвеня г. г. Леанід Ільіч Брэжнеў адзначыў, што цяпер ёсць магчымасць надаваць больш увагі знешняму абліччу праспектаў і грамадскіх будынкаў і паставіў задачы пачынаючы з аднастайнасцю забудовы, невыразнасцю архітэктурных рашэнняў. Гэтыя задачы ў поўнай меры датычаць і нас, беларускіх гарадабудаўнікоў.

У шэрагу саюзных і рэспубліканскіх пастаноў, прынятых у апошнія гады, перад архітэктарамі, праекціроўшчыкамі, будаўнікамі, мясцовымі партыйнымі і савецкімі органамі пастаўлены задачы па карэннаму паляпшэнню архітэктурны гарадоў і іх цэнтраў.

У цэнтральных раёнах нашых гарадоў у пасляваенныя гады былі створаны буйныя гарадабудаўнічыя ансамблі, якія надалі гэтым гарадам іх непаўторнае аблічча. Да іх адносяцца ансамбль забудовы Ленінскага праспекта ў Мінску, праспекта Леніна ў Гомелі, вуліцы Кірава ў Віцебску, плошча Леніна ў Магілёве, асобныя адзінкі Маскоўскай вуліцы ў Брэсце і інш. Гэтыя ансамблі правяраны часам і ўвайшлі ў архітэктурны гарадоў як іх асаблівыя і запамінальныя элементы. **Неабходна адзначыць, што ўсе ўдалыя поспехы стварэння ансамбляў базіраваліся на сучаснай комплекснай апрацоўцы праектнай дакументацыі з канцэпцыйнай спадкаў і намагацца на выважванні вялікіх маштабу задач.** Да

праектавання прыцягваліся лепшыя архітэктурныя сілы рэспублікі. На жаль, практыка комплекснага праектавання і ансамблевай забудовы цэнтраў не атрымала далейшага развіцця ў 60-я гады. Нягледзячы на наяўнасць такіх важных гарадабудаўнічых дакументаў, як генеральныя планы гарадоў і праекты дэталёвай планіроўкі іх цэнтраў, большасць грамадскіх і жылых будынкаў у гэтыя гады будаваліся выбарачна, па безаблічных праектах. Характэрным прыкладам гарадабудаўнічай няўгоднасці для Мінска з'яўляецца забудова пачатку Паркавай магістралі, Парызанскага праспекта, плошчы Леніна і інш., што прывяло да парушэння прынцыпаў ансамблевай забудовы.

У апошнія гады прыняты меры да паляпшэння, аднак страчанае адзіства цяжка аднавіць.

Не атрымалі адпаведнага рашэння ў Гродна вул. Горкага, у Віцебску — вул. Фрунзе і Чарняхоўскага, у Гомелі — вул. Барыкіна, у Брэсце — вул. Маскоўская, у Магілёве — праспект Міру і інш.

Важнейшай прычынай адзначаных недахопаў з'яўляецца адсутнасць комплексных праектных прапрацовак і парушэнне гарадабудаўнічай дысцыпліны, прыняццё непрадуманых рашэнняў, нізкая якасць архітэктурны і г. д.

Завершана фундаментальная работа па праекту дэталёвай планіроўкі цэнтра Мінска і эскіза забудовы водна-зялёнага дыяметра аўтарскім калектывам інстытута Мінскпраект. Гэтая работа становіцца асновай Цэнтральным Камітэтам КПБ, урадам рэспублікі і Дзяржгарадзбудам СССР.

Неабходна адзначыць, што праект перспектывага развіцця цэнтра Мінска мае доўгачасовае, стратэгічнае ў гарадабудаўнічым сэнсе значэнне. Новая гарадабудаўнічая кампазіцыя цэнтра заснавана на галоўным яго развіцці ўздоўж ракі Свіслач, дзе пэўна будзе стварэння развітая сістэма ўзаемазвязаных ансамбляў, актыўна ўключаных у водна-зялёны дыяметр, які перасякае горад. Гэта дазволіць па меры развіцця горада прапарцыянальна развіваць цэнтр як у паўночна-заходнім, так і ў паўднёва-ўсходнім напрамку. На многія гады будзе важнейшай гарадабудаўнічай тэмай у творчай дзейнасці архітэктараў Мінска, дазволіць пры правільнай канцэпцыі творчых намаганняў развіццё гарадабудаўнічых традыцый, якія склаліся ў пасляваенны час, прадоўжыць і развіць іх у новых сучасных архітэктурных ансамблях. Але трэба памятаць, што ПДП (праектна-дэталёвая планіроўка) — гэта толькі аснова для далейшай паглыб-

ленай гарадабудаўнічай працоўкі ўсіх аспектаў.

Неабходна таксама адзначыць сур'ёзную заклапочанасць станам бягучай праектнай работы і будаўніцтва Паркавай магістралі. Многія заданні выконваюцца Белдзяржпраектам, Мінскпраектам, заказчыкамі і будаўнікамі вельмі марудна або зрываюцца. Вясною гэтага года праўленне саюза правяло шырокае абмеркаванне праектных прапрацовак Белдзяржпраекта і Мінскпраекта і выпрацавала адпаведныя рэкамендацыі. Але грамадскасці неабходна трымаць гэтую адказную работу пад пастаянным кантролем.

У бліжэйшы час будзе праведзена абмеркаванне праекта забудовы левага боку вуліцы Нямігі, які, па сутнасці, яшчэ не разглядаўся ў шырокім коле архітэктурнай грамадскасці з-за адсутнасці матэрыялаў. Саюз правёў грамадскае абмеркаванне праекта Палаца піянераў і школьнікаў, былі выяўлены вялікія праектныя пралікі і недаробкі, у сучасны момант яны ліквідуюцца ў адпаведнасці з рэкамендацыямі грамадскасці, але трэба і гэты аб'ект трымаць пад кантролем.

Сярод абласных гарадоў рэспублікі найбольш поўна забяспечаны новай праектнай дакументацыяй горад Гродна. Па Гродна распрацаваны і зацверджаны ў комплексе з генеральным планам праект дэталёвай планіроўкі цэнтра горада. Трэба адзначыць, што распрацаваны Мінскім філіялам ЦНДП гарадабудаўніцтва сумесна з Белкамунпраектам і кафедрай тэорыі і гісторыі архітэктурны Беларускага політэхнічнага інстытута праект цэнтра Гродна дае ў вялікай ступені адказ на адно з важнейшых пытанняў захавання архітэктурнай спадчыны і аховы гістарычных зон гарадскога цэнтра. Такія старажытныя гарады, як Полацк, Віцебск, Гродна, Пінск маюць вялікія патэнцыяльныя магчымасці для гэтага. На жаль, у многіх выпадках мы яшчэ недаацэньваем пытанні актыўнага ўключэння архітэктурных помнікаў і гістарычных ансамбляў у структуру нашых гарадоў, гарманічнага спалучэння старога і новага ў архітэктурным абліччы цэнтральных раёнаў горада. Іх мастацкага адзіства, прыстасавання і правільнага выкарыстання помнікаў для новых мэт, у тым ліку і як аб'ектаў турызму.

У Віцебску праведзены вялікія работы па праектаванні горада. Ім напярэднічаў арганізаваны Дзяржбудам БССР і Саюзам архітэктараў рэспубліканскі конкурс. Конкурс даў цікавыя матэрыялы, з удзелам якога спецыялісты Віцебскага аблпраекта ў 1972 годзе распрацавалі ПДП цэнтра горада. Аднак

рэалізацыя праекта ПДП у канкрэтных праектах асобных будынкаў у цэнтры Віцебска (будынак ЦНДП, будынак Палаца культуры і інш.) праводзіцца на невысокім прафесійным узроўні, што выклікала рэзкую крытыку пры абмеркаванні на вызначаным пленуме праўлення Саюза архітэктараў.

У 1971 годзе Мінскі філіял ЦНДП гарадабудаўніцтва распрацаваў для цэнтра Гомельскага раёна праект планіроўкі і забудовы. У сучасны момант Гомельскім філіялам Белдзяржпраекта праектуецца новы генеральны план горада, які ў многім зробіць уплыў на параметры, накіраваныя на тэрытарыяльнае развіццё і структуру цэнтра. Адсутнасць на працягу многіх год зацверджанага праекта цэнтра буйнейшага абласнога горада Беларусі ўскладняе размяшчэнне аб'ектаў у цэнтральным раёне, яго планамернае развіццё і можа прывесці да неапраўданых памылак. Да ліку такіх памылак можна ўжо цяпер аднесці размяшчэнне бальнічнага корпуса ў цэнтральнай частцы горада ў паркавай зоне, каля Сожа, што парушае функцыянальнае заправаанне цэнтра і разбурае унікальны ландшафт.

ПДП цэнтра Магілёва вышупчаны Мінскім філіялам ЦНДП гарадабудаўніцтва ў 1970 годзе. У 1971—1972 гг. абласны філіял Белдзяржпраекта даў дадатковыя прапрацоўкі, асобных важных вузлоў, у прыватнасці, забудовы галоўнай вуліцы горада — Першамайскай. Па гэтых праектах у сучасны момант і выдзяляюцца рэканструкцыя цэнтра. Інтэнсіўнае развіццё Магілёва патрабуе асаблівай увагі да яго праектавання, перш за ўсё ў напрамку павелічэння фронту работ, дэталёвай і якаснай распрацоўкі найбольш важных першачарговых участкаў цэнтра.

Горад Брэст мае зацверджаны праект дэталёвай планіроўкі і эскіза забудовы цэнтра, распрацаваны Белдзяржпраектам, якія даюць добрую аснову для далейшых канкрэтных прапрацовак. Аднак прапрацовак, якія далей развіваюць ідэю кампазіцыі цэнтра, практычна не было. У выніку нават такія важнейшыя аб'екты будаўніцтва, як будынак абкома КПБ і гарвыканкома ў сучасны момант праектуюцца без комплекснай прапрацоўкі ансамбля забудовы. Трэба сказаць, што рэалізацыя праектаў асобных будынкаў, іх архітэктурная якасць у некаторых адказных месцах горада не выклікае задавальнення. Так, няўдалы гравасткі сілуэт гасцініцы «Інтурыст» на Маскоўскай вуліцы, асабліва ў дадзеным да побач размешчанага помніка архітэктурны.

Гораду Брэсту павінна быць наддзена асабліва ўвага як гораду, які стаіць пры ўездзе ў Савецкі Саюз. Неабходна прыцягнуць да далейшай забудовы Брэста лепшыя архітэктурныя сілы рэспублікі.

Немалаважную цікавасць выклікае праблема стварэння цэнтраў малых і сярэдніх, а таксама новых гарадоў. Вядома, што Мінску, а таксама абласным гарадам надаюць значную ўвагу і праектныя арганізацыі, і Дзяржбуд, і мясцовыя органы. Малыя і сярэднія гарады ў гэтым сэнсе знаходзяцца ў менш спрыяльных умовах. Маж тым, тэмпы і маштабы развіцця многіх з іх патрабуюць штодзённай сур'ёзнай увагі.

Аналіз стану праектнай дакументацыі па цэнтрах абласных гарадоў сведчыць,

што большасць гарадоў у сучасны момант мае або неўзбавае будзе мець праекты па цэнтрах (ПДП цэнтраў і эскізы забудовы).

ПДП цэнтральных раёнаў абласных гарадоў, гарадоў абласнога падначалення, новых гарадоў, а таксама малых і сярэдніх гарадоў, намячасных да карэннай рэканструкцыі, павінны зацверджацца аблвыканкамамі і Дзяржбудам рэспублікі.

Павінна стаць нормай напярэдняе шырокае грамадскае абмеркаванне гэтых работ у Саюзе архітэктараў БССР і ў мясцовых арганізацыях саюза з абавязковай грамадскай экспертызаў і выпрацоўкай канкрэтных рэкамендацый, якія абавязаны ўлічваць узгадняючыя і зацверджваючыя органы. Мы слаба развіваем прафесійную архітэктурную крытыку, неабходную для стараннага аналізу праектных прапановаў. На праекты найбольш адказных плошчаў, магістралей, набярэжных трэба, як правіла, праводзіць конкурсы.

Трэба сказаць, што за апошнія 5—10 гадоў у цэнтральных раёнах і звязаных з імі важных магістралях, плошчах разглядаемых гарадоў, пабудавана шмат адміністрацыйных, грамадска-гандлёвых і іншых будынкаў, у многім вызначваючых архітэктурна-мастацкае аблічча гэтых гарадоў.

Да іх можна аднесці: у Магілёве — гасцініцу «Магілёў», будынак абкома партыі, Дом палітасветы і інш.;

у Гомелі — аблвыканком, гасцініца, цырк, 14-павярховы дом сувязі (будуецца) і інш.;

у Віцебску — гасцініца «Віцебск», 90-кватэрны жылы дом з рэстаранам па вул. Леніна, 123-кватэрны жылы дом з магазінам «Цэнтральны» па вул. Чарняхоўскага і інш.;

у Гродна — Палац культуры хімікаў, Дом афіцэраў, аблвыканком, гасцініца, гарком партыі і інш.;

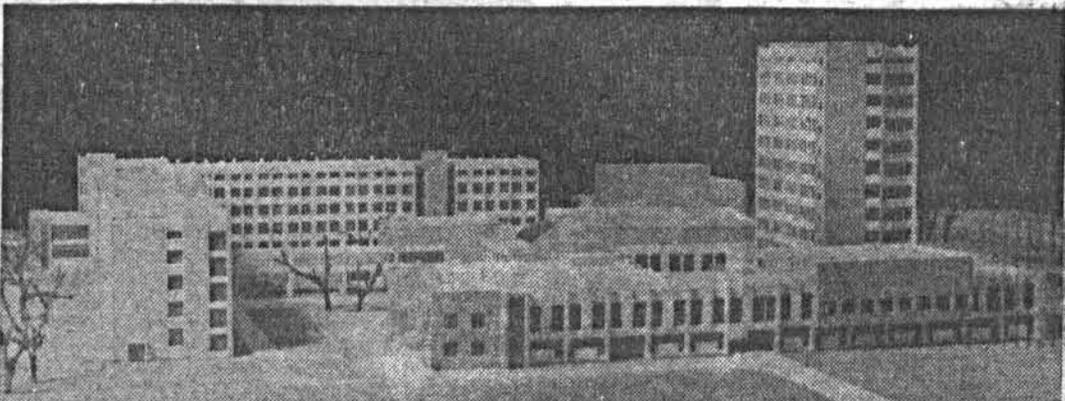
у Брэсце — гасцініца «Беларусь», будынак паштамта (будуецца), гасцініца «Інтурыст».

Не ўсе з пералічаных будынкаў раўназначныя па сваіх архітэктурна-мастацкіх вартасцях, але ўсе яны валодаюць дэюма якасцямі — яны маюць важнае горадафарміруючае значэнне для аблічча абласных цэнтраў. І разам з тым адлюстроўваюць узровень нашай архітэктурны на даным этапе, г. зн., дазваляюць у многім выявіць, што мы маем і што мы можам, улічыць станоўчы вопыт і недахопы ў практыцы забудовы цэнтраў.

Цельга прызнаць, прымальным факт паўтору важнейшых унікальных грамадскіх і адміністрацыйных будынкаў у гарадах рэспублікі, таму што гэта неабходна прыводзіць да нівеліравання аблічча гарадоў, страты іх індывідуальнасці (паўтарэнне будынка Мінскага гарвыканкома ў Гомелі, будынка мінскага кінатэатра «Парызан» у Віцебску і інш.).

Усе важнейшыя праекты буйных грамадскіх будынкаў павінны стварацца на аснове шырокіх конкурсаў, якія даюць магчымасць для пошуку і адбору найлепшых рашэнняў.

Саюз архітэктараў БССР, Мінгарвыканком і Упраўленне Беларускай чыгункі паспяхова правялі нядаўна конкурс на вакзал у Мінску. Ён даў цікавыя вынікі. Цяпер аб'яўляецца адкрыты конкурс на будынак Беларускага драматычнага тэатра імя

Праект Мінскага медыцынскага інстытута. Аўтары — архітэктары Л. Гальштэйн, Ю. Бічан і інжынер В. Ерман (Белдзяржпраект).

Янкі Купалы. Аб'яўляецца конкурс на забудову вул. Мяснікова і другой часткі забудовы вул. Нямігі.

Саюз архітэктараў БССР сумесна з гарвыканкам Мінска распрацаваў і зацвердзіў план конкурсу па забудове цэнтры Мінска да 1980 г. Такія планы трэба распрацаваць і для абласных гарадоў рэспублікі.

У фарміраванні аблічча горада немалаважную ролю адыгрывае архітэктура прамысловых будынкаў. Трэба па-новаму падыходзіць да ацэнкі гэтай важнага фактара ў забудове цэнтры горадоў, каб гэтыя будынкі ўпрыгожвалі горад.

Большасць буйных гарадоў рэспублікі — Магілёў, Віцебск, Гомель, Гродна — маюць спрыяльныя прыродныя ўмовы, размешчаны на вялікіх, паўнаводных рэках з жывапісным ландшафтам. Рака ўзбагачае ландшафт і архітэктуру горада, калі берагі яе забудовваюцца прадумана, з улікам канкрэтнай горадабудаўнічай сітуацыі. Збудова набярэжных павінна быць не суцэльнай, цеснай, як робіцца гэта ў Віцебску з правага боку ракі, а з разрывамі, шматпланавай. На жаль, на сёння мы не маем ніводнага ўдалага прыкладу закончанага ансамбля набярэжнай, акрамя набярэжнай у цэнтры Мінска.

Хаця ў нас ёсць ужо цэлы шэраг прыкладаў удалага ландшафтнага рашэння асобных вузлоў цэнтральных частак горада. Да іх, напрыклад, можна аднесці парк ля помніка Янкі Купалы, цэнтральны сквер у Мінску, плошчу Чарняхоўскага ў Віцебску, плошчу Леніна ў Баранавічах і інш. Паркі, скверы і бульвары патрабуюць актыўных творчых клопатаў архітэктараў — ландшафтнікаў і дендралагаў сумесна з архітэтарамі іншых профіляў. Мы многа гаворым, але мала практычна працуем над ландшафтнай архітэктурай.

Ідэйны змест грамадскіх цэнтры непарыўна звязаны з будаўніцтвам помнікаў, манументаў і іншых збудаванняў манументальнага мастацтва. Па прыкладу горада Масквы нам трэба ў бліжэйшы час для абласных гарадоў рэспублікі распрацаваць комплексныя планы манументальнай прапаганды. У сучасны момант такі праект распрацоўваецца для горада Мінска. На гэтай стадыі патрэба больш актыўна дапамога Саюза мастакоў БССР.

Адным з важнейшых пытанняў фарміравання эстэтычнага аблічча цэнтры з'яўляецца яго добраўпарадкаванне, архітэктура малых форм, рэклама, асвятленне. Практыка праектавання, якая існуе ў сучасны момант у Беларусі, вытворчасці і эксплуатацыі абсталявання горада не мае пад сабой арганізацыйнай і вытворчай асновы. У гэтай рабоце нехватна ўдзельнічаюць вядучыя архітэктары, якія маглі б даць цікавыя прапановы. У нас вельмі слаба развіта дызайнерская работа, ды і спецыялістаў-дызайнераў, па сутнасці, няма.

Неадмыслівай часткай рэканструкцыйных мерапрыемстваў па цэнтры горадоў рэспублікі з'яўляецца стварэнне сістэмы гарадскога транспарту і пэнаходнага руху, што ўяўляе сабой вельмі складаную горадабудаўнічую задачу.

Да гэтага часу не зняты грузавы і транзітны рух з цэнтральнай часткі горадоў Віцебска, Гомеля, Гродна, Мазыра, Маладзечна, Барыска, Полацка, Оршы, а ў такіх гарадах, як Брэст і Барысаў, дзе праходзяць і міжнародныя трасы, праз галоўныя вуліцы Маскоўскую і Гагарына рухаюцца ўсе віды транспарту. Становіцца,

якое стварылася небяспечна для насельніцтва і стварае дрэнныя ўмовы для акаляючага асяроддзя.

Асаблівай задачай з'яўляецца стварэнне ў межах грамадскіх цэнтры зон стаянак і гаражоў для аўтамабільнага транспарту. Вырашэнне гэтай задачы, як і некаторых іншых, звязана з праблемай выкарыстання падземнага ўзроўню. Надыйшоў час для Мінска і абласных гарадоў заняцца праектаваннем падземнай прасторы цэнтральных раёнаў.

Пры ўсёй шматграннасці пытанняў фарміравання цэнтры горадоў, важнейшым творчым пытаннем застаецца архітэктура — прасторавая кампазіцыя, у адпаведнасці з якой грамадскі цэнтр павінен складацца з арганізаванага па законах не толькі карысці, але і прыгажосці шэрагу архітэктурных ансамбляў. **Архітэктурная кампазіцыя грамадскіх цэнтры павінна быць сучаснай, мець свой адметны, неаўтарны, уласцівы толькі данаму гораду характар.** У Мінску, напрыклад, збудова цэнтры будзе ажыццяўляцца толькі па індывідуальных праектах.

Распрацоўка праектаў цэнтры горадоў патрабуе сур'ёзных навуковых адшуканняў, якія ствараюць навуковую аснову для актыўных творчых пошукаў. Пры гэтым неабходна ўлічваць і рэальныя магчымасці сённяшняга дня, і патрабаванні бліжэйшай і больш аддаленай перспектывы. Мары і фантазіі ў нашых праектах павінны знайсці заканамерную сувязь з разумным разлікам, погляд на будучыню спалучацца з рэальнымі патрабаваннямі сённяшняга дня. Без гэтай арганічнай сувязі нельга думаць аб горадабудаўніцтве, у якім інтарэсы сучаснага і будучыні будуць гарманічна спалучацца без страт адзін для аднаго.

У апошнія гады ў рэспубліцы вырас вялікі атрад маладых здольных архітэктараў. Трэба больш смела вылучаць моладзь на вядучыя арганізацыйныя і творчыя пазіцыі ў абавязковым спалучэнні з вопытнымі кадрамі. Такі сплёў маладой энергіі і мудрага вопыту заўсёды дае добрыя вынікі.

Творчыя калектывы архітэктараў рэспублікі зрабляць усё, каб цэнтры горадоў Беларусі, іх ансамблі, будынкі і збудаванні былі вартымі нашага часу.

У спрэчках па дакладу Ю. П. Грыгор'ева выступілі А. М. Іванчанка, В. М. Аладаў, Р. Р. Будзько, У. А. Чантурныя, К. М. Аляксееў, Л. С. Патапаў, І. І. Боўт, В. П. Шыльнікоўская, Ю. В. Шпіт, Я. Л. Ліневіч.

Аб праблемах забудовы цэнтры Гомеля гаварыў галоўны архітэктар горада А. М. Іванчанка. Ён выказаў просьбу — даручыць далейшую распрацоўку праекта дэталёвай планіроўкі іхняму філіялу Белдзяржпраекта, бо ў Мінскім філіяле ЦНДП горадабудаўніцтва, дзе цяпер распрацоўваецца праект, не ведаюць канкрэтнай абстаноўкі горада так, як ведаюць яе мясцовыя архітэктары.

Дырэктар інстытута Белдзяржпраекта В. М. Аладаў сваё выступленне прысвяціў праблемам стварэння буйных комплексна-культурнага, бытавога і гандлёвага абслугоўвання. Устаноўкі гандлю, грамадскага харчавання, бытавога абслугоўвання будуцца толькі за кошт 5 працэнтаў ад агульных асігнаванняў на будаўніцтва. Вядома, што за такіх сродкі нельга пабудаваць буйных прадпрыемстваў. А ў дробных няма магчымасці механізаваць працу, стварыць зручнасці для пакупнікоў і наогул вырашаць іншыя пытанні.

Вельмі вялікую шкоду наносіць абліччу горадоў сама-

дзейнасць эксплуатацыйных арганізацый. Гэта датычыць і аб'ектаў гандлю, і аб'ектаў культуры, і аб'ектаў бытавога абслугоўвання.

У нас, відаць, 50—60 працэнтаў прадпрыемстваў штогод падвяргаюцца прафілактычнаму рамонту. Робяцца яны без праектаў, і добра, калі гэта нейкае дробнае прадпрыемства. Але рамантуюцца буйныя магазіны, кінатэатры, комплексы бытавога абслугоўвання. І, натуральна, што ўсе імкненні да новага, прыгожага, зручнага могуць знішчацца гэтай самадзейнасцю.

Р. Р. Будзько — старшыня Брэскай абласной арганізацыі Саюза архітэктараў — адзначаў, што ў забудове Брэста ёсць і добрае, і дрэннае. ПДП цэнтры Брэста распрацаваны вельмі даўно, яшчэ ў 1965 годзе. Вядома, у той час у нас былі іншыя адносіны да будаўніцтва горада, іншыя погляды. Адсутнасць дэталёва распрацаванага праекта вядзе да забудовы выбарчым шляхам.

Мы гаворым аб эстэтыцы забудовы, але чамусьці маўчым аб якасці і колеры будаўнічых матэрыялаў. Тут трэба папракнуць Міністэрства будаўнічых матэрыялаў. Вось мы атрымліваем дрэнныя трубы. Кожны архітэктар пазайздросціць бы, каб была такога колеру цагла. Але чамусьці трубы можна рабіць такімі прыгожымі, хаця іх і закапваюць у зямлю, а цаглу — не.

Я лічу, трэба звярнуць вялікую ўвагу на аддзеленыя матэрыялы. Гэта і павысіць эстэтыку забудовы.

Слова бярэ У. А. Чантурныя — прафесар, старшыня камісіі «Архітэктурная спадчына і сучаснасць» СА БССР. Беларусь — рэспубліка старых гарадоў і гарадоў-новабудоўляў. — гаворыць ён. — Развіццё такіх гарадоў, як Гродна, Полацк, Віцебск, Пінск, Навагрудак, праходзіла не шляхам знішчэння старой і стварэння на яго месцы новай забудовы. У горадзе непазбежна існаванне элементаў, якія ўзніклі ў розныя часы і адлюстроўваюць змены ў ветаўспрыманні людзей. Новае заўсёды суседнічала са старым. Праз архітэктурны ансамбль, помнікі, планіровачныя кампазіцыі, манументы і іншыя рэчыны сляды гісторыі раскрываюцца для людзей адчуваць і рэальна, выклікаючы жывое пачуццё Радзімы.

Лічу, што без пашыранага спісу помнікаў культуры і апорных планаў цэнтры горадоў, зацверджаных у заканадаўчым парадку і ўнесеныя ў ПДП, захаванасць гісторыка-архітэктурнай спадчыны не гарантуецца.

Для горада Магілёва генеральны план быў распрацаваны ў 1970 годзе Інстытутам «Белдзяржпраект» і зацверджаны Саветам Міністраў БССР. — сказаў галоўны архітэктар г. Магілёва

Група архітэктараў Мінскпраекта — Э. Афанасьева, Н. Ляцко, Л. Левін, Г. Горына за распрацоўкай праекта забудовы цэнтры Мінска.

Фота Ул. КРУКА.

К. М. Аляксееў. — Тады ж да генеральнага плана былі распрацаваны і асноўныя дакументы: ПДП цэнтральнай часткі горада, праект прыгараднай зоны, схема транспартных магістралей.

Прайшоў даволі нязначны час, і некаторыя з дакументаў ужо цяпер пераглядаюцца.

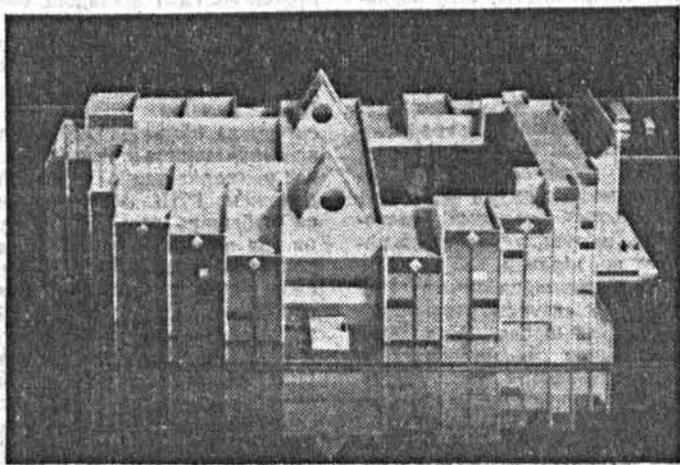
Згодна ПДП, у нас прадугледжана будаўніцтва вышынніх 20-павярховых дамоў у слізгаючай апалубцы. Аблвыканком звяртаўся ў Мінпрамбуд БССР па пытанні забеспячэння будаўніцтва гэтых дамоў. Але пакуль ніякага адказу на запытанне не паступіла.

Галоўны архітэктар майстэрні генплана інстытута «Мінскпраект» Л. С. Патапаў гаварыў аб архітэктурна-прасторавай кампазіцыі горада, яго сілуэце, панараме і контурах.

Гэтыя пытанні выключна складаныя, але яны ў першую чаргу вызначаюць унікальнасць і своеасаблівасць горада. Вышынныя будынкі, якія актыўна ўдзельнічаюць у стварэнні панарамы, павінны мець пэўную мастацкую выразнасць, пэўную дыпаміку і сэнсаваю вобразнасць, азнаваючы тое або іншае эмацыянальнае ўздзеянне.

Гарады Беларусі няспынна ўдасканальваюцца, для іх праблема сілуэта будзе набываць усё большае значэнне.

Роля прамысловасці — як асновы ўзнікнення горадоў і населеных пунктаў — агульнавядома. — гаворыць заслужаны архітэктар БССР, галоўны архітэктар інстытута «Белпрампраект» І. І. Боўт. — На базе развіцця прамысловасці ствараюцца і створаны многія гарады Беларусі. Гэта нашы маладыя гарады нафтавікоў і хімікаў: Наваполацк, Светлагорск, Салігорск, аўтамабільны — Жодзіна. Рэканструююцца і абнаўляюцца разам з ростам прамысловасці старыя гарады. Прамысловасць дае штуршок бурнаму развіццю іх жыллёвага, культурна-бытавога і грамадскага будаўніцтва, развіццю транспарту, інжынерных камунікацый,

Праект Палаца піянераў і школьнікаў у Мінску, зроблены групай архітэктараў Белдзяржпраекта.

агульнаму добраўпарадкаванню.

У шэрагу нашых гарадоў прамысловыя прадпрыемствы займаюць значныя гарадскія тэрыторыі, з'яўляюцца важнымі горадабудаўнічымі звянамі. Прамысловасць у значнай ступені вызначае памеры горадоў, іх агульную планіровачную структуру, умовы развіцця і рэканструкцыі.

Ад абгрунтаванага, рацыянальнага, планіровачнага і кампазіцыйнага вырашэння прамысловасці ў сістэме горада ў многім залежыць правільная арганізацыя яго планіровачнай структуры, гарадскога асяроддзя ў цэлым, аблічча забудовы.

Аб пошуках новых прыёмаў архітэктурна-прасторавай кампазіцыі, удасканаленні работы архітэктараў гаварыла кіраўнік камісіі па ландшафтнай архітэктуры СА БССР В. П. Шыльнікоўская.

Сёння, калі шукаем індывідуальнае аблічча для нашых гарадоў, мы ў першую чаргу павінны думаць аб зліцці архітэктуры з прыродай.

Рэкі, рэльеф, зеляніна, прастора з'яўляюцца нашымі галоўнымі саюзнікамі ў арганізацыі асяроддзя, вырашэнні архітэктурна-прасторавай кампазіцыі цэнтры горадоў.

Ю. В. Шпіт — заслужаны архітэктар БССР, намеснік старшыні праўлення Саюза архітэктараў БССР, адзначаў, што практычна для ўсіх гарадоў і гарадскіх пасёлкаў Беларусі створаны генеральныя планы, а большасць буйных гарадоў маюць і праекты дэталёвай планіроўкі цэнтры.

Але часам нашы творчыя калектывы, якія праектуюць і ствараюць праекты, па якіх мы хочам будаваць нашы цэнтры, павышаць іх эстэтычны ўзровень, забываюць пра тое, што гэтыя праекты не могуць рэалізавацца адразу, што для іх рэалізацыі патрэбен час. Менавіта з пазіцыі сённяшняга дня трэба перагледзець усё тое, што мы праектуем.

Неабходна пасля стварэння праекта дэталёвай планіроўкі распрацоўваць тэхнічныя праекты, якія дадуць магчымасць комплекснай рэалізацыі іх. А калі гаворыць аб ансамблевай забудове, то комплекснае праектаванне і будаўніцтва павінна ляжаць у аснове забудовы нашых гарадоў і цэнтры. — заўважыў кіраўнік майстэрні «Мінскпраект» Я. Л. Ліневіч.

У заканчэнні работы пленума вучоны сакратар Ваенна-інжынерскай камісіі праўлення Саюза архітэктараў СССР Т. М. Гарбачова павіншвала беларускіх доўдлаў з поспехам у разгортванні ваенна-інжынерскіх работ. Т. М. Гарбачова пад бурныя апладысменты ўручыла пераходны кубак і Гагарына граматы актывістам і пераможцам Усесаюзнага конкурсу на ідэйству ў нашых слаўных Узброеных Сілах.

СПЕКТАКЛЬ «Салдацкая удава» М. Анкілава расказвае пра тых, хто ў цяжкі час ваеннага ліхалецця ў глыбокім савецкім тыле, далёка ад фронту, каваў перамогу над ворагам. У вёсцы засталіся адны старыя, жані і дзеці. Мужчыны, здольныя трымаць зброю ў руках, на фронце. Дзень і ноч жывы трывога за блізкіх і любімых. Адтуль жа, з пясельнага агню, прыходзяць няўцешныя весткі. Першыя пахаронкі атрымліваюць і ў далёкім сібірскай сяле Зялёны прывал.

Жудаснае пацудзі ахоплівае, калі адчуваеш, як плача і стогне сэрца ад цяжкіх непераможных страт, сэрца, адкрытае гору і пакутам. Глядзельная зала замірае. У многіх на вачах слёзы. А жыць людзям, якія сталі персанажамі спектакля, трэба, ды так, каб не згасала вера ў перамогу. Фронту патрэбны хлеб і зброя. Сядзець бы дзеду Савелію на пеплавай печы, а ён узяўся загадваць жывёлагадоўчай фермай. Маладая калгасніца Марыйка ўзначаліла брыгаду, старшынёй калгаса выбралі інваліда Рыгора Плятнёва. Кожны, сцяўшы зубы, працуе, забыўшы на свае нягоды, кожны жыве думкамі, як там, на фронце...

«Салдацкую ўдаву» ў прэдадзены 30-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў паставіў на сцэне Рагачоўскага народнага тэатра малады рэжысёр Аляксей Сількевіч. Гэта яго дэбют. Можна шчыра парадавацца ўдачы пастаноўшчыка. Жыццёвыя, мастацкія выразныя мізансцэны. Адчуваецца імкненне стварыць ансамблевы спектакль. Ёсць праўдзівыя і цікавыя вобразы, якія не пакідаюць глядача раўнадздушным.

Дзесяць гадоў працаваў А. Сількевіч фэльтарам, а вольны свой час аддаваў самадзейнасці, аматарскаму тэатру. Сур'ёзнае захапленне мастацтвам паўплывала на яго далейшы жыццёвы лёс. Ён пайшоў вучыцца ў Бела-

рускі тэатральна-мастацкі інстытут. «Салдацкая удава» — яго дыпломны спектакль. Гэтым дэбютам А. Сількевіч пацвердзіў сваё права на рэжысуру. Немалы жыццёвы вопыт дапамог яму знайсці адпаведны вобраз спектакля. Можна спрачацца з яго ўвасабленнем, не пагаджацца з асобнымі мізансцэнамі, але нельга не адзначыць самастойнасці думкі рэжысёра. Спектакль гэты ставіцца на многіх прафесійных сцэнах

ра, майстар малочнакансервавага камбіната Я. Дзмітрыеў. Камуніст, інвалід не скарыўся перад цяжкасцямі, захаваў чысціню душы, чуласць да людзей. Трагічныя абставіны асабістага лёсу не вытрусілі з яго душы веры ў чалавека. Ягона дабрата дапамагла выратаваць ад згубы і Паліну Скварцову (артыстка М. Чарняўская), аблегчыла пакуты гераніі спектакля Марыйки (артыстка Г. Краўчанка), Сцепаніды

якой зводзяцца да аднаго: выжыць і прыдобаць сабе больш багацця. Вобраз старшыні калгаса выклікае сімпатію ў глядача. У ролі маладой калгасніцы Марыйки выступае Галіна Краўчанка, не навічок на сцэне народнага тэатра. Нялёгка лёс і ў яе гераніі. Праводзіла мужа на фронт. Добраахвотна ўзялася кіраваць брыгадай. Марыйка ўсходы першая і нават там, дзе ёй, цяжарнай жанчыне, трэба засцерагаць сябе. Так здарылася, што ў завруху, у да-розе нарадзіла дзіця, якое тут жа памерла. Смерцю героя загінуў на фронце яе муж.

Вобраз Марыйки — маладога калгаснага ваяка, якога любяць жанчыны — складаны для сцэнічнага ўвасаблення. Яму пакуль што не хапае і жаночай прылабнасці і напоўненасці тымі патрыятычнымі справамі і думкамі, якімі жыве далёкае сібірскае сяло. Марыйка — Галіна Краўчанка рухаецца на сцэне нібы ў сне. У пэўнай ступені перанакладжа ёй скананасць, боязь і няўпэўненасць у сваіх сілах. Відэц таму і аўтарскі тэкст яна не здолела як след данесці да глядача. Не ўдаліся ёй сцэны з Клаўдзіяй (В. Дудзінова) і яе мужам Андрэем (Р. Шокаль). Нестасе ўнутранай перакананасці, высакародства, пераважжа пацудзі самаахвярнасці.

Прычыну тут, відаць, трэба шукаць і ў рэжысёрскім прачытанні п'есы, як творы на маральна-бытавую тэму. Адсоль і акцэнтны на чулінасць, меладраматычнасць, імкненне часам падладзіцца пад глядача, выклікаць яго сімпатіі.

Вядома, ставячы любы спектакль, тэатр заўсёды звяртаецца да глядача, да яго сэрца, да яго памяці. І калі маральна-этычная атмосфера не выходзіць за рамкі вузка асабістага, то траціць ад гэтага спектакль. Асноўная ж ідэя «Салдацкай удавы» — уславіць подзвіг жанчыны ў нялёгка дні вайны. І

аўтар п'есы М. Анкілаў вуснамі старшыні калгаса гаворыць: «Салдацкай удаве пакланіся, усцеш яе». Кожная працаўніца савецкага тылу дастойна ўзнагароды за цяплінасць сваю, за тое, што бядзе не скарылася, выстаяла.

У гэтым сэнсе характэрны вобраз Сцепаніды Панкратавой. Яе муж ваюе на фронце, а дома чацвёрта дзіцяці. Цяжка жыць. Дзеці просяць хлеба. А яго няма. На фронт Сцепаніда піша мужу бадзёрыя, мужныя пісьмы, каб не хваляваўся. Суседзі, калгас, маўляў, памагаюць ёй. Л. Сыцянікова, як і В. Сафронава ў ролі калгасніцы Праксоўі Маславай, стварылі праўдзівыя вобразы жанчын — сіцілхх гераній савецкага тылу.

Жыццёвы, шматфарбны вобраз Паліны Скварцовай у выкананні М. Чарняўскай. Можна яе толькі папракнуць у тым, што яна часам пераігрывае, паказваючы слабасць і разгубленасць сваёй гераніі. А вось Клаўдзія (В. Дудзінова) наадварот не хапае дзейнасці, сагтырычных фарбаў, якія падкрэслілі б яе хцінасць.

Сціплае, лаканічнае афармленне мастака В. Паладзенкі дапамагае раскрыццю рэжысёрскай задумы. Удадала знаходка — абгарэлы, знявечаны дуб, як сімвал вайны, што прынесла народу столькі пакут і слёз. Але нельга пагадзіцца з тым, каб гэтае дрэва стаяла на сцэне ад пачатку і да канца спектакля. У фінале дуб замінае, не нясе першапачатковай сэнсавай нагрукі.

Дэбют — першая проба сіл маладога рэжысёра. Экзамен — вытрыманні. Далейшы шлях пастаноўшчыка будзе залежыць ад пошуку свайго творчага аблічча, ад умення самастойна мысліць і ўвасабляць свае задумы на сцэне.

Я. ДАНСКАЯ.

На здымку — сцэна са спектакля «Салдацкая удава» ў выкананні артыстаў-аматараў народнага тэатра Рагачоўскага раённага дома культуры.

ЖАНЧЫНЫ, ЖАНЧЫНЫ...

тэатраў краіны, і тут лёгка было пайсці па пракладзенаму шляху. На шчасце, малады рэжысёр не падаўся на гэты спакусы. У спектаклі яго найбольш захапляе ўнутраны свет чалавека, ён імкнецца раскрыць «жыццё чалавечага духу», якое завяшчаў нашаму тэатру К. С. Станіслаўскі.

Вялікую нагрукі ў спектаклі яе вобраз старшыні калгаса, у ролі якога выступае ветэран народнага тэат-

Панкратавой, ролю якой выконвае бібліятэкарка Л. Сыцянікова. У кожным сваім руху, паглядзе знешне спакойнага чалавека артыст-аматар сцвярджае ўнутраны палімянага барацьбіта за прыныштовую партыйную лінію. Высокую годнасць чалавека, кіраўніка калгаса, які адказвае за лёс людзей, ён удаа, неназойліва падкрэслівае ў сцэне з самагоншчыцай Клаўдзіяй, кабетай мязотнай, жыццёвыя інтарэсы

ВА УСТАНОВАХ культуры, асабліва вясковых, цякучасць маладых спецыялістаў штогод складае 25—30 працэнтаў. Гэта не можа не выклікаць трывогі.

У «Советской культуре» ў артыкуле «Ні балалаечнік, ні арганізагар» М. Івашчакі пісаў: «Пры размеркаванні нашы выпускнікі стараюцца трапіць у музычныя і агульнаадукацыйныя школы або ў прафсаюзныя клубы... У выніку кадры культурна-адукацыйныя школы або ў прафсаюзныя клубы... У выніку кадры культурна-адукацыйныя школы або ў прафсаюзныя клубы...»

Нельга не пагадзіцца з аўтарам. Але гэта адзін бок справы. Многія ж маладыя спецыялісты, якія не «абышлі» сельскі Дом культуры, неўзабаве пакідаюць яго, а нярэдка наогул кідаюць сваю прафесію.

Звычайна тлумачаць гэта невысокай зарплатай, жыллёвымі і іншымі ўмовамі. Тое, што гэтыя прычыны неяк уплываюць на стабільнасць кадраў, неаспрэчаны факт. Але не толькі ў іх справа. Вывучаючы гэтую праблему, мы звычайна акцэнтуюм сваю ўвагу на тым, што ляжыць, як кажучы, на паверхні, і сьведомі ці несьведомы адхіляемся ад глыбокага сацыяльна-псіхалагічнага аналізу сапраўдных прычын.

Для ілюстрацыі прыяду аналіз цякучасці клубных работнікаў за 1969—1973 гг. у Мінскім раёне. Гэты аналіз далёка не дакладны, але ў нейкай ступені дае падставу для роздуму.

ПРАБЛЕМЫ

МЕРКАВАННІ, РОЗДУМ

За 5 гадоў у раён прыбыў 41 малады спецыяліст. На 1 студзеня 1974 года засталася 19 чалавек — менш палавіны.

Прычыны ўбыцця:

- па сямейных акалічнасцях — 8 чалавек,
- з-за неўладкаванасці (зарплата, жыллё, умовы работы) — 7 чалавек,
- прызваны ў Савецкую Армію — 1 чалавек,
- паехалі на вучобу — 1 чалавек,
- іншыя прычыны — 5 чалавек.

Возьмем для прыкладу толькі першую графу. Малады спецыялісты, што выбылі па сямейных акалічнасцях — жанчыны. Прычына — выйшлі замуж. Чатыры выехалі з раёна, астатнія проста памянлі прафесію. Чаму ж маладыя культурнікі так лёгка разлучыліся са сваёй прафесіяй? Настаўнікі ж, медыцынскія работнікі (жанчыны) таксама выходзяць замуж, аднак сваю работу не кідаюць.

Нам давалося шмат гутарыць з культурна-адукацыйнымі. Большасць з іх гаворыць, што расчараванне ў прафесію — вынік не матэрыяльных, а хутчэй маральных фактараў.

З 200 апытаных метадыстаў раённых дамоў культуры, якія скончылі культасветстановы ў 1970—1973 гг., на пытанне: «Што

КУЛЬТРАБОТНІК

цікавага ў вашай прафесіі?» — 96 працэнтаў адказалі: «Прыносіць радасць людзям, сувязь з калектывам, сувязь з народам». І толькі 4 працэнтныя казалі, што «добрая ўсякая работа, калі яна добра аплочваецца».

Таму сцвярджаюць, што цякучасць кадраў у нашай сістэме вынік невысокай аплаты — не вытрымлівае крытыкі. Адсёў клубных работнікаў не зменшыцца, пакуль не будзе вырашаны цэлы комплекс пытанняў, звязаных з умовамі іх працы.

А што гавораць аб гэтай праблеме самі маладыя спецыялісты?

У Старых Дарогах у раённым Доме культуры метадыстам працанала Кацярына Каян. У 1971 годзе яна скончыла Магілёўскае культасветвучылішча і прыехала па размеркаванню ў Старадарожскі РДК. Мне давалося пабываць там. Кацярына за год змагла згуртаваць вакол сябе калектыв, паказала сябе добрым арганізатарам, сярод моладзі заваявала аўтарытэт. Калі мы ёй падзякавалі за добрую работу, К. Каян адказала: «Яшчэ гадзі са два папрацію, а потым будзе відаць». Мы спыталі, што перанакладжа, мо зарплата мала? «Не, — адказала яна. — А скажу я вам вось што. За год работы я не мела ніводнага выхаднага

дня, хаця фармальна ў нас выхадны дзень — панядзелак. Сёння мяне гэта не вельмі турбуе. Я адзінокая, і ўвесь вольны час аддаю рабоце. А калі выйду замуж і ў мяне будзе сям'я, хіба магу быць упэўнена, што змагу працаваць тут? Штодзённая я занята з раніцы да вечара. А, між іншым, за цэлы год мне нішто не сказаў добрага слова...».

Такім чынам, яна паставіла дзве праблемы: непаратраваныя рабочы дзень і ацэнка працы. Звычайна культурнікі заняты раніцай і ўвечары. Як правіла, адпачыць, выкарыстаць час для сваіх асабістых патрэб не ўдаецца і ўдзень. Паўстае неабходнасць перагледаць рэгламент рабочага дня клубных работнікаў. Магчыма, мэтазгодна ў клубных установах зрабіць рабочы дзень, скажам, з 16 да 23 гадзін, за выключэннем выхадных і святаў. Гэта думка многіх клубных работнікаў. Такі рэгламент будзе зручны для ўдзельнікаў мастацкай самадзейнасці, наведвальнікаў і грамадскіх арганізацый.

Ёсць немала выпадкаў, калі культурнікі выкарыстоўваюць не па прызначэнню; прымушаюць дзякуючы ў сельсавеце, разнісіць павесткі, страхоўкі, весці перапіс насельніцтва, перапіс жывёлы і г. д.

У Гомелі, на абласных курсах нам давалося гутарыць з загадчыкамі сельскіх клубаў. З 30 толькі два маюць спецыяльную адукацыю. Астатнія скончылі 10 класаў і сталі культурнікам, хто па прызначэнню (удзельнікі самадзейнасці), а хто ў выніку, як гаворыцца, «вымушанай пасадкі». Вопыту, навываў і ведаў у гэтай галіне ў іх няма. Ці ёсць сэнс выходзіць, вучыць і рыхтаваць з іх культурнікі? Безумоўна.

І каб не адбіць у іх ахвоту ад гэтай работы, самае галоўнае акружыць іх увагай з боку ўсіх грамадскіх арганізацый. Як нішто, яны маюць патрэбу ў дапамозе і ўвазе. На пытанне — «Якія цяжкасці ў вашай рабоце?» — загадчык сельскага клуба А. Арыновіч (Петрыкаўскі раён) адказаў: «4 месяцы я прасла ў сельскім Савене выдзеленых нам 1500 рублёў на крэслы для клуба, але так іх і не атрымала. Старшыня сельсавета на маю просьбу ўвесь час адказваў: «Пачакай». У адрэале культуры мне сказаў: «Вам выдзелілі 1500 рублёў для клуба, вось вы іх і выкалачвайце». А я выкалачвайце не ўмею, мяне гэтаму ў школе не вучылі. У снежні старшыня сельсавета мне сказаў: «1500 рублёў мы пе-

БЕЛАРУСЬ-ПАРТЫЗАНКА

Дом культуры вёскі Хожава, што на Маладзечаншчыне. На сцэне гарыць «касцёр». У задуменні сядзяць партызаны. Сярод іх былы камісар партызанскай брыгады Імя Фрунзе І. Міроненка, намеснік старшыні савета ветаўраў вайны І. Сцяпануў, былы камандзір спецгрупы К. Дзік, сувязная М. Бабёр і іншыя.

Вядучыя веча Ваяціна і Ваяцін Нагорнавы разказваюць аб падзвігу народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пасля ў успамінамі выступілі ганаровыя госці.

У. МАНГІНОВІЧ.

РАДКІ, АБАРВАНЫЯ КУЛЯЙ

Так называўся веча, які адбыўся ў Віцебскай гарадской бібліятэцы Імя М. Горкага, прысвечаны пісьменнікам, якія загінулі ў гады вайны і аднаго дзіцяці. Веча пачаўся літаратурнай кампазіцыяй «Вялікая Айчынная вайна». Пасля бібліятэкары Р. Вялікая, Г. Герасімава, Т. Смяткова, Т. Вайнштэйн расказвалі аб творчасці пісьменнікаў-ваінаў Андрэя Ушакова, Аркадзя Гейне, Іосіфа Уткіна, чыталі іх творы.

Ф. НИКАЛАЕВ.

ВУСНЫ ЧАСОПІС

Мінская абласная бібліятэка Імя А. Пушкіна правяла вусны часопіс «Бібліятэка і правае выхаванне». Першую старонку адкрыў намеснік начальніка аддзела юстыцыі аблвыканкома А. Сапуноў. Не менш цікавай была другая старонка — «Гавораць бібліятэкары». Вопытам прапаганды прававых ведаў падзяліліся загадчыкі сельскіх бібліятэк Р. Піскун (Мінскі раён), С. Дземеш І Т. Місін з Маладзечанскага і Слуцкага раёнаў. Быў падзякаваны агляд літаратуры на тэму «Маладзі аб савецкім працоўным заканадаўстве».

Т. СЕЗУК.

ЧАЦВЕРТЫ год у Мінскай вобласці праходзяць агляды агітацыйна-мастацкіх брыгад. Ад конкурсу да конкурсу колькасць і якасць растуць калектывы гэтага жанру. Па сутнасці, з канцэртных брыгад многія з іх выраслі ў сапраўдныя агітацыйныя. Радуюць сваімі выступленнямі агітацыйныя «За-

вязваюць свае выступленні з задачамі сённяшняга дня: разказваюць аб сацыялістычным спорніцтве, прапагандавуюць вопыт перадавікоў, крытыкуюць тых, хто спрабуе яшчэ ўхіліцца ад працы.

Пераможца агляду 1974 года — агітацыйная «Каласок» Старадарожскага раённага дома культуры — бадай, самая мабільная. З першых хвілін вы-

працоўныя рукі. Тут і прыпынак «гавань», дзе размешчана Дошка гонару, і «капітанскі моцік», адкуль вядзецца назіранне праз бінокуляр за новымі аб'ектамі, і сатырычная «гармата», якая накіроўвае свой агонь на недахопы.

Але поспех прыйшоў не адразу. Агітацыйна-мастацкая брыгада Старадарожскага дома культуры арганізавана яшчэ ў 1967 годзе. Да 1972 года яна хутэй нагадвала звычайную канцэртную брыгаду. І толькі новаму мастацкаму кіраўніку, рэжысёру Валерыю Гурыновічу ўдалося надаць калектыву спецыфічныя рысы агітацыйна-мастацкай брыгады. Першая праграма была названа «3 рога ўсяго многа». Вядома, гэта быў толькі пачатак творчых пошукаў.

У 1973 годзе калектыву распачаў работу над новай праграмай «3 працы і песня жыцця вяселай». Тады і была знойдзена форма падачы матэрыялу, сваё аблічча. Менавіта гэтаму садзейнічалі спецыяльныя «агітамаданы», якія дазвалялі не толькі хутка і без паўз ствараць для сябе дэкарацыю, але і давалі магчымасць гаварыць аб тым, што радуе, хвалюе і непакоіць.

Надзвычай дынамічнае прадстаўленне захапіла ўдзельнікаў калектыву — рабочых, служачых і асабліва А. Міхайлава, Н. Сойка, Г. Гурэвіч, Л. Малініна, якія аддавалі ўсё свой вольны час агітацыйнаму.

Больш за ўсё быў задаволены музычны кіраўнік Г. Яромін. Гэты ўжо немалады чалавек падбраў патрэбную музыку, і агульная праграма ўспрымалася яшчэ жывей і цікавей. І вось зноў агляд у Дзяржынску. «Калі журы аб'явіла, што наш калектыв заняў другое месца, — гаворыць мастацкі кіраўнік В. Гурыновіч, — мы шчыра парадваліся і паверылі ў свае сілы...»

І сапраўды, калі б не гэты поспех, калі б не нарадзілася гэтая вера, невядома, ці выступіла б так хораша брыгада сёлета на аглядзе. Прадстаўленне агітацыйна-мастацкай брыгады «Падыймаем ветразі» было прызнана лепшым у вобласці.

Сакрэт поспеху ў сур'ёзным грамадзянскім і прафесійным стаўленні рэжысёра да жанру мастацкай самадзейнасці — агітацыйна-мастацкай брыгады. Важны таксама нястомны пошук новага. Гэта датычыць як рэпертуару, так і рэжысёрскай падачы матэрыялу на сцэне.

Рэпертуар агітацыйна-мастацкай брыгады ў калектыве. Зрэдку выкарыстоўваюцца фрагменты з выступленняў лепшых агітацыйна-мастацкіх брыгад краіны. У асноўным праца ідзе над матэрыяламі, знойдзенымі ў часопісах і газетах. Гэта — фельетоны, скетчы, вершы і нават казкі і быліны. Потым В. Гурыновіч піша сцэнарыі.

Нярэдка можна пачуць скаргі кіраўнікоў агітацыйна-мастацкіх брыгад на тое, што цяжка напаткаць добры сцэнарыі. Валерыю Гурыновіч прытрымліваецца іншай думкі. Трэба, маўляў, самім смялей брацца за пяро, і тады нават вершы пачаткоўцаў і куплеты на мясцовую тэматыку загучаць у агітацыйна-мастацкай брыгадзе хвалююча і востра.

Вялікае значэнне мае сцэнарыі. Але вядома і іншае. Можна мець добры сцэнарыі, а прадстаўленне будзе сумным, нецікавым. Трэба, каб нарадзілася сапраўднае сцэнічнае відовішча. І як важна спалучаць у агітацыйна-мастацкай брыгадзе ўсе жанры мастацтва. Спалучаць умела, дапаўняючы адно другім. Усё гэта ў пэўнай ступені ўласціва агітацыйна-мастацкай брыгадзе «Каласок», у якой удала ўзаемадзейнічаюць песні, частушкі, куплеты, мастацкае чытанне, сцэнка, скетчы, танцы. Усё матэрыял падаецца ў яркай тэатралізаванай форме.

З праграмай «Падыймаем ветразі» агітацыйна-мастацкая брыгада «Каласок» ужо 23 разы выступала перад працоўнікамі вёскі. І ўсюды поспех, цёплыя сустрэчы.

Цяпер агітацыйна-мастацкая брыгада «Каласок» Старадарожскага РДК рыхтуе новую праграму, якая называецца «Мы выкрываем імперыялізм».

Яўген ХВАЛЕЙ, старшы метадыст-рэдактар Мінскага абласнога Дома народнай творчасці.

УЗНЯТЫЯ ВЕТРАЗИ

латы колас» Івянецкага пасялкавага дома культуры, «Неспакойныя сэрцы» Смалявіцкага і «Каласок» Старадарожскага раённага дома культуры, Стаўбцоўскага агітацыйна-мастацкага тэатра «Полымя».

Больш двухсот агітацыйна-мастацкіх брыгад прыняло ўдзел у сёлета аглядзе. Што ж новага прынесла гэтае творчае спорніцтва? Калектывы шырэлі і смялей бяруцца за асветленне тэм сучаснасці і імкнуцца па-мастацку іх увасобіць. Агітацыйныя

хаду на сцэну яна прыцягвае да сябе сімпатыі глядачоў. Чымі Перакананасцю ў тым, за што агітуе. Сённяшнія ўдзельнікі агітацыйна-мастацкай брыгады «Каласок» дастойныя ўнукі сіняблужнікаў дваццятых гадоў. Аб гэтым думаш, калі глядзіш іх вясёлую і такую надзею праймаю. На сваёй умоўнай шхуне яны прыязджаюць на «востраў скарбаў», гэта значыць, да калгаснікаў раёна, і па-мастацку пераканаўча разказваюць, якое багацце ствараюць

З поспехам праходзяць канцэрты ваналянага ансамбля «Чараўніца». У ім удзельнічае моладзь калгаса Імя Карла Маркса Крычаўскага раёна. У рэпертуары самадзейных артыстаў народныя песні і песні савецкіх кампазітараў. Ансамбль выступаў у Крычаве і Магілёве. За ўдзел у раённых і абласных аглядах ён узнагароджаны граматамі і дыпломамі.

На здымку: удзельнікі ансамбля «Чараўніца». Фота В. БЫСАВА. (БЕЛТА).

ПРЫЕХАЎ У ВЁСКУ

радалі школе, так што пачакай да наступнага года».

Л. Арыновіч актыўна ўдзельнічае мастацкай самадзейнасці, прыйшла ў клуб з вялікім жаданнем працаваць, а вось арганізатарскія навыкаў у яе, вядома, няма. Гэта яе першыя, няпэўныя крокі ў вялікае жыццё. І можна сабе ўявіць яе расчараванне, калі яна сустрэла аб'якавац, калі не сказаць большае — пагардлівы адносіны да сябе, да работы клуба.

Вядома, з прыведзенага прыкладу не трэба рабіць абагульненні. Мы маглі б прывесці цэлы шэраг прыкладаў, калі старшыні сельсаветаў, калгасаў надаюць значную ўвагу і клубам, і іх работнікам.

Вясною мінулага года нам з групай загадчыкаў аддзела культуры давялося быць ў Глыбоцкім раёне, у саўгасе Яблынька на тэматычным вечары, прысвечаным механізатарам саўгаса, якія перавыканалі план 1-й п'ядзёнкі веснавой сябы. Вечар гэты падрыхтавалі загадчык сельскага клуба і загадчык сельскай бібліятэкі. Пасля канцэрта мы спыталі дырэктара саўгаса, ці задаволены ён. «Так, вельмі, — адказаў дырэктар, — да мяне падыйшлі механізатары, якіх сёння віншавалі, і папрасілі ў

мяне дазволу пасля дзвюх гадзін адначынку, несе ў 2 гадзіны ночы выйсці ў поле рыхтаваць глебу». Наш субседамік сказаў, што пасля палых работ, пры падвядзенні вынікаў, адзначыць ў ліку лепшых і загадчыкаў сельскага клуба і бібліятэкі. Сваё слова ён стрымаў.

Загадчыца СДК Кацярына Іванаўна Крыўчанка (Гомельскі раён), разказваючы аб сваёй рабоце, падвядзла: «Самае галоўнае, што натхняе нас на творчую работу, — гэта ўвага і дапамога з боку партыйнай арганізацыі, сельсавета і кіраўніцтва калгаса. Нашу працу цэняць і наважаюць. Нас, клубных работнікаў, за кожнае добра падрыхтаванае мерапрыемства заахвочваюць — і маральна, і матэрыяльна».

Прыемна, вядома, разказаць пра такое, але факт застаецца фактам — цяжкасць кадраў сельскіх культасветработнікаў расце з году ў год.

Павага да працы, стварэнне ў калектыве нармальнага сацыяльна-псіхалагічнага клімату — як гэта ўсё важна і як часта ў нас не звяртаюць на гэта належнай увагі. Мы правялі анкетнае апытанне клубных работнікаў, галоўным чынам маладых спецыялістаў. На пытанне «Што

захаваўся ў памяці ад першага дня работы?» — сорак працэнтаў адказала, што першы дзень прыйшоў ім засмучэнні. А між тым, усё магло быць інакш. Успамінаецца вечаар, арганізаваны ў Гомельскім раёне. Восем маладых спецыялістаў былі ў цэнтры ўвагі на «Агеньчыну», на які прыйшлі ўсе работнікі культуры раёна. Дэвіз вечаар — «Ганаровая прафесія — культработнік». На ім выступілі выдатнік культасветработы — дырэктар Яромінскага СДК Г. П. Калачова, загадчыца сельскага клуба М. П. Філімончык, якія цікава разказалі пра сваю работу, пра яе значэнне.

Пасля гэтага адбылося прысвячэнне ў прафесію. Навічкі далі сваясаблівую клятву, у якой урачыста абяцалі высока несці ганаровае званне культработніка, быць гатовымі да выканання даручэнняў партыйных і савецкіх органаў, пераадоляваць цяжкасці, не губляюцца перад няўдачамі, укараняць у работу ўсё новае, перадавое, свята берагчы рэвалюцыйныя і працоўныя традыцыі, дасканала авалодаць сваёй прафесіяй...

Ветэраны — культработнікі павязалі маладым спецыялістам ганаровыя стужкі, далі наказ у дарогу, уручылі сувеніры і кветкі.

У заключэнне ў іх гонар выступіла агітацыйна-мастацкая брыгада раённага Дома культуры.

— Гэты дзень я ніколі не забуду, — сказаў выпускнік Мінскага тэатральна-мастацкага інстытута Г. Іўшын.

А цяпер яшчэ пра адну праблему — праблему праф-арыентацыі.

Перад вучнямі 8—10 класаў сістэматычна выступаюць спецыялісты сельскай гаспадаркі, кіраўнікі калгасаў і саўгасаў, урачы, інжынеры. Яны абуджаюць у юнакоў і дзяўчат цікавасць да той або іншай прафесіі.

А вось прапаганда прафесій культработніка ў нас наладжана дрэнна. Вельмі, вельмі рэдка работнікі культуры бываюць у школах. Іх прафесія мае свае асаблівасці. Не ўсякі можа быць культработнікам. Перш за ўсё ён павінен валодаць арганізатарскімі здольнасцямі, умець працаваць з людзьмі, апэратыўна рэагаваць на падзеі ў жыцці вёскі, раёна, краіны.

АД РЕДАКЦЫІ:
Ф. Г. Жагалаў у сваім артыкуле, на нашу думку, ставіць цікавыя, надзённыя пытанні, звязаныя з праблемай замацавання кадраў культасветработнікаў на сяле.

Рэдакцыя штодзённа запрашае прыняць удзел у распачатай гаворцы ўсіх, каму адрасаваны гэты артыкул: культасветнікаў, работнікаў раённых і гарадскіх аддзелаў культуры, сельскіх Саветаў, кіраўнікоў калгасаў і саўгасаў, настаўнікаў, удзельнікаў мастацкай самадзейнасці.

Чакаем вашых пісем, дарагія таварышы.

творча прапагандаваць рашэнні партыі і ўрада праз розныя масавыя мерапрыемствы, умець іграць на музычным інструменце і г. д.

Паспела неабходнасць шырока прапагандаваць прафесію культработніка. Каб маладыя людзі, якія паступаюць у культасветвучылішчы, ясна і дакладна ўяўлялі сабе, куды яны ідуць. У гутарцы з дырэктарам сярэдняй школы № 74 г. Мінска В. Ф. Гарышкай, мы высветлілі, што амаль траць выпускнікоў 10-х класаў скончылі музычную школу. Сярод іх ёсць актыўныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці: спевакі, танцоры, чытальнікі. «Нае здзіўляе, — гаворыць дырэктар, — што за столькі гадоў работы ніколі ніхто не прыходзіў да нас з расказам аб прафесіі культработніка».

Калі б гэтую прапаганду ўзняць хоць бы да ўзроўню прапаганды іншых прафесій, то значна больш здольных выпускнікоў школы выберуць сабе цікавую прафесію культработніка.

Ф. Г. ЖАГАЛАЎ, дырэктар Беларускага інстытута партыйна-кваліфікацый работнікаў культуры.

ФАМА ХВЯСЬКО сабраў звесткі. Выявілася: родам Саша са Сморгоншчыны, камсамалец, былы оперунаважаны, дэпутат раённага Савета. Быў пасланы служыць у мінскую паліцыю, трымаў партызан у курсе паліцэйскіх навін, траляваў з участка патроны, зброю, гранаты. Але папаўся — адвароткам на кватэру, дзе ён жыў, наскочыў начальнік паліцыі і, зрабіўшы воыск, знайшоў пад маснічаную пісталеты. Трымаючы драцяны паводок, прывязаны за правую Сашыну руку, паўё на ўчастак. Ды не на таго папаў. Скарыстаўшы па дарозе момант, Саша злаўчыўся, аглушыў начальніка ўдарам літога кулака і ўдэц. Праз некалькі дзён, ідучы са

з гітлераўцамі і бальшавікамі, і з капсіратыўнай кватэры даставіць ужо на Лысую гару.

Аднак арышт Захара Галы, які ўсім здаваўся надзейнейшым з надзейных, пакаранне Акінчыца, Куба, Казлоўскага напалохалі бургамістра. У час прыёму наведвальнікаў ён пачаў ставіць за гардзінамі паліцыяў і, куды б ні накіроўваўся, стараўся ездзіць у пралётцы. На прапанову нашага сувязнога — прыняць удзел у вечарыніцы — ён адказаў здзіўленым, поўным падазрэння позіркам, пасля чаго навіязваў яму сустрэчу з міфічным камадзірам міфічнага партызанскага атрада стала гэтакаса неразумна.

Томічыся і хвалюючыся, мяняючы кватэры, Камінскі з

адтуль вачыма і, як жанчыны, заўважалі ўсё.

Не сеў адзін Валодзя Конанаў. Стоячы ў сваёй любімай паставе — шырока расставіўшы ногі, ён хітравата ўхмыляўся, гуляў вачыма і лялаў сябе рукою па сцягняку. Калі чарга дайшла да яго, спрытна аірануў абновы, ведаючы, што яго з цікаўнасцю вывучаюць радысткі, казырнуў і праішоўся страйвым крокам па пакоі.

— Вось і пабагацелі, — кінуў весела: ён любіў рабіць абагульненні. Потым падышоў да мяне, схліўся к буху. — Калі я той раз траціў у Віцебск, мама частавала мяне бульбай і тушоной свіной скураю. Перад вайной смаліць кабанчынаў забаранялася, і непадалёк ад нас

лі іншыя, чым да свайго, што жыло побач. Паводле пянісанага закона там можна было рэквізаваць скаціну, вупрж, калёсы — лічылася: яны ўсё роўна дастаюцца чорту лысаму. Дый няхай тамтэйшыя вяскоўцы памагаюць ходзь так. Таму партызаны нярэдка выяжджалі за шашу на гаспадарчыя аператы.

Сліжыніцы кармілі нас. Але група расла, харчоў, асабліва прыварку, не хапала, і даводзілася шукаць дадатковыя крыніцы. Дзе? Яша Шымановіч, які выконваў абавязкі старшыні, біўся, як рыба аб лёд. Ён і выказаў думку пра падобныя аператы.

Паехалі той раз на двух саянх — Конанаў, Дзеравянка, Шымановіч, Луцік...

Снег ужо ўкрыў зямлю наглуха, і хоць ціснуў ядрны марозік, дарога была неаезджаная, пачувалі сябе хлопцы добра — да начынных вылазак і паходаў прывыклі. У свядомасці ўкаранялася: уначы ты ўсюцы гаспадар.

Пад Паперняй, дзе стаяў гарнізон, завіталі на хутар. Самога хутараніна-паліцая дома не аказалася, але затэў ў хляве ляжалі карова з цёльнаю — без гаспадара нанач худоба ў гарнізон не павялі. Забратаўшы за рогі цёлку, прывязалі да аглоблі і, пакончыўшы з галоўным, падаліся шукаць яшчэ чаго-небудзь у клеці. Ды тут недагледзелі — дзядок, які дасюль ляжаў на печы, некуды знік. Калі ж спяхаліся, было позна.

Дзьмуў ужо вецер. Нізам гнала пазёмку. Ехаць трукхам не выпадала — нахліпачы і выжылваючы шыно, побач з коньмі кльпала жывёла. І хоць было непамясна, хлопцы пазручней леглі на сані і, хаваючы ад ветру твары, сцішыліся, гатовыя для дачыняй дарогі.

Неспакойным астаўся адзін Дзеравянка. Уздыўшы напарніка дзорным, пайшоў перат падводамі.

Што ён думаў? Перажываў? Цяпер можна толькі здагадацца. Не дайшоўшы да хвойнічка, у які, вільнуўшы, хавалася дарога, ён рэптам пачуў, як закліцала жалеза. Шапнуўшы напарніку, каб бег да астатніх і завярнуў іх назад, ён, як бы нічога і не здарылася, пакročыў на сустрач небажэнцы.

Для Дзеравянкі важным быў час, ён цягнуў яго і таму не паспеў упасці, адкаціцца ў кювет — чарга разанула яму па нагах. Пятро, які і так нібы грузыў па калені ў снезе, паменшаў яшчэ і быццам паваліўся ў пазёмку. На момант, глушачы, запанавала цішыня і каламучь. Але лотым стала відаць, як з снегу вырваўся агонь і застракатаў аўтамат — Пятро анярэдзіў залп.

Тыя, хто быў у засадзе, зрабілі дзве памылкі — не загналі патронаў у каналы ствалоў і ачбелі па абодва бакі дарогі. Так што і заціць Дзеравянку ўм удалося толькі тады, калі, пацёсіны страты, пусцілі ў ход гранаты з даўгімі драўлянымі ручкамі.

Раззлаваная цяўдчаю, ведаючы — калі мёртвага кінуць тут, па яго рана ці позна прыйдуць, яны адцігнулі цела Пятра на абочыну і замініравалі — крані і ўзавешы з ім разам. Ды хіба стрымае такое, калі шануеш таварыша?

Пахвалі мы Дзеравянку на Сліжынскіх могілках. Гаварылі прамовы, кляліся адпомсціць, салютавалі. Але зусім не верылася, што пад свежай гурбаю пяску, сярод заснежаных і таму ледзь прыкметных магіл вяскоўцаў, ляжыць ён — заціты, цяўрымслівы душа-хлопец.

НА ПРАДВЕСНІ мне даручылі шукаць падступы да новага генеральнага камісара Беларусі. Гэта была не менш злавесная, чым Куба, фігура.

Фон Готберг учыняў крывавае пабошчы за пабошчамі. На яго сумленні была адна з самых масавых і страшных акцый — аператыя «Чарўная флейта», у час правядзення якой Мінск быў абложаны, як варожая крэпасць. Былі мабілізаваны ўся паліцыя бяспекі і СД, 2-гі паліцэйскі полк СС, асобы батальёна Дырлівангера, узмоцненая штабная рота, 12-я танкавая рота, часткі вермахта, размешчаныя ў Мінску, ахоўныя часткі чыгунак Беларусі, аварыйны атрад у Мінску... Салдаты знешняга акружэння стаялі праз кожныя дваццаць пяць метраў. Горад быў разбіты на квадраты. Воыску падваргаўся кожны дом. Пяцьдзесят дзве тысячы мінчан былі арыштаваны тады. Мінск наогул увесь час знаходзіўся ў стане аблогі — воыскі, аблавы, арышты... Толькі ў бараках Грушаўскага пасёлка было спалена жылых паўтары тысячы чалавек. А колькі скоплены і адпраўлены на катаржныя работы ў Германію?

Міхась Ганцоў, які быў няпер за камадзіра і даваў мне заданне, хваліваўся сам.

— Гэта — каварны тып. — падбраў ён словы. — Засакрэціўся так, што і інфармацыю не збярэш... Пакуль я дома толькі, што аблюбаваў быліую ўрадавую дачу ў Драздах і даволі часта прыязджае туды пасля работы.

— Значыць, стаяк на Дразды? — спытаўся я, разумеючы — гэты выбар зроблены, каб на выпадак удачы пазбегнуць нявінных ахвэр.

— На Дразды! — ўжо цвёрда адказаў Ганцоў і ўтаропіў на мяне шэрыя, мігальныя вочы. — Але многа табе не дам. Назаву толькі аднаго з Чучаноў. Былога лейтэнанта, з акружэнняў. Жыве ў другой хаце ад канца Мяркутоў, што супрацоўнічаў згодзіцца...

Смерць Дзеравянкі падцінула нас. Перад паходам кожны пацэціў зброю, для эручнасці пачапіў рукавіцы на шнурок і прапусціў яго ў рукавы кажуха, забітаваў ложа аўтамата ў беае. Калі прыцемкам мы выйшлі з Радзюковіч, самі здзівіліся: у маскхалатах постаці нашы раствараліся ў змроку.

Ноч выдалася каламутная, пёмная, якая бывае ў адлігу. Перасекшы Радзюковіцкую шашу, пайшлі накручастымі палявымі дарогамі — на іх немцы засад не ставілі. Лес абыходзілі ўскрайкамі. Ён стаў чорны, маўклівы, і можа ўпершыню здавалася: небяспека ідзе ад яго.

Калі да Чучаноў было зусім блізка, ноч знячэку разрэзалі промі. Асвятлішы дарогу, пачалі мацаць яе. Мы пападалі ў снег, знерухомелі. Аслепленыя, адчулі, як промі ўпіліся ў нас. І пакуль сляпілі, варушылася, жыло адчуванне — васьм зараз абзавецца чумлямет і цябе прапашноць кулі.

— Навіна! — як пасля няжкая поацы, прычмокнуў Валодзя Конанаў, калі промі зніклі. — Перайшлі да абароны і тут...

Падкраліся мы да хаты Івана Валадзько агародамі. Дзверы нам адчыніла бабуля ў накінутай на плечы ватўцы. Паверыўшы нам нежк адразу, прапусціла ў чыстую палавіну і, не залэваючы агню, засакатала, прослячы сядзіна.

Шлёпаючы босымі нагамі, на сярэдзінку хаты выйшаў хлопчына. У вокны ледзь падылася белаватае святло, але можна было заўважыць — ён высокі, шырокаяй носці. Відаць было, як, прыкрыўшы дзвюма рукамі рот, ён паяхае — ці то хаваючы хваліванне, ці то сапраўды са сну.

— Што гэта ў вас за іражктары? — пацікавіўся я, жадаючы завязаць з ім гавэрку.

Але старая забегла з адка-

Уладзімір КАРПАЎ

НЕЗАБЫЎНЫ ГОД

старой кватэры, куды хадаў па свой нязнойдзены начальнікам паліцыі пісталет, зноў напароўся. Толькі на меншае начальства — унтэра, які ехаў па пустой вуліцы на веласіпедзе. Унтэр спыніў Сашу, ды той абязброіў яго і, паставіўшы тварам да плота, загадаў стаяць, не азіраючыся. Сам жа ўскочыў на яго веласіпед і знік. Але аставацца ў Мінску далей не было ўжо як. А дарогі ў родную Налібоцкую пушчу былі перакрыты — гітлераўцы якраз праводзілі там карную экспедыцыю. Так Саша на трафейным веласіпедзе трапіў на Лысую гару — прыехаў з сувязным, таксама веласіпедыстам.

Другім хлопцам, якога вылучылі тады з навакольных, быў Жэня Кунцэвіч — смуглявы, сімпатычны, з гордай, як у шахматнага каця, галавою.

Ён працаваў у Мінску механікам у гаражы і з'явіўся ў групу «Суседзі» ў нямецкай шэфёрскай спяцоўцы, на «мерседэсе-бенцы» з самаробным чырвоным сцяжком на радыятары. Дробныя заданні, якія ён выконваў тут, яго таксама не задавальнялі, і ў цёмных карых вачах Кунцэвіча часта ўспыхвала няспраўдканая, заціятая рашучасць. У яго раскідалася сам'я, і ён пакутаваў. Негаваркі, замкнуты, трымаўся адасоблена ад таварышаў. Але тыя гарнуліся да яго, адчуваючы ў ім моцнага, непахіснага чалавека, якому можна даверыцца ў любых абставінах.

Да таго часу подступы былі знойдзены і да бургамістра Мінска Вапльва Іваноўскага — старшыні Ралы даверу, сфарміравалай Кубэ пры генеральным камісарыяце Беларусі. Іваноўскі адкрыта супрацоўнічаў з СД і насіўся з ідэяй умацавання так званнага корпуса самааховы. Яшчэ большай крыві магіл каштаваць распрацавалі ім для камісарыята рэкамендацыі па барацьбе з партызанамі і ішамыслым.

На нарадзе, што адбылася ўсё на той жа Лысай гары, Хвясцько, Баця Мароз, які вёў аператыўную работу ў групе «Суседзі», і Дзімітрый Петухоў рашылі вывезці бургамістра з Мінска жывым. Для гэтага намеццілі некалькі планаў. Арганізаваць вечарынку і ўзяць Іваноўскага «цёпленым», калі наш сувязны, якому бургамістр павяраў, павядзе яго дамоў. Перацяць Іваноўскага ў руінах, калі будзе вяртацца з работы на Ратамскую, дзе жыве. Прапанаваць Іваноўскаму сустрэчу з камадзірам партызанскага атрада — які нібыта змагаецца на два франты —

Кунцэвічам упустую прабылі ў Мінску некалькі дзён. Бачачы — інаша выйсця няма — пайшлі на крайнасць. Засеўшы ў высмеленай каробцы дома насупраць управы, пры дапамозе сувязной высачылі Іваноўскага і, калі той сеў у пралётку, пабеглі следам.

Дагналі толькі ля Жоўгай царквы, на павароце з Няміці на вуліцу Астроўскага. Выбегшы на брук, Кунцэвіч схпіў каця за вуздэчку і спыніў яго. Камінскі скарыстаў гэты ўскочыў у пралётку.

— Ні слова, спадар, злазьце! — кінуў з пагрозаю. — Забіваць мы вас не збіраемся і гарантуем жыццё! — Але бачачы — бургамістр выцявае з кішэні пісталет, вырваў яго з дрыгачых бургамістравых рук і схпіў таго за каўнер.

Усё, што адбылося, не пагаджалася са свядомасцю — свяціла сонца, па тратуары ішлі людзі, непадалёк атабарылася Смаленскае СД — і бургамістр закрычаў, каб яго ратавалі. Кучар кінуў і шмаргануў лейцамі, спадзеючыся — конь падаме Кунцэвіча. Што было рабіць? Камінскі з усяе сілы тузануў здрадніка да сябе, і разам з ім вываліўся на брук.

— Стралай! — крыкнуў таварышу.

Потым яны кінуліся бегчы прэч — Саша Камінскі ў руіны Нькняга базара, Кунцэвіч — за паркву, да Татарскіх агародаў.

ВЯРНУЛІСЯ мы з аэрадрома па першым вазімку. Дарога была цяжкая — спачатку хлюпота, гразь, потым — храпа, снег. На калодках і спіцах намерзла зямля, пудоўныя колы круціліся кепска. Непадкутыя коні ступалі няўпэўнена, коўзаліся.

Затое мы даставілі зброю, боепрыпасы, белыя дубленія кажухі, шапкі-вушанкі, маскхалаты, нават цёплыя рукавіцы з двума пальцамі. І трэба было бачыць, якую радасць прывезлі мы ў групу. Кожны цешыўся з новага аўтамата, «ТТ», цёплай вопраткі, з таго, што на яго не забываюцца, што аб ім кляпоціцца Вялікая зямля, у якой столькі турбот.

Усё сабраліся ў прасторнай чыстай палавіне хаты, якая служыла нам сталюкаю. Цібы прыйшоўшы на бядэду, паселі кожны па-свойму за сталы, толькі ўсё тварам да сярэдзіны пакоя. Ківаючы задуменна галавою, сутліўся ў чаканні Кунцэвіч. Выняў з кішэні брусок і дысак з іожан Пятро Дзеравянка. Паклаўшы моцныя рукі на калені, падаўся наперад ад вецарпення Саша Камінскі. Радысткі, прымасціўшыся на ляўцы пры сцяне ў кутку, зіркалі

быў склад гэтых скур. Дык мама мне ўсё бульбу падсёўвала, а я на свінінку налягаў... Весела было, які зараз...

Саша Камінскі, прымяраючы белы, тропкі вузкаваты яму кажухок, захаляваўся, як малы. Выцягнуўшы аднекуль камсастаўскі рамень з партучэйш, падперазаўся паверх кажуха і горда агледзеў сябе як мог без люстра.

— Здрава! — пахваліў і пахваліўся. — Цяпер бы маёрскія пагоны. І парадак... Каб мне яго тады, з бургамістрам, хіба я так бы з ім размаўляў?

— Табе яшчэ мала? — падкалупнуў Дзеравянка, не кідаючы свайго занятку.

— А ты тачы, тачы, — тужэй падцягнуў рамень Саша. — Мне не сорамна, што мала...

Крадком разглядаючы яго мажную — касая сажэнь у плячах — постаць, я ўяўляў, як ён утаймоўваў бургамістра, як крычаў Кунцэвічу «Стралай!» і думаў.

Я не быў баязліўцам. Але смеласць мая, як здавалася, вынікала з наўнай веры ў абавязковую ўдачу. Яна была бадай-што міжвольная, імпульсіная. У Сашы, мусіць, справа абстаяла іначай. Не, ён таксама, безумоўна, верыў у сваю зорку. Але гэтая вера вынікала з адчування ўласнай сілы, з упэўненасці — яго сіла большая, чым у таго, супраць каго выступае. І таму абавязкова прынясе яму пёвамогу. Сашына мужнасць, паўтараю, была ўсвадомленая, дзелавая. Яго ўчынкі ў крытычны момант аставаліся глыбока мэтазгоднымі. Ён да канца аставаўся івярозым у сваіх рашэннях. Каб выйсці, скажам, з горада, яму трэба было перабрацца праз Свіслач, і Саша выбраў адзіна правільнае — рызыку — папрасіўся на калёсы ламавіца, які вёз муку, і такім чынам мінуў паставы, што стаялі на мосце Жэня Кунцэвіч, як і Пятро Дзеравянка, перш, чым кінуцца ўнякань, падабраў партфель Іваноўскага, а прыстрэліўшы ля Татарскага моста эсэсмана, які хацеў затрымаць яго, не забыўся сарваць афіцэрскія пагоны, папшыўкі, прыхапіць пісталет, дакументы...

Я думаў пра іх, і мне хацелася ўзяць іхнюю цвярозую рашучасць сабе.

Ды радасць у вайну рэдка не аямрочаецца бядою. Ё ўжо казаў, у нашым раёне ўсталавалася своеасаблівая раўнавага сіл — пратэгла граніца, усталаваліся свае адменныя парадкі на адзін і другі яе бок. Немцы не патыкаліся да нас, мы таксама толькі па начах пераходзілі наваўдленую мяжу. Нават нашы адносны да насельніцтва, якое жыло за мяжою, бы-

Працяг. Пачатак у №№ 26, 27

зам наперад—гаспадыня тут, напэўна, лічылася яна.

— Гэта на вышках у Зміўцы паставілі. Ледзь што — і ўключачоў Іх. А потым з мінамёта пачынаюць бахаць, нелюдзі. Летась адны перайшлі на бок партызан, дык пасля другіх прыгналі — больш верных. Жывём, быля самага фронту...

Іван аказаўся ціхім, усменлівым, хлопцам з дзіўнымі вачыма у якіх, праўда, зводку, мільгала хігрышка. Нельга сказаць, каб мая прапанова ўзрадавала яго, але наша абмундзіраванне пагадала яму армію. Дый Валодзя Конанаў успомніў пра армейскі статут, прысягу, і гэта зрабіла гаспадару памяркоўным. З людзей, якіх ён мог ракамендаваць нам, Іван назваў суседа Лясніцкага і рыбака з Зарэчча — Петрыка.

Падстаўляць цяпер Валодзьку пад лішнюю небяспеку было няварта — ад яго мусліла пацягнуцца сценка далей. Я параўся з Конанавым. І мы дамовіліся дзяваць у Лясніцкага — у канцавой мураванцы. Праўда, павё яе праходзіла дарога ў Сёмкаў Гародню і Зміўку, але затое ад яе было бліжэй да бярэзнічкі — нязменнага, хоць і чыгуначнага паратунку.

Пачалося брацца на світанне. Змардаваныя дарогаю, мы адмовіліся ад ежы. І, калі сарытыны, шыры Лясніцкі правёў нас у вузкую спаленку, павадалі хто на ложка, хто на падлогу.

Аднак не прайшло, як здалося, і некалькі хвілін, як мяне расказурхаў гаспадар.

— Немцы, таварышы! Уставайце! — быццам просячы прабажэння, прашаптаў ён, шарэючы ад уласных слоў.

У акно біла зыркае сонца. Я ўсхапіўся і зірнуў на вуліцу — да муравані пад'язджала некалькі абсышаных салдатамі саней. На парадніх, з раскірэчанымі ножкамі, стаяў нацелены на хату кулямёт. Я хутка падняў хлопцаў. Сігуючы за гаспадаром, мы выскачылі ў сены.

— Цяпер толькі туды! — паказаў Лясніцкі на вышкі, што былі пад адным дахам з мураванкаю.

Па драбінках мы ўзляцелі на вышкі. Прыбраўшы за сабой, як трап, драбіны, замерлі з нарыхтаванымі аўтаматамі. «Наўжо нехта высачыў і данёс?».

Пра тое, што адбывалася знадворку, цяпер можна было меркаваць адно па гуках.

(Працяг будзе).

МНЕ пазванілі і папрасілі напісаць пра добрага чалавека, заслужанага работніка, які здолеў згуртаваць дружны калектыў. Гаварылася, што магазін, якім кіруе гэты чалавек, вызначаецца вялікай культурай.

Сустрэлася я з Людмілай Сцяпанайнай Сарновай у яе маленькім кабінцеце.

Яна сядзела, схіліўшы галаву над пісьмовым сталом, і ціхім голасам гаварыла, што не варта пісаць ні аб ёй, ні аб іх магазіне, што не такія ўжо і добрыя ў іх справы. Магазины, маўляў, маленькія, цеснаватыя, гандлёвая зала ўсяго пяцьдзесят метраў. Іншы раз, асабліва ў дні завозу кніг, як кажуць, няма дзе ступіць.

І яшчэ аб многіх цяжкасцях у рабоце гаварыла Людміла Сцяпанайна.

Я ўсё гэта слухала і думала, — ну што ж, ёсць цяжкасці, ёсць крытычнае стаўленне да іх, ёсць праблемы, якія трэба будзе вырашыць, але ж ёсць і кожны рабочы дзень, і гэтыя шэсць чалавек прыходзяць сюды і працуюць ад званка да званка, а магчыма і больш. Не проста стаяць за прылаўкам (гавару ўмоўна, прылаўкаў тут няма — самаабслугоўванне), а працуюць. І працуюць няблага — з годду ў год магазін перавыконвае план тавараабароту, і з многімі іншымі паказчыкамі ў іх справы ідуць добра. А ў мінулым годзе Людміла Сцяпанайна было прысвоена званне заслужанага работніка гандлю рэспублікі, пакуль што адзінаму чалавеку ў кніжным гандлі Беларусі.

Прашу яе расказаць, як арганізаваны гандаль, у чым яго асаблівасці, бо магазін спецыфічны, ён прадае кнігі зарубежных краін, якія атрымлівае праз Усесаюзнае аб'яднанне «Міжнародная кніга».

Выходзім у залу, пакупнікоў пакуль што няма, якраз перадабедзенны час у магазіне — ёсць магчымасць свабодна падысці да паліц. Людміла Сцяпанайна бярэ адну кнігу ў даволі пацёртай суперваккладцы, гаворыць:

— Прынцып самаабслугоўвання, свабодны доступ да кніжных паліц, вядома ж, прагрэсіўны, але нярэдка кніга, воль як гэта, траціць свой таварны выгляд. Думалі мы, як жа быць? Выраслі выстаўляць на паліцах па аднаму экзэмпляру для азнаямлення, а пакупніку, калі ён рашыў купіць кнігу, прыносіць са склада новенькую, чысценькую. Праўда, для нас гэта цяжкавата. Асабліва, калі ў магазіне шмат пакупнікоў. Даводзіцца кожную хвіліну бегаць з залы ў склад.

Аліцы, паліцы, шчыльна застаўленыя кнігамі ў рознаколерных вокладках. Штодзённа ў магазіне прапануецца пакупнікам да дзюх тысяч назваў кніг. Работнікі магазіна ведаюць, дзе стаяць тая ці іншая кніга, ды і змест

яе збольшага, каб можна было прапанаваць пакупнікам, а яны тут, як правіла, пастаянныя.

Нам, пакупнікам, вядомы толькі вонкавы, парадны бок гандлю. Кнігі сустракаюць нас шчыльнымі радамі на паліцах. Глядзіш, гартаеш, бярэш, не бярэш, адыходзіш. Фантазія далей убачанага ў гандлёвай зале не ідзе.

Па якім прынцыпе складаецца, так скажаць, асартымент літаратуры ў кнігарні?

Калі ёсць канкрэтны індывідуальны заказ пакупніка, дык тут усё ясна. Але ж ёсць шмат кніг, якія яшчэ чакаюць свайго чытача. Мала таго, павінны абавязкова знайсці яго, інакш даражымым грузам асядуць на складзе. Як тут сарыентавацца?

Людміла Сцяпанайна хоць і ветэран кніжнага гандлю, але

ДАЎПРЭД КНІГІ

прызнаецца, што ў гэтай справе даводзіцца кожны раз, як кажуць, круціць мазгамі. Дапамагаюць веды, вопыт, веданне попыту, а часам і інтуіцыя.

— Ёсць у нас добрыя дарадцы, сябры нашага магазіна ў Мінскім інстытуце замежных моў, — расказае Людміла Сцяпанайна. — Гэта і Сос'я Рыгораўна Бярбека — выкладчыца іспанскай мовы, і Уладзімір Ігнатавіч Мартынеўскі — выкладчык нямецкай, і Мацэя Рыгоравіч Эрэнштэйн — таксама выкладчык нямецкай і старшыня савета садзейнічання магазіну. Яны сонцаць за выходам у свет кніжных навінак, за рэкламнай літаратурай. Раімся і з замежнымі студэнтамі, іншаземцамі-стажорамі на заводах, з навуковымі работнікамі, іншымі спецыялістамі. Так што істотных пралікаў у нас яшчэ і не было. Вельмі добра разыходзіцца літаратура па мастацтву, ну, і вядома, мастацкая літаратура. Практычна лішкаў не бывае. Праўда, бываюць яны ў тэхнічным, медыцынскім асудзелах, але нязначныя.

Перабіраю нумары мясцовых газет, у якіх надрукаваны артыкулы, інфармацыя, нататкі за подпісам Людмілы Сцяпанайны. Тут і расказ аб самім магазіне, аб людзях, які ў ім працуюць, аб новых кнігах, аб выстаўках кніг і г. д. Напісаны яны яскрава, даходліва. Пасля такіх публікацый у магазін прыходзіць шмат пісьмаў, сюды зьвоняць, ды і наогул прыбаўляецца пакупнікоў.

Я КІ КНІГІ, пакупнікі бываюць розныя. Воль гэты малады чалавек прыходзіць у магазін кожны дзень адразу пасля работы. Апуськаецца ў крэсла каля журнальнага століка, на якім ля-

жаць праспекты навінак, кніжныя агляды, сядзіць, абводзіць позіркам паліцы кніг, пра нешта думае. Пасядзеўшы нейкі час, устае, падыходзіць да паліц, тое-сёе гартае. Купляе ён рэдка.

Жанчына, немаладая ужо, маці семярых дзяцей, жыве тут непадалёку, заходзіць пасля работы, іншы раз з кім-небудзь з малодшых. Яна цікавіцца толькі літаратурай аб дзецях і для дзяцей.

А вось яшчэ адзін наведвальнік. Невалякага росту з тоўстым партфелем — пцікласнік з суседняй 23-й школы. Пакінуўшы каля століка свой партфель, ён доўга глядзіць кнігі ў раздзеле матэматыкі. Людміла Сцяпанайна аднойчы разгаварылася з ім. Аказалася, хлапчук ведае ўсіх выдатных матэматы-

каў свету. Яна пайшла і прынесла яму са склада кнігу «Матэматычная сумесь», якая яшчэ не паступала ў продаж, таму што была з той партыі, на якую не паспела прыйсці дакументацыя з Масквы. Хлапчук пагартаў кнігу, вочы ў яго загарэліся, ён гадзякаваў і высачыў з магазіна вясклы і шчаслівы.

Наогул дзеці — сур'ёзныя пакупнікі. Па прыкладу Людмілы Сцяпанайны да іх тут ставяцца вельмі ўважліва. Многія з іх вучацца ў спецыялізаваных школах, ды і ў звычайных цяпер больш увагі надаецца замежным мовам. Многія школьнікі купляюць тэхнічную літаратуру, асабліва пра мадэліраванне. Свае людзі ў магазіне хлапчукі-шахматысты — шахматны клуб тут недалёка. Усю шахматную літаратуру раскупілі. Людміла Сцяпанайна заказвала яе некалькі разоў.

Заўсёды можна ўбачыць тут студэнтаў. Яны, бадай, самыя актыўныя пакупнікі. Купляюць слоўнікі, падручнікі, даведачную літаратуру, мастацкую, спецыяльную па розных галінах. Частыя госці студэнты з іншых краін, што вучацца ў Мінску.

Людміла Сцяпанайна любіць з імі гутарыць. Яна выходзіць у залу або запрашае да сябе ў кабінет. Вынікам гэтых размоў бываюць заказы на новыя цікавыя кнігі.

Некаторых пакупнікоў Сарнова ведае на працягу многіх гадоў. Сярод іх — пісьменнікі Максім Танк, Іван Шамякін, Янка Брыль, Іван Навуменка, мастакі, кампазітары, навуковыя работнікі, выкладчыкі.

Прыходзяць новыя людзі, якім вельмі патрэбны кнігі па розных мовах, і Людміла Сцяпанайна адразу спышаецца на

дапамогу. Заказвае, піша пісьмы-напаміны, калі заказ доўга не прыходзіць, а калі прыходзіць, неадкладна зьвоніць заказчыкам або шле ім паштоўкі.

Людміла Сцяпанайна паказвае адну з заказных картак, тлумачыць — гэта картка аднаго дысертанта, які заявіў, што ўсю надзею ўскладае на дапамогу магазіна.

— Неяк мне падумалася, — усміхаецца яна, — што можна было б самой узяцца і напісаць цікавую дысертацию — каму і якую дапамогу аказвае магазін, колькі і якіх кніг закупляе, як яны разыходзяцца...

Слухаю расказ гэтай мілай і сімпатычнай жанчыны і думаю, дзе бярэ яна час, каб справіцца з усімі сваімі абавязкамі. Іх так многа. А па вечарах яна яшчэ выкладае нямецкую мову ў адным з інстытутаў. А хіба не хочацца ёй пачытаць, схадзіць у тэатр, на канцэрт...

Бесперапынна звяніць тэлефон: усё пра кнігі. Ці ёсць, ці будзе, калі будзе? А вось прыйшлі наведвальнікі. Выкладчык Мар'інагорскага сельгастэхнікума Уладзімір Дарафеевіч Рошыць. Просіць дазволу перафатаграфавачы стэнд, прысвечаны творам нямецкіх пісьменнікаў. Ён чуў, што такі стэнд быў у магазіне. Людміла Сцяпанайна адказвае, што яго ўжо забралі. Але тут жа адкрывае стол, дастае адтуль патрэбныя матэрыялы, дае гасцю.

Яна рэгулярна праглядае ілюстраваныя часопісы розных краін, збірае ўсё, што мае адносінны да пісьменнікаў, іх кніг. Глядзіш, і новы стэнд ці выстаўка з'явіліся ў магазіне.

Я па-добраму пазайздросцілі Сарновай, калі пачула, як цёпла пра яе гавораць людзі. І яе паплекі на рабоце, і тыя, каго сустракаюць у магазіне як жаданых гасцей.

Соф'я Фёдарайна Багданава раскавала, што праце разам з Людмілай Сцяпанайнай адзінаццаць гадоў, і нізоднага разу не было, каб пачула ад яе ня-добрае слова. Не, заўсёды яна ў гуморы, заўсёды адкрыта ў яе сэрца да добрага. І падмажа, і параіць, і дапаможа.

Валя Коззун, яснавокая, маладая дзяўчына:

— Я воль стараюся і прынеску зрабіць, і апраўдана добра. І не таму, што маладая, а таму, што мне было б сорамна перад Людмілай Сцяпанайнай. Яна ва ўсім для нас прыклад.

Я, здаецца, магла б напісаць яшчэ нямала аб гэтым магазіне. І аб яго работніках, і аб адказнасці гэтых людзей за сваю справу, і аб любві да яе.

І я ўдзячна выпадку, які дапамог мне пазнаёміцца з гэтымі людзьмі, і асабліва з Людмілай Сцяпанайнай. Усведамленне таго, што ў тваім горадзе праце і жыве яшчэ адзін добры чалавек, у паслугах якога ты маеш патрэбу, — радуе.

Галіна БАРЫСАВА.

СІНЦА Ў РУЦЭ

(Заканчэнне. Пачатак на 6—7 стар.).

Дадому Анан вярнуўся пад вечар: прайшоўся яшчэ бярэзнікамі, думаў, набрыдзе дзе на позні грыб ці апенкі.

Палажка таўкла ў карыце качаргой параную бульбу для вепрука.

— Ці не дарэчна ногі біў? — запыталася яна.

— Не дарэмна. На, воль казлякоў трохі назбіраў у бярэзніках.

Ён кінуў пад ногі каробку, распрануўся і, не павячэраўшы, забраўся на геч. Паколвала спіну, балела паясніца. Чарано было цёплае. Анан глядзеў на вязанкі цыбулі, што віселі на жэрды ля дзевы на вязанкі цыбулі, што віселі на жэрды ля дзевы думкі. Чамусьці не выходзіла з галавы Таня, калі магілы якой пабываў сёння, пляскаты Жэнеў твар і тое, як хваліўся ён машынай... Анан павярнуўся тварам да сцяны і задрамаў.

Назаўтра ратуца сказаў Палажык:

— У Крупейкі пайду, у сельсавет. Справа ёсць да Грыні Карася.

— Дык на чорта ж табе тэпач у Крупейкі? Ідзі проста да Грыні: ён у сельсавет яшчэ не ехаў — не трашчаў матацыклет.

А праўда. Яна, яго Палажык, магла часам па-

раць і неблагое што. Анан апрашуў новую кашулю, пінжак з цыгейкавым каўняром, узлёў кій і падаўся да Грыні.

Калі Анан увайшоў у хагу, Грыня галіўся перад люстэркам.

— Хацеў, Грыня, я ў Крупейкі чапаць, у сельсавет, — загаварыў ён. — Ды старая параіла дадому зайсці.

Карась сашкрабаў лязом шореткую шчаціну з тургі шчок і скасавурыўся на Анана — чакаў, што той скажа далей.

— Параіцца хачу з табой, чалавеча. Здароўе маё гіблае... Мушці, скоро падамся туды...

— Так ужо і скоро, — ніякавата прамармытаў старшыня.

— Маўчы, — пасуровеў Анан. — Ведаю, што кажу. Кожны чалавек адчувае, калі надыходзіць яго пара. Хачу запытаць цябе: магу я, скажам, заявіцца, каб за мае грошы што вартае для людзей набылі? Ну, бібліятэку ці якія трубы для аркестра?

Грынева рука замерла з брытвай каля вуха. Бровы здзіўлена папаўзлі на лоб: не чакаў такіх слоў ад Анана...

— Ехаў учора з Лоева з Клавай — Сямёнаў Жэня на сваёй машыне падвозіў. — Працягвай між тым Анан, — і надумаў тое. Памру, дык хай людзі кніжкі мае чытаюць ды добрым словам усламяноў.

— Та-то яно так, — ужо сур'ёзна адказаў Карась. — Але ж ці пагодзіцца на тое цётка Па-

лажка? Багаце ж сваё разам нажывалі.

Анан падумаў: Палажка хутчэй праглыне тую аблупеную Адамаву скрынячку, чым пагодзіцца, каб за іхнія грошы пасля смерці кніжкі для гэтых маладых гоісаў куплялі. Не, тут трэба наварыць некай іначай. Думаў, старшыня. На тое і галасавалі за ябе.

— Падумаю, — згадзіўся Грыня і пачаў паласнаць дзю ў шклянцы з вадой. — Сёння вечарам якраз выканком склікаем, — там і параімся. Справа ж такая...

Задаволены Анан выйшаў ад Карася, пастаяў наля матацыкла і, задумлівы, паціху пайшоў дадому.

Сёння, мабыць, таксама меўся быць пагодлівы дзень: неба ачысцілася ад воблакаў, патроху прыгравала сонца. На бярэзе, што расла насупраць Карасёвага дома, адзінока трымцеў жоўты лісток. Ды воль і ён сарваўся і, ціха нружачыся, лёг долу. Паволі настывала зямля перад блізкімі сцюжамі, заваямі.

І ўсё ж нават такая, маўкліва-насяражана я і незвычайна журботная, яна была прыгожая і ласкавая, гэтая зямля.

Беларускае тэатральнае аб'яднанне са смуткам паведамляе аб смерці азнай сч. старэйшых артыстаў рэспублікі БАНДАРЧЫК Таццяны Андрэўны, якая апошнім часам працавала ў Масквісім абласным тэатры драмы і намядні (Бабурыск), і выказвае спачуванне блізкім набомніцям.

Старонка СУСТРАЧ

СВЯТА ДРУЖБЫ

ТАРАПУНЬКА—РЭЧКА НА ПАЛТАУШЧЫНЕ

ГЕРОЯ КНИГІ НА РОДНЫМ ЗАВОДЗЕ

ПЕСЕННЫ ВЫРАЙ

Эстонскія сябры запрасілі сёла на традыцыйнае студэнцкае свята песні і спеваю Беларусі.

Калі госці з'явіліся на пероне вазала ў горадзе Тарту, хор студэнтаў тутэйшага славуэтага ўніверсітэта праспяваў велічальную песню. Гучалі аркестры, былі кветкі. Горад выглядаў так, быццам стаў сталіцай песні — ды і не дзіва: сюды сабралася больш як пяць з па-

ловай тысяч харыстаў з РСФСР, рэспублік Прыбалтыкі, Грузіі. Перад пачаткам свята наля помнікі У. І. Леніну адбыўся мітынг. Адтуль усе ўдзельнікі праз горад рушылі на поле Цяхтвэрэ.

Хоць з раніцы неба б'валася, выглядала пахмурна, надвор'е не сапсавала добрага настрою. Сонца, здавалася, таксама слухала спевы на родных мовах юнакоў і дзяўчат з братніх рэспублік. На полі Цяхтвэрэ былі паказаны і праграмы нацыянальных дэлегацый. Студэнты Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага з поспехам выконвалі свой рэпертуар, у які ўваходзілі фальклорныя ўзоры, песні класікаў і творы савецкіх кампазітараў.

Свята было вельмі багатым на самыя розныя нумары. Песні змяняліся танцамі, выконваліся жарталівыя сцэны. Малыя і дзядзькі былі нацыянальнымі ўдзельнікамі. Незабыўныя ўражанні везлі мы ў родны Мінск.

Там, у Эстоніі, прадстаўнікі ўсіх дэлегацый пасадзілі па дрэву дружбы і дамовіліся аб наступнай сустрэчы.

На здымку, зробленым на полі Цяхтвэрэ, загадчык кафедры харавога дырыжыравання кансерваторыі заслужаны дзеяч мастацтваў БССР В. Роўда гутарыць з народнымі артыстамі Літоўскай ССР прафесарам Конрадам Кавяцкім.

Генадзь ФРАЛОУ.

Госці з ПНР

Традыцыйнымі сталі сустрэчы беларускіх пісьменнікаў і выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры з Беластоцчыны. 19 ліпеня літаратары і настаўнікі сустрэліся ў клубе Саюза пісьменнікаў БССР. Ва ўступным слове адказны сакратар праўлення СП БССР А. Кулакоўскі павітаваў гасцей з іх вялікім святам — трыццацігоддзем вызвалення Польшчы ад фашысцкіх акупантаў. Перад настаўнікамі выступілі пісьменнікі Р. Барадулін, Г. Бурайкін, А. Варцінскі, У. Караткевіч, А. Махнач, М. Татур, Р. Шкраба, перакладчык

П. Стэфановіч. Пра выкладанне беларускай мовы і літаратуры на Беластоцчыне расказалі А. Іванюк і І. Сянкевіч, выступіла таксама дацэнт кафедры беларускай мовы Мінскага пе-

дагагічнага інстытута імя М. Горкага Н. Гаўрош.

Госці з Польскай Народнай рэспублікі працягваюць знаёмства з культурным жыццём рэспублікі.

НА АФІШАХ Гомеля, потым Мінска з'явіліся так знаёмыя імёны Тарапунькі і Штэпселя. І зноў — поўная зала, і зноў — перад канцэртм просьбы наконце «лішняга білецка»... Мінчане ўбачылі яркі эстрадны спектакль «Ад і да» — «гістарычную камедыю ў дзвюх эрах, пяці эпохах, з адным антрактам». Тут удзельнічаюць шкурнік-эгаіст, грамадскі дзеяч-альтруіст, дзікун-інтэлігент, студэнты-першабытнікі і дамашні дыназаўр — і ўсё гэта толькі ў першай эпохе «Мая пяхора з краю...» А за ёй эпоха другая — «Балада аб цудоўнай даме і першым хаме», дзе дзейнічаюць (апроч дамы і хама) высакародны рыцар, менестрэл, мажардом, служкі, меч і плаха-барбан. Потым яшчэ эпоха трэцяя — «Далёкае пошлае», тут ужо — музыканты ў канцае, гаспадар ілюзіёна, шанонейшая публіка, бедны чыноўнік, багатая нявеста, генерал і генеральша, Зюлейка і Гасан, паўгарэма, салдатушкі-браварабятушкі, халодная і гарачая зброя і многае іншае... І дададзім яшчэ, што тут вынаходліва і дасціпна выкарыстана кіно-стылізацыя пад першыя нямыя фільмы з безліччу надпісаў і подпісаў. Гэтым заканчваецца першая эра. Эра

«А Д І Д А»

другая пачынаецца уверцюрай «Самае нечаканае падарожжа», якая ўводзіць нас у атмосферу эпохі чацвёртай «Наш дваццаты век» і эпохі пятай «У ??? годзе». Перад вачыма глядача праходзяць эры і эпохі, але думае ён, глядач, пра самую сучасную надзённасць, пра з'явы, якія сустракаюцца ў жыцці нашым, нас смешаць і нас абурваюць. І ўсе ролі ва ўсіх эпохах выконвалі Тарапунька, Штэпсель, Ю. Пашкоўская, А. Эткін, ансамбль «Грайма».

На адным з канцэртаў у антракце нашы карэспандэнты сустрэліся з Юрыем Трафімавічам Цімашэнкам — якога мільёны глядачоў і слухачоў ведаюць пад імемем-псеўданімам Тарапунька.

— Дарчы, — пытаем, — а чаму Тарапунька?

І, пэўна, многім з нашых чытачоў будзе цікава даведацца, што Тарапунькай называюць рэчку на Палтаўшчыне, адтуль і псеўданім.

— Даўно ў нас не былі, — заўважаем.

— Так. Мы звычайна кожную сваю праграму абавязкова паказвалі беларусам. Перадапошняя праграма — адзіная, якую мы не апробавалі на мінчаных. Шкада. Мінчане — цудоўныя глядачы. А перапынак атрымаўся ў сем гадоў.

Юрый Трафімавіч успамінае пра першыя крокі разам з Яфімам Бярэзіным — яны спаткаліся яшчэ ў 1937 годзе, у тэатральным інстытут паступалі разам. А ў час вайны абадва бы-

лі на Беларусі — у саставе войск 1-га Беларускага фронту. — У час вызвалення мы стаялі ў Мільчы пад Гомелем, — прыгадвае Юрый Трафімавіч. — Цяпер, падчас выступленняў у Гомелі, я шукаў знаёмыя мне вуліцы і не мог пазнаць іх...

Потым франтавыя дарогі прывялі Цімашэнка і Бярэзіна ў Польшчу, і, расказваючы пра выступленні там, Юрый Трафімавіч міжаолі пераходзіць на польскую мову.

— А ў нас, — карыстаючыся выпадкам, пытаем мы, — ваш даўжмоўны ансамбль не мае цяжкасцей з разуменнем беларускай мовы?

— Как приятно, что все понятно, — адказвае па-руску той самы Тарапунька, якога мы не ўяўляем без сакавітай украінскай гаворкі.

Апошняе пытанне традыцыйнае — пра планы, задумы.

— Новая праграма пакуль мае арыенціровачную назву «Непакойцеся, таварышы!» Кожны ж узрост звязаны з нейкімі перажываннямі. І мы будзем падарожнічаць ужо не па эпохах, а па ўзростах — ад сункоў да доўгажыхароў...

АНТРАКТ заканчваецца. Заўніць другі званок. Госці развітваюцца з мінчанамі песняй «Заўсёды ў дарозе». Наперадзе — Магілёў, Віцебск.

А. МАЖЭЙКА.

На здымку — справа, як вы ўжо здагадаліся, — Тарапунька, ну, а злева — хто ж, як не Штэпсель! Фота Ул. КРУКА.

У ЖЫЦЦІ ЁСЦЬ МЕСЦА ПОДЗВІГУ

Дакументальная апавесць Мікалая Андрушчанкі «Подзвіг Васіля Рыбіна» нядаўна з'явілася на прылаўках кніжных магазінаў. Яна апавядае пра лёс рабочага хлопца, перадавіка вытворчасці, які працаваў на Віцебскім станкабудаўнічым заводзе імя Кірава. Камсамолец-дружыннік Рыбкін не спалохаўся трох бандытаў-звяруг і смела ўступіў з імі ў палдынак. Подзвіг адважнага юнака адзначаны ўрадавай узнагародай. Пра яго мужны ўчынак пісала «Комсомольская правда», яму прысвечаны дакументальны фільм «Я вярнуся!».

Герою пішуць з розных куткоў нашай неабсяжнай краіны, просяць расказаць пра сваё жыццё, пра таварышаў, якія і сёння лічаць Васіля членам свайго калектыву, наведваюць яго, ва ўсім дапамагаюць свайму сябру.

Кніга выйшла ў свет. Яна

вельмі зацікавіла калектыву віцебскіх станкабудаўнікоў. Тут вырашылі правесці калектывнае абмеркаванне гэтай дакументальнай апавесці. У перапоўненай зале — таварышы Васіля Рыбіна, рабочыя іншых цэхаў прадпрыемства. На канферэнцыю запрасілі героя апавесці і аўтара кнігі.

Адкрываючы канферэнцыю, сакратар парткома завода Г. Анціпаў сказаў:

— У жыцці заўсёды ёсць месца подзвігу. Камсамольцы і моладзь вучацца жыць і працаваць на прыкладзе сваіх бацькоў. І яркае жыццё нашага Васіля Рыбіна як найлепш пацвярджае, што маладое пакаленне будаўнікоў камунізма свята шануе гераічныя і працоўныя традыцыі сваіх бацькоў, братоў.

Майстар зборачнага цэха А. Новікаў працаваў разам з героем апавесці. «Васіль Рыб-

кін, сказаў ён, актыўны камсамалец, добры рацыяналізатар. Ён чулы, сапраўды таварыш. Апавесць Мікалая Андрушчанкі ўсхвалявала мяне. Праўдзіва расказана пра гэту трагічную гісторыю, перананаўча паказана духоўнае становленне героя».

— Разам з Васільем я працаваў, сябраваў з ім, — гаворыць рабочы В. Пятроў. — Мы читалі кнігу ўсёй сям'ёй: я, мая жонка і шаснаццацігадовая дачка. Падзеі, пра якія расказана ў кнізе, хаваюць, глыбока крапаюць.

Сваімі думкамі аб дакументальнай апавесці падзяліліся сакратар камсамольскай арганізацыі завода С. Анухоў, камуніст-дружыннік Л. Ляхохін, майстар ліцейнага цэха К. Пулаў, слесар В. Скітовіч і іншыя.

У заключэнне выступілі герой апавесці В. Рыбкін і аўтар кнігі М. Андрушчанка.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і праваўлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела грамадска-палітычнага жыцця і інфармацыі — 33-22-04, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-21-53, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела пісем і масавай работы — 33-24-62, выдавецтва — 22-51-62, бухгалтэры — 22-50-00.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО, Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ, Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. СІНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.